

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
PRIVATINĖS TEISĖS INSTITUTAS

REGINA GRIGARAVIČIENĖ
(CIVILINĖS TEISĖS STUDIJOS)

**KONKURENCIJĄ RIBOJANČIŲ SUSITARIMŲ VIEŠUOSIUOSE PIRKIMUOSE
KVALIFIKAVIMO PROBLEMATIKA LIETUVOS TEISINĖJE SISTEMOJE:
TEORIJA IR PRAKTIKA**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
prof. dr. Raimundas Moisejevas

Vilnius, 2017

TURINYS

ĮVADAS	3
1. KONKURENCIJĄ RIBOJANČIŲ SUSITARIMŲ TEISINIS REGULIAVIMAS.....	9
1.1. Konkurenciją ribojančių susitarimų samprata ir tikslas viešųjų pirkimų kontekste	9
1.2. Konkurenciją ribojančių susitarimų teisinis reguliavimas ir priežiūra	13
1.3. Konkurenciją ribojantys susitarimai viešuosiuose pirkimuose (jų rūšys)	22
1.4. Konkurenciją ribojančių susitarimų ypatumai Lietuvos Respublikos praktikoje	28
2. KONKURENCIJĄ RIBOJANČIŲ SUSITARIMŲ, KAIP PAŽEIDŽIANČIŲ KONKURENCIJOS TEISĖ, KVALIFIKAVIMO PROBLEMA	36
2.1. Konkurenciją ribojančių susitarimų viešuosiuose pirkimuose atpažinimas	36
2.2. Veiksmai ir aplinkybės lemiantys draudžiamų susitarimų sudarymą.....	42
2.3. Konkurencijos teisės pažeidimai pagal tikslą	46
2.4. Atsiribojimas nuo antikonkurencinių veikslių	51
3. KONKURENCIJĄ RIBOJANČIŲ SUSITARIMŲ VERTINIMO ANALIZĖ (REALIJOS IR PERSPEKTYVOS) DALYVAUJANT VIEŠUOSIUOSE PIRKIMUOSE.....	56
3.1. Respondentų žinių apie konkurenciją ribojančius susitarimus vertinimo analizė	56
3.2. Valstybės ir kitų institucijų pagalba mažinant konkurenciją ribojančių susitarimų pažeidimus.....	66
IŠVADOS	71
PASIŪLYMAI	73
LITERATŪROS SĄRAŠAS	75
ANOTACIJA.....	83
ANNOTATION.....	84
SANTRAUKA	85
SUMMARY	86
PRIEDAI	88

IVADAS

Tiriama problema. Ar teismų praktikoje ir teisiniame reguliavime pateikiami aiškūs draudžiamų susitarimų vertinimo (kvalifikavimo) kriterijai:

- sprendžiant bylas ir (ar) atliekant tyrimus dėl konkurenciją ribojančių susitarimų pažeidimų, ir (ar)
- ūkio subjektams siekiant įsivertinti kada susitarimas riboja konkurenciją, o kada ne?

Baigiamojo darbo aktualumas. Sąžiningumas – vienas iš pamatinių doro elgesio nuostatų ir vertybė, kurią daugelis laikome viena iš svarbiausių. Jeigu dirbame sąžiningai – esame vertinami kaip patikimi darbuotojai, patikima įmonė. Rinkoje esanti sąžininga konkurencija suteikia naudą vartotojui, užtikrina vienodas galimybes konkuruoti visiems ūkio subjektams. Konkurenciją ribojančiais pažeidimais darome žalą ir vartotojui, ir valstybei tiek ekonomiškai, tiek finansiškai. Viešųjų pirkimų vertė 2016 m. sudarė 4,073,824,126 Eur sumą¹, t.y. 57% daugiau, nei 2009 metais. Viešieji pirkimai sudaro milijonines sumas, tai neretai reiškia galimybes nesąžiningiems susitarimams ir/ar neskaidriai veiklai. Iš dvidešimt didžiausių prekių pirkimų viešuoju būdu 45% pirkimų pateiktos pretenzijos ir/ar ieškiniai, iš dvidešimt didžiausių darbų pirkimų viešuoju būdu 50% pirkimų taip pat pateiktos pretenzijos ir/ar ieškiniai². Tai, kad konkurenciją ribojančių pažeidimų skaičius Lietuvoje auga (ypač viešajame sektoriuje) bei tai, kad 2017 m. kova su konkurenciją ribojančiais susitarimais išliko viena iš prioritetinių Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos (toliau – Konkurencijos taryba arba KT) veiklos sričių taip pat rodo išlikusią galimų/esamų konkurenciją ribojančių susitarimų svarbą ir aktualumą šiandieną.

Siekdami išvengti draudžiamų/konkurenciją ribojančių susitarimų, nepadaryti įmonei žalos (galimos sankcijos) turime aiškiai suprasti kas yra konkurenciją ribojantys susitarimai, kaip suprantamas „susitarimas“ konkurencijos teisėje. Darbo autoriaus asmeninė darbo patirtis rodo, kad daugelis pažeidimų gali būti padaromi dėl nežinojimo, nes konkurencijos teisėje mažai yra „absoliučių“ draudimų, reikalavimai nėra suvokiami intuityviai. Tad suvokti pačius konkurenciją ribojančių susitarimų principus, atpažinti, kvalifikuoti draudžiamus susitarimus ir išvengti pažeidimų - labai svarbu ir aktualu tiek privatiems, tiek viešiesiems ūkio subjektams.

Magistro baigiamajame darbe keliamas klausimas, į kurį Lietuvos konkurencijos teisėje nėra pateiktas išsamus ir aiškus atsakymas. 2017 m. Konkurencijos tarybos rengiamuose mokymuose ir konferencijose didžiausias dėmesys skiriamas konkurenciją ribojantiems susitarimams. Tai neabejotinai rodo pasirinktos temos aktualumą ir svarbą.

---

¹ Viešųjų pirkimų tarnyba, Viešųjų pirkimų tarnybos duomenys, žiūrėta 2017 09 30, <http://www.freedata.lt/vpt/>

² *Ibid.*

Baigiamojo darbo mokslinis naujumas ir tiriamos problemos ištyrimo lygis. Iki šiol Lietuvos teisės moksle nebuvo atliekami tyrimai, kurių objektas būtų konkurenciją ribojančių susitarimų kvalifikavimo (aiškaus identifikavimo) išsami analizė, nebuvo analizuojami ir ūkio subjektų, dalyvaujančių viešuosiuose pirkimuose, veiksmai (sąmoningi ir neturint antikoncepcinio tikslo), kurie lemia konkurencijos teisės pažeidimus. Todėl magistrinio baigiamojo darbo mokslinis naujumas pasireiškia specifiniu konkurenciją ribojančių susitarimų nagrinėjimo aspektu – per tokių susitarimų kvalifikavimo (identifikavimo) problematiką.

Teoriniu aspektu plačiausiai nagrinėti tokie konkurencijos teisės aspektai kaip:

- draudžiami susitarimai pagal Europos Bendrijos konkurencijos teisę (I. Norkus, *„Draudžiami susitarimai pagal Europos Bendrijos konkurencijos teisę“*, daktaro disertacija, 2001 m.³. Pagrindinis šio darbo tikslas - atskleisti draudžiamų susitarimų turinį ir įvertinti, ar Lietuvoje galiojančios konkurencijos teisės normos atitinka EB taisykles. Tai buvo vienas pirmųjų darbų turintis papildomą tikslą – pradėti diskusiją apie EB konkurencijos teisę Lietuvoje).

- vertikalųjų susitarimų reglamentavimas (D. Švirinas, *„Vertikalųjų susitarimų reglamentavimas konkurencijos teisėje“*, daktaro disertacija, 2004 m.⁴. Pagrindiniai autoriaus tikslai buvo noras padėti Lietuvos konkurencijos teisei suprasti ES vertikalųjų susitarimų reglamentavimo modelį bei, nuo 2004 m. gegužės 1 d. Lietuvai tapus ES nare, padėti pasiruošti tiesiogiai taikyti ES konkurencijos normas bei precedentus⁵. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad vis tik D. Švirino tyrimas buvo atliktas daugiau nei prieš dešimt metų, kai tuo tarpu pagrindiniai ir išsamesni konkurencijos priežiūros institucijų sprendimai buvo priimti būtent pastarąjį dešimtmetį ar net gi penkmetį) bei vertinimas (D. Miniotas, *„Tikslą riboti konkurenciją turinčių vertikalųjų susitarimų vertinimas konkurencijos teisėje“*, daktaro disertacija, 2015 m.⁶. Disertacijoje gilinamasi į dviejų vertikalųjų susitarimų rūšis - vertikalios kainų fiksavimo (palaikymo) ir absoliučios teritorinės apsaugos, teisinę bei ekonominę analizę).

- konkurencijos teisės taikymas specifinėse veiklose (reguliuojant bankų veiklą⁷, skiriant dėmesį konkurencijai bankų paslaugų rinkoje bei energetikos sektorių⁸, kur visas dėmesys skiriamas konkurencingai energetikos sektoriaus plėtrai atskleidžiant energetikos teisės

³ Irmantas Norkus, *„Draudžiami susitarimai pagal Europos Bendrijos konkurencijos teisę“* (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2001).

⁴ D. Švirinas, *„Vertikalųjų susitarimų reglamentavimas konkurencijos teisėje“* (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2004).

⁵ *Ibid.*, p. 16-17.

⁶ Darius Miniotas, *„Tikslą riboti konkurenciją turinčių vertikalųjų susitarimų vertinimas konkurencijos teisėje“* (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2015), <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:8723237/datastreams/MAIN/content>

⁷ Lina Darulienė, *„Konkurencijos teisės taikymo ypatumai reguliuojant bankų veiklą ES ir Lietuvoje“* (daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, 2002).

⁸ Laura Rimšaitė, *„Konkurencijos teisės institutų taikymo ypatumai energetikos sektoriuje“* (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2015).

reguliuojimo mechanizmų ir konkurencijos teisės priemonių taikymo santykį ES bendros vidaus rinkos kūrimo kontekste. Nagrinėjant konkurencijos teisės taikymą energetikos sektoriuje dėmesys taip pat skiriamas ir kitiems konkurencijos teisės pažeidimų institutams, kaip dominuojanti padėtis rinkoje bei koncentracijų instituto santykis su energetikos teise⁹).

- susitarimų įtaka/poveikis konkurencijai ir verslui (A. Puksas, „Reikšmingos įtakos konkurencijai ir prekybai sąlyga. Mažareikšmių susitarimų problematika“, daktaro disertacija, 2014 m.¹⁰. Disertacijoje nagrinėjamos ūkio subjektų sudarytų susitarimų sąlygos, kurios turi poveikį konkurencijai arba konkurencijai ir prekybai. Didžiausias dėmesys skiriamas galimybei pritaikyti konkurenciją ribojantiems susitarimams *de minimis* išlyga).

Europos Sąjungos (toliau – ES) konkurencijos teisės mokslo doktrinos atstovų, pavyzdžiui, A. Jones ir B. Sufrin knyga „EU Competition Law“¹¹ yra išsamus ES konkurencijos teisės vadovas, skirtas studentams susipažinti su ES konkurencijos teise, t.y. suprasti kas yra konkurencijos teisė, susipažinti su ES konkurencijos priežiūros institucijomis, suprasti konkurencijos teisės sąvokas, kas yra karteliniai susitarimai, vertikalieji ir horizontalieji susitarimai, įmonių susijungimai ir pan. R. Whish ir D. Bailey knygoje „Competition Law“¹² paaiškina konkurencijos politikos tikslą, taip pat supažindina su pagrindinėmis konkurencijos teisės koncepcijomis, pateikia išvalgas analizuojant rinkos elgseną, verslo reiškinių poveikį konkurencijos teisei, pateikia teismų praktikos pavyzdžių ES ir Jungtinės karalystės lygiu. L. Ritter ir W.D. Braun išleistame vadovėlyje „European Competition Law: A Practitioner’s Guide“¹³ didžiausias dėmesys skiriamas vertikalųjų apribojimų įvertinimui, nagrinėjamas padidintų baudų klausimas už sunkius kartelinius veiksmus, piktnaudžiavimą dominuojančia padėtimi.

Darbo autorius susipažino su reikšmingais ES ir Lietuvos mokslininkų darbais, skirtais konkurencijos teisei (I. Norkaus, D. Švirino, D. Minioto, L. Darulienės, L. Rimšaitės, A. Pukso disertacijomis, A. Jones, B. Sufrin, R. Whish, D. Bailey, L. Ritter, W.D. Braun knygomis, vadovėliais), tačiau pažymėtina, kad šie darbai nėra tiesiogiai susiję su šiuo magistriniame darbe nagrinėjama problema. Konkurenciją ribojančių susitarimų kvalifikavimo (identifikavimo) klausimas yra aktualus ypatingai ūkio subjektams siekiant išvengti sankcijų bei teisininkams padedantiems įmonėms identifikuoti galimus pažeidimus. Mokslinio tyrimo naujumą patvirtina mažas dėmesys magistriniame darbe keliamiems klausimams. Teisinėje literatūroje daugiau

---

⁹ „Konkurencijos teisės institutų taikymo ypatumai energetikos sektoriuje“, *supra note 8*.

¹⁰ Andrius Puksas, „Reikšmingos įtakos konkurencijai ir prekybai sąlyga. Mažareikšmių susitarimų problematika“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2014), <https://repository.mruni.eu/handle/007/14380?show=full>

¹¹ Alison Jones, Brenda Sufrin, „EU Competition Law“ (Oxford: Oxford University Press, Sixth edition, 2016).

¹² Richard Whish, David Bailey, „Competition Law“ (Oxford: Oxford University Press, Seventh edition, 2012).

¹³ Lennart Ritter, W. David Braun, „European Competition Law: A Practitioner’s Guide (The Hague: Kluwer Law International, Third edition, 2004).

dėmesio skiriama konkurencijos teisės sąvokoms atskleisti (tokioms kaip susitarimas, konkurencija), SESV straipsnių (ne)suderinamumui su vidaus rinka ir atskirų valstybių narių teisės aktų nuostatų vertinimui, specifinių sričių analizei. Tuo tarpu konkurenciją ribojančių susitarimų kvalifikavimo klausimai lieka nepalieti, o konkurenciją ribojantys susitarimai išskirtinai viešuosiuose pirkimuose apskritai nenagrinėti.

Baigiamojo darbo reikšmė. Pirma, praktinę šio darbo reikšmę nulemia išsami Konkurencijos tarybos tyrimų ir teismų praktikos analizė nustatant požymius, atvejus, situacijas, ūkio subjektų veiksmus, kurie lemia draudžiamų susitarimų konstatavimą. Tai padėtų įmonėms geriau atpažinti konkurenciją ribojančių susitarimų požymius, suprasti pagrindinius susitarimų principus, siekiant išvengti galimų pažeidimų ir daromų klaidų. Tyrimas gali būti naudojamas kaip priemonė vedant mokymus privatiems ūkio subjektams, valstybinėms institucijoms apie konkurenciją ribojančių susitarimų pažeidimus, teisininkams ar/ir advokatams vedantiems konkurencijos teisės (konkrečiai konkurenciją ribojančių susitarimų) pažeidimų bylas, kurie darbo praktikoje susiduria su praktinių žinių trūkumu nustatant ar ūkio subjektų (viešųjų ir privačių) susitarimai pažeidžia konkurencijos teisę. Antra, įstatymų leidėjui bei Konkurencijos tarybai, atsižvelgus į teismų praktikoje kylančias problemas dėl konkurenciją ribojančių susitarimų kvalifikavimo, gerėja galimybė sumažinti teisės aktų spragas (juos tobulinant, papildant ar teikiant išaiškinimus).

Tyrimo tikslas. Ištirti konkurenciją ribojančių susitarimų viešuosiuose pirkimuose vertinimo (kvalifikavimo) kriterijus teoriniu (teisinio reguliavimo) ir praktiniu (teismų praktikos ir KT atliekamų tyrimų) aspektu.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti konkurenciją ribojančių susitarimų sampratos esminius požymius, tikslą, teisinį reguliavimą ir priežiūrą viešųjų pirkimų kontekste.
2. Išanalizuoti konkurenciją ribojančių susitarimų viešuosiuose pirkimuose rūšis, nustatyti konkurenciją ribojančių susitarimų ypatumus.
3. Nustatyti kriterijus, ūkio subjekto veiksmus, aplinkybes, kurie lemia draudžiamų susitarimų sudarymą, atskleisti susitarimų ribojančių konkurenciją pagal tikslą problemą, išanalizuoti ir pateikti būdus kaip ūkio subjektui išvengti pažeidimo (rizikos) dėl galimai sudaromo draudžiamo susitarimo.
4. Išsiaiškinti ar ūkio subjektas supranta kada susitarimas riboja/gali riboti konkurenciją.

Tyrimo metodika. Magistro baigiamajame darbe siekiant visapusiškai išanalizuoti pasirinktą temą naudojami atitinkami teoriniai ir empiriniai tyrimo metodai.

Teoriniai metodai: *istorinis* metodas (siekiant atskleisti konkurenciją ribojančių susitarimų teisinio reguliavimo raidą ir vystymąsi analizuojami teisės aktai); *sisteminės analizės* metodas (šis tyrimo metodas naudojamas sistemiškai tiriant ir analizuojant konkurenciją ribojančių susitarimų sąlygas, jas sistemiškai apibendrinant); *lyginamasis* metodas (vertinami KT atliekami tyrimai ir Lietuvos teismų praktika siekiant identifikuoti teisinio reguliavimo ir konkurenciją ribojančių susitarimų teisės taikymo trūkumus bei praktines problemas); *apibendrinimo* metodas (naudojamas išanalizuotai medžiagai apibendrinti ir išvadoms suformuluoti).

Empiriniai metodai: *dokumentų analizės* metodas (analizuojama teismų praktika, KT atliekami tyrimai užtikrinant konkurencijos teisės taikymą ir laikymąsi konkurenciją ribojančių susitarimų pagrindu); *statistinės analizės* (pirminių duomenų) metodas (analizuojami apklausos duomenys apie konkurenciją ribojančius susitarimus ir jų kvalifikavimą); *anketinės apklausos* (ūkio subjektams sudaroma anketa siekiant išsiaiškinti ar ūkio subjektas supranta kada susitarimas riboja/gali riboti konkurenciją).

Tyrimo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, dėstomoji dalis (trys skyriai), išvados ir pasiūlymai, literatūros sąrašas, anotacija lietuvių ir anglų kalbomis, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, priedai. Įvade yra pateikiama baigiamajame darbe tiriama problema, darbo aktualumas, temos ištyrimo lygis, naujumas bei reikšmė, taip pat darbo tikslai, uždaviniai, tyrimo metodai, ginamasis teiginys.

Dėstomosios dalies pirmajame skyriuje siekiama atskleisti konkurenciją ribojančių susitarimų sampratos esminius požymius, tikslą viešųjų pirkimų kontekste, išnagrinėti konkurenciją ribojančių susitarimų viešuosiuose pirkimuose teisinį reguliavimą, kas vykdo konkurencijos teisės kontrolę ir priežiūrą, kad ūkio subjektai laikytųsi konkurencijos taisyklių. Taip pat šiame skyriuje siekiama išanalizuoti konkurenciją ribojančių susitarimų viešuosiuose pirkimuose rūšis, atskleisti LR Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio 1 ir 2 dalių esmę bei turinį (ypatumus) per Konkurencijos tarybos ir Lietuvos teismų praktiką.

Dėstomosios dalies antrasis skyrius skirtas konkurenciją ribojančių susitarimų viešuosiuose pirkimuose, kaip pažeidžiančių konkurencijos teisę, kvalifikavimo problemas analizei. Analizės metu remiantis teisės aktais, Konkurencijos tarybos atliekamų tyrimų ir teismų praktika siekiama nustatyti kriterijus, ūkio subjektų veiksmus, aplinkybes, susitarimų požymius, kurie lemia draudžiamų susitarimų sudarymą. Siekiama išsiaiškinti ar vienodai konkurencijos priežiūros institucijos (įskaitant ir teismus) ir ūkio subjektai (jų atstovai teismuose) supranta ir vertina konkurencijos teisės pažeidimus pagal tikslą. Taip pat antro skyriaus paskirtis – išanalizuoti ir pateikti sprendimo būdus/priemones, kaip ūkio subjektai gali išvengti pažeidimo (rizikos) dėl galimai sudaromo draudžiamo susitarimo.

Trečiojo skyriaus paskirtis – atlikti anketinę ūkio subjektų, dalyvaujančių viešuosiuose pirkimuose, apklausą siekiant nustatyti ar ūkio subjektai supranta kada susitarimas riboja/gali riboti konkurenciją. Remiantis atlikta analize pateikti priemonės/būdus konkurenciją ribojančių susitarimų pažeidimams viešuosiuose pirkimuose mažinti.

Darbo pabaigoje pateikiamos darbą apibendrinančios išvados ir pasiūlymai bei informacijos šaltinių sąrašas. Priede pateikiama darbo autoriaus sudaryta anketa ir anketinės apklausos rezultatai.

Ginamasis teiginys. Šiuo metu susiklosčiusi teismų praktika (bet ne teisinis reguliavimas) užtikrina (atskleidžia) aiškius konkurenciją ribojančių susitarimų vertinimo (kvalifikavimo) kriterijus.

1. KONKURENCIJĄ RIBOJANČIŲ SUSITARIMŲ TEISINIS REGULIAVIMAS

Kiekvienais metais ūkio subjektai išleidžia dideles pinigų sumas pirkdami prekes ir/ar paslaugas viešųjų pirkimų būdu. Viešųjų pirkimų tarnybos duomenimis viešųjų pirkimų vertė 2016 m. sudarė 4,073,824,126 Eur sumą¹⁴. Kiekvieną dieną Lietuvoje yra skelbiama nuo 70 iki 120 viešųjų pirkimų skelbimų¹⁵. Tai – didelis, kasmet augantis verslas, tačiau, tuo pačiu, tai – didelės varžybos tarp įmonių, kurios konkuruodamos viena su kita priverstos teikti kuo geresnes prekes ar paslaugas patraukliausiomis kainomis. Tokia yra laisvosios rinkos verslo logika - konkurencija, kur didžiausią naudą turėtų gauti vartotojas. Tiek Europos Sąjungos, tiek Lietuvos Respublikos teisėje konkurencijos apsauga ir skatinimas laikomas saugoma ir ginama vertybe, o pagal Teisingumo Teismo išaiškinimą konkurencijos užtikrinimas yra viena iš viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo prižasčių¹⁶. Tačiau įmonėms, dalyvaujančioms viešuosiuose pirkimuose, atsiranda noras konkurenciją apriboti ar iškraipyti bendradarbiaujant su konkurentais, nustatant kainas ar pasidalijant rinką. Taip atsiranda konkurenciją ribojantys susitarimai. Remiantis tam tikromis taisyklėmis, įstatymais bei poįstatyminiais aktais konkurenciją prižiūrinčios institucijos (Lietuvoje tai Konkurencijos taryba ir teismai) kontroliuoja, kad ūkio subjektai laikytųsi konkurencijos taisyklių.

1.1. Konkurenciją ribojančių susitarimų samprata ir tikslas viešųjų pirkimų kontekste

Sąvoka „susitarimas“ (kuri reiškia „nustatymą“, „suderinimą“) vartojama jau seniai. Ji atsirado senaisiais laikais, kada žmonės žodžiu susitardavo keisdami prekėmis. Palaipsniui, atsiradus piniginiams mainams, keitėsi ir pati susitarimo sąvoka. Šiandieną teisiniuose aktuose galime rasti įvairių susitarimų apibrėžimų, rūšių bei formų. Kadangi darbo autoriaus tema susijusi su konkurenciją ribojančiais susitarimais, todėl „susitarimo“ sąvoka nagrinėjama konkurencijos kontekste. Įstatyminė „susitarimo“ sąvoka įtvirtinta Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 3 str. 21 d.¹⁷. Konkurenciją ribojantys susitarimai gali būti sudaromi tiek raštu, tiek žodžiu. Įstatymas nenumato reikalavimo valios išraiškos formai ar būdai. Susitarimas gali būti sudaromas niekuo neįpareigojant, tiesiogiai ar netiesiogiai išreiškiant bendrą šalių valią

¹⁴ „Viešųjų pirkimų tarnybos duomenys“, Viešųjų pirkimų tarnyba, žiūrėta 2017 rugsėjo 30 d., <http://www.freedata.lt/vpt/>

¹⁵ „Nauda“, Lietuvos viešųjų pirkimų konkursų stebėjimo sistema, žiūrėta 2017 rugsėjo 30 d., <http://www.etenders.lt/home;jsessionid=6A7633B728A3840535E361EBCFFFD695>

¹⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-499/2011“, eTeismai, <http://eteismai.lt/byla/57235833267085/3K-3-499/2011>

¹⁷ „Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas“, *Valstybės žinios*, 30-856 (1999), 3 str. 21 d.: „**Susitarimas** – bet kuria forma (raštu ar žodžiu) dviejų ar daugiau ūkio subjektų sudarytos sutartys arba ūkio subjektų suderinti veiksmai, įskaitant bet kurio ūkio subjektų junginio (asociacijos, susivienijimo, konsorciumo ir pan.) arba šio junginio atstovų priimtą sprendimą”.

(šalių valia gali būti numatoma, „nebyliai“ pritarianti). Todėl tiek ūkio subjektų ketinimai, „nebylus“ pritarimas ar susitarimo įgyvendinimas bet kokia forma ir būdu pagal konkurencijos teisę yra laikomi „susitarimu“.

Konkurencijos taryba nutarime Nr. 2S-10 (2011 m.)¹⁸ pabrėžia Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ESTT) praktiką. ESTT vadovaudamasis Europos Bendrijos steigimo sutarties 81 straipsniu (dabar – Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnis), suderintus veiksmus apibrėžia kaip „veiksmų koordinavimo tarp ūkio subjektų formą, kuri nepasiekusi vadinamojo susitarimo stadijos, sąmoningai pakeičiama praktiniu bendradarbiavimu tarp tų ūkio subjektų, siekiant išvengti konkurencijos pavojaus. Suderinti veiksmai privalo būti susiję su elgesiu ateityje, tačiau nėra būtina, kad būtų sugalvotas nuoseklus veiksmų planas“¹⁹. Tačiau siekiant sąžiningos konkurencijos kiekvienas ūkio subjektas sprendimus dėl savo ūkinės veiklos privalo priimti savarankiškai ir nepriklausomai apsispręsti dėl savo elgesio. Nepriklausomybės reikalavimas nereiškia draudimo ūkio subjektui pačiam protingai prisitaikyti prie esamo arba numatomo konkurentų elgesio. Tačiau nepriklausomybės reikalavimas griežtai draudžia „atsirasti bet kokiam tiesioginiam ar netiesioginiam kontaktui tarp tokių subjektų, jeigu šio kontakto tikslas arba padarinys yra daryti poveikį esamo arba potencialaus konkurento elgesiui rinkoje ar atskleisti tokiam konkurentui elgesio kryptį, kurią jie patys nusprendė pasirinkti arba ketina pasirinkti rinkoje“²⁰. Suderintiems veiksmams konstatuoti pakanka nustatyti tarp ūkio subjektų buvus vieninteliame kontaktui, kurio metu buvo derinami tarpusavio veiksmai. Tai reiškia, kad nėra būtinas nuolatinis ir reguliarus bendravimas suderintiems veiksmams konstatuoti.

Siekiant suprasti, kas yra konkurenciją ribojantys susitarimai viešųjų pirkimų kontekste svarbu suprasti ūkio subjekto sąvoką konkurencijos teisėje, kas yra konkurencija, kodėl ji mums svarbi, kas yra viešieji pirkimai ir kaip jie susiję su konkurencijos teise, kas yra konkurencijos ribojimas viešuosiuose pirkimuose.

Ūkio subjekto sąvoka atskleista Konkurencijos įstatymo 3 straipsnio 22 dalyje²¹. Ūkio subjekto sąvoka konkurencijos teisėje suprantama kaip ekonominis vienetas, net jei teisiniu požiūriu šį ekonominį vienetą sudaro keletas fizinių ar juridinių asmenų.

---

¹⁸ „Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos nutarimas dėl ūkio subjektų, užsiimančių pramoninių metalo ir kitų gaminių bei įrangos pardavimo veikla ir kita susijusia veikla, veiksmų, dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose, atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 5 straipsnio reikalavimams“, TAR, žiūrėta 2017 spalio 15 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.511EBCCE23DD>

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ *Ibid.*

²¹ „Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas“, *Valstybės žinios*, 30-856 (1999), 3 str. 22 d.: „**Ūkio subjektas** - įmonės, jų junginiai (asociacijos, susivienijimai, konsorciumai ir pan.), įstaigos ar organizacijos arba kiti juridiniai ar fiziniai asmenys, kurie vykdo ar gali vykdyti ūkinę veiklą Lietuvos Respublikoje arba kurių veiksmai daro įtaką ar ketinimai, jeigu būtų įgyvendinti, galėtų daryti įtaką ūkinei veiklai Lietuvos Respublikoje. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo subjektai laikomi ūkio subjektais, jeigu jie vykdo ūkinę veiklą“.

Konkurencija – tai gamintojų, vartotojų ir kitų ekonomikos subjektų varžymasis dėl rinkų, prekių ir kitų išteklių, kai vienoje sferoje (prekyboje, gamyboje, prekių paskirstyme ar kitoje veikloje) atsiranda keli subjektai, užsiimantys tokia pačia veikla²². Veiksminga konkurencija užtikrina mažesnes kainas ir geresnę prekių bei paslaugų kokybę vartotojui. Konkurencija sukuria ūkio (kaip sistemos) savireguliaciją, kuri skatina optimalų ekonominių išteklių, juos efektyviai panaudojant, paskirstymą, kas didina šalies ekonominį augimą ir kelia vartotojų gerovę. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje laikomasi nuostatos, kad būtent per konkurencijos sampratą yra atskleidžiama konkurencijos teisės reikalavimų neatitinkančio susitarimo draudžiamumo esmė. „Konstitucinė sąžiningos konkurencijos koncepcija, kuri, be kita ko, apima draudimus sudaryti priešingus konkurencijai susitarimus, suponuoja tai, kad ūkio subjektai, laisvai veikdami rinkoje, varžosi vieni su kitais lygiais teisiniais pagrindais, kad jie savarankiškai priima sprendimus dėl ūkinės veiklos ir šiuo požiūriu nepriklauso vieni nuo kitų“²³.

Viešieji pirkimai yra siejami su informacijos visiems prieinamumu ir viešumo užtikrinimu vykdant viešojo pirkimo procedūras nuo pat pirkimo sąlygų nustatymo, sudarymo iki pirkimo sutarties vykdymo, įskaitant skundų pateikimo galimybę. Tikslas – tiekėjų lygiateisiškumo ir tarpusavio konkurencijos užtikrinimas, garantuojant, kad bus pašalinta perkančiosios organizacijos protegavimo ir savavališkų veiksmų grėsmė ir bus pasiektas geriausias ir efektyviausias (ekonomiškiausias, naudingiausias, racionaliausiai naudojant valstybines lėšas) sprendimas. Juk įmonės ir įstaigos, vykdydamos viešuosius pirkimus, neretai naudojasi ir ES parama. Tad skaidrumo bei konkurencijos užtikrinimas viešuosiuose pirkimuose yra vienas pagrindinių, teisiškai reglamentuotų (sureguliuotų), valstybės siekių, kuris turėtų garantuoti pasitikėjimą šalies viduje tarp įmonių, dalyvaujančių viešuosiuose pirkimuose (iš to išsirutulioja ir gyventojų pasitikėjimas valstybinėmis institucijomis) ir tarptautinių organizacijų ar finansų institucijų pasitikėjimą ta šalimi, kuriai yra skolinami pinigai ar skiriama finansinė parama.

Lietuvos apeliacinis teismas 2012 m. kovo 22 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 2A-1225/2012 pažymėjo, kad „Skaidraus viešojo pirkimo siekimas nėra savitiksliis, jis padeda siekti kitų **tikslų**, visų pirma – **tiekėjų lygiateisiškumo**. Skaidrumas yra vienas lemiančių veiksmų, kuriuo remiantis **užtikrinama neiškraipyta tiekėjų tarpusavio konkurencija**“²⁴. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas taip pat yra nusprendęs, kad „vienas iš Bendrijos taisyklių viešųjų

²² „Konkurencija“, Vikipedija. Laisvoji enciklopedija, žiūrėta 2017 rugsėjo 30 d. <https://lt.wikipedia.org/wiki/Konkurencija>

²³ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. sausio 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁸⁵⁸-269/2012“, eTeismai, <http://eteismai.lt/byla/265556562350161/A-858-269-12>

²⁴ „Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. kovo 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1225/2012“, eTeismai, <http://eteismai.lt/byla/143864174868725/2A-1225/2012>

pirkimų srityje tikslų – atvėrimas kuo platesnei konkurencijai <...> ir kad Bendrijos teisės interesas yra užtikrinti, kad jame dalyvautų kuo daugiau kandidatų. <...> toks atvėrimas kuo platesnei konkurencijai numatytas siekiant ne tik Bendrijos intereso laisvo prekių ir paslaugų judėjimo srityje, bet taip pat pačios perkančiosios organizacijos interesų, kuri šitaip turės platesnį pasirinkimą tarp naudingiausio ir geriausiai vietos valdžios subjekto poreikius atitinkančio pasiūlymo²⁵. Tačiau viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo tikslai nebus pasiekti, jei nebus siekiama saugoti ir užtikrinti veiksmingą bei sąžiningą konkurenciją rinkoje. Kad būtų užtikrinta tarpusavio konkurencija - įstatymiškai numatytas konkurenciją ribojančių susitarimų draudimas.

Viešieji pirkimai Konkurencijos tarybos nutarimuose paprastai suprantami plačiąją prasme, t.y. kaip pirkimai, kuriuos organizuoja perkančiosios organizacijos, vadovaudamosi Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatyme numatytomis pirkimų procedūromis, ir kaip pirkimai, kurie vykdomi įprastos komercinės praktikos būdu, t.y. kai pirkėjas, kuriam netaikomi Viešųjų pirkimų įstatymo reikalavimai, kviečia keletą ūkio subjektų pateikti savo komercinius pasiūlymus ir sudaro pirkimo – pardavimo sutartį su ekonomiškai palankiausia pasiūlymą pateikusių tiekėju²⁶.

Konkurencijos ribojimo sąvoka atskleista Konkurencijos įstatymo 3 straipsnio 6 dalyje²⁷. Konkurenciją ribojantys susitarimai atsiranda tada, kai tikimasi, kad įmonės, dalyvaujančios viešuosiuose pirkimuose, konkuruos tarpusavyje, tačiau jos slapta susitaria padidinti kainas arba pabloginti parduodamų prekių ar paslaugų kokybę (prekių ar paslaugų, kurias pirkėjas nori įsigyti konkurso būdu). Draudžiami susitarimai daro neigiamą poveikį viešiesiems pirkimams, nes dažnai „pasisavina“ pirkėjų ir mokesčių mokėtojų lėšas, „sumenkina viešąjį pasitikėjimą konkurenciniu procesu ir pakenkia prekybos, vykstančios konkurenciniu būdu, teikiamai naudai“²⁸.

Apibendrinant galima teigti, kad konkurenciją ribojantys susitarimai konkurencijos teisėje suprantami labai plačiai, ir apima *inter alia* ūkio subjektų suderintus veiksmus, t.y. bendrą valią rinkoje elgtis tam tikru apibrėžtu būdu, kur šalių valia gali būti išreikšta tiek sutarties sąlygomis, tiek šalių elgesiu. Konkurenciją ribojantys susitarimai – tai ūkio subjektų sudaryti draudžiami susitarimai, kurie nepriklauso nuo formos ar išraiškos būdo, išreiškiantys bendrą

---

²⁵ „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2009 m. gruodžio 23 d. sprendimas byloje Nr. C-305/08“, ESTT, <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=77183&mode=lst&pageIndex=1&dir=&occ=first&part=1&text=&doclang=LT&cid=435308>

²⁶ „Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos nutarimas dėl ūkio subjektų, užsiimančių pramoninių metalo ir kitų gaminių bei įrangos pardavimo veikla ir kita susijusia veikla, veiksmų, dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose, atitiktis Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 5 straipsnio reikalavimams“, *supra note* 18.

²⁷ „Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas“, *Valstybės žinios*, 30-856 (1999), 3 str. 6 d.: „**Konkurencijos ribojimas** – veiksmai, sudarantys kliūtis konkuruoti atitinkamoje rinkoje ar galintys susilpninti, iškraipyti arba kitaip neigiamai paveikti konkurenciją“.

²⁸ „Kovos su pasiūlymų klastojimu viešųjų pirkimų konkursuose rekomendacijos“, OECD, žiūrėta 2017 spalio 1 d. <http://www.oecd.org/competition/cartels/43359196.pdf>

valią riboti konkurenciją. Nuolatinis ir reguliarus bendravimas suderintiems veiksams konstatuoti nėra būtinas. Nesvarbu ir tai, ar tai būtų ūkio subjektų, dalyvaujančių viešuosiuose pirkimuose, susitarimas dėl kainų, ar dėl nuolaidų, teritorijos ar vartotojų – visa tai apima ūkio subjektų (konkurentų) susitarimą nekonkuruoti vienas su kitu. O tai žalingiausia konkurenciją ribojančių veikslių forma. Tokie ūkio subjektų susitarimai viešuosiuose pirkimuose daro žalą tiek perkančiajai organizacijai (pirkėjui), tiek visiems mokesčių mokėtojams ir valstybei. Žala daroma šalies ekonomikai, nes apriboja sąžiningos konkurencijos laisvę, eliminuodami susitarimo dalyvių iniciatyvą efektyviai panaudoti ribotus išteklius. Konkurenciją ribojančių susitarimų draudimo tikslas - vartotojų gerovė ir konkurencinga rinkos struktūra. Ir tik esant sąžiningai konkurencijai gali būti pasiektas viešųjų pirkimų tikslas – racionaliai naudoti valstybės lėšas gaunant palankiausią pasiūlymą.

1.2. Konkurenciją ribojančių susitarimų teisinis reguliavimas ir priežiūra

Konkurencija ir verslas neatsiejami vienas nuo kito. Ūkio subjektai „kaunasi“ tarpusavyje, kad išsitvirtintų rinkoje, pritrauktų klientus, gautų kuo daugiau pelno arba dėl gaunamo pelno susitaria dirbti kartu, pažeisdami sąžiningos konkurencijos laisvės principą. Tam, kad konkurencija nevirstų kova be taisyklių, būtinas ir valstybės reguliavimas.

Bendrieji teisės principai yra kildinami iš Lietuvos Respublikos Konstitucijos. Konkurencijos teisę (konkurenciją ribojančių susitarimų teisinius santykius) nacionaliniu lygmeniu reguliuoja specialieji teisės aktai (Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas ir kiti teisės aktai (pvz. Vyriausybės priimti nutarimai, Lietuvos Respublikos Konkurencijos tarybos priimti teisės aktai)). Konkurencijos tarybos ir teismų sprendimai taip pat turi didelę įtaką konkurenciją ribojančių susitarimų teisiniam reguliavimui, konkurencijos teisės aiškinimui.

Tarptautiniu lygmeniu konkurenciją ribojančių susitarimų teisinius santykius reguliuoja Europos Sąjungos teisės aktai. Pagrindinis teisės aktas 2007 m. gruodžio 13 d. Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo (toliau – SESV). Tačiau teisiniam reguliavimui reikšmingi ir Europos Komisijos, Parlamento ir Tarybos reglamentai bei ne norminės galios teisės aktai, pavyzdžiui, Europos Komisijos pranešimai, komunikatai, gairės. Išsamus įgyvendinamų Europos Sąjungos teisės aktų sąrašas nurodytas Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo (toliau – Konkurencijos įstatymas) priede ir Konkurencijos tarybos internetiniame puslapyje²⁹.

Nacionalinės institucijos, nagrinėdamos konkurenciją ribojančius susitarimus, turinčius įtakos tarp valstybių narių, yra įpareigosotos taikyti Europos Sąjungos konkurencijos teisės normas. Tuo atveju, kai susitarimo įtaka tarp valstybių narių nėra nustatoma, nacionalinės

---

²⁹ „Teisės aktai“, Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba, žiūrėta 2017 spalio 5 d., <https://kt.gov.lt/lt/teisine-informacija/teises-aktai>

institucijos taiko nacionalinės konkurencijos teisės nuostatas. Be to, Europos Komisija dar 1972 m. savo kasmetinėje konkurencijos politikos ataskaitoje yra pareiškusi, kad „Bendrijos konkurencijos teisės normos yra bendro pobūdžio ir taikomos visa apimtimi visiems sektoriams”³⁰.

Lietuvos Respublikos konkurencijos teisėje nerasime jokio specialaus teisės šaltinio (teisės akto), kuris skirtas išimtinai konkurenciją ribojantiems susitarimams viešuosiuose pirkimuose vertinti. Tokius susitarimus reglamentuoja jau minėti nacionaliniai ir tarptautiniai teisės aktai, išskyrus tai, kad Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatyme, kuris išimtinai reguliuoja viešųjų pirkimų teisinius santykius, yra keletas nuostatų dėl draudžiamų susitarimų sudarymo ir galimų pasekmių (apie tai dar bus kalbama šiame skyriuje).

Konkurencijos teisės šaka pradėjo formuotis tik XIX a. priėmus 1890 m. Šermano aktą (JAV), kuris tapo puikiu konkurencijos reguliavimo pavyzdžiu Europos valstybėms. Po II Pasaulinio karo Europoje (Prancūzijoje, Vokietijoje) atsirado pirmieji nacionaliniai teisės aktai. 1957 m. įsigaliojus Europos bendrijos steigimo sutarčiai pradėjo formuotis konkurencijos teisė Europos bendrijos mastu. Didelis dėmesys buvo skiriamas susitarimams, kurie kėlė grėsmę laisvai tarpvalstybinei prekybai, sąžiningai konkurencijos laisvei, todėl konkurencijos teisės normomis buvo siekiama apriboti ir neleisti ūkio subjektams sudaryti kliūtis laisvai prekybai tarp Bendrijos valstybių. 1990 m. konkurencijos teisės šakos pastebėtos jau Vidurio ir Rytų Europoje^{31, 32}.

Pagrindinio Europos Sąjungos teisės akto (SESV), nusakančio konkurencijos taisyklės, 101-109 straipsniuose nustatytos konkurencijos ES vidaus rinkoje taisyklės, Europos konkurencijos politikos teisinė sistema³³. Numatytos konkurencijos taisyklės naudojamos kaip priemonė suvienyti atskirų valstybių nacionalines rinkas į vieningą vidaus rinką, dėmesį skiriant veiksmingos konkurencijos užtikrinimui³⁴, kas prisidėtų prie vartotojų gerovės didinimo ir efektyvaus resursų paskirstymo.

SESV 101 str. 1 d. **draudžia** visus įmonių **susitarimus**, įmonių asociacijų sprendimus ir suderintus veiksmus, „kurie gali paveikti valstybių narių tarpusavio prekybą ir kurių tikslas ar poveikis yra konkurencijos trukdymas, ribojimas arba iškreipimas vidaus rinkoje“. SESV 101 straipsnyje pateikiamas pavyzdinis draudžiamų susitarimo sąlygų sąrašas (a-e papunkčiai: kainų

³⁰ Algirdas Miškinis, Lina Darulienė, „Europos Bendrijos ir Lietuvos konkurencijos teisės taikymo ypatumai reguliuojant bankų veiklą“, *Jurisprudencija*. 24(16) 2002: 9.

³¹ Raimundas Moisejevas, „Grobuoniška kainodara kaip piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi Europos Bendrijų konkurencijos teisėje forma“ (daktaro disertacijos santrauka, Mykolo Romerio universitetas, 2009).

³² Andžela Šakinienė, „Komercinė teisė“ (Mokomoji medžiaga su praktinėmis užduotimis, VŠĮ Socialinių mokslų kolegija, 2011), 102, http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2011_Komercine_teise.pdf

³³ „Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija“, EUR-Lex, žiūrėta 2017 rugsėjo 30 d., <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=LT>

³⁴ „White Paper on Modernisation of the Rules Implementing Articles 85 and 86 of the EC Treaty“, *European Union*, žiūrėta 2017 spalio 1 d., http://europa.eu/documents/comm/white_papers/pdf/com99_101_en.pdf

ir kitų prekybos sąlygų nustatymas ir/ar fiksavimas, gamybos apimčių, rinkos, investicijų ribojimas, rinkų dalijimasis, pardavimų ribojimas, lygiaverčiams sandoriams išimtinių teisių suteikimas), tačiau jis nėra baigtinis. Kaip pastebi R. Whish³⁵, šis sąrašas palaipsniui gali kisti.

Tokie susitarimai arba sprendimai jau savaime yra niekiniai, tačiau SESV to paties straipsnio 3 d. numatyta tokio draudimo išimtis. Susitarimai pagal SESV 101 str 1 d. nuostatas nebus laikomi draudžiamais, jei „padeda tobulinti prekių gamybą ar paskirstymą arba skatinti technikos ar ekonomikos pažangą, kartu sudarydami sąlygas vartotojams sąžiningai dalytis gaunama nauda, ir kurie:

- a) atitinkamoms įmonėms nenustato jokių apribojimų, nebūtinų šiems tikslams pasiekti;
- b) nesuteikia tokioms įmonėms galimybės panaikinti konkurenciją didelei atitinkamų produktų daliai”³⁶.

Darbo tyrimas apsiriboja Lietuvos teisine sistema, todėl konkurenciją ribojantys susitarimai ES teisės aktuose plačiai nebus nagrinėjami. Be to Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 5 straipsnis savo esme ir tikslais atitinka SESV 101 straipsnio nuostatas, todėl tiek Konkurencijos taryba, tiek Lietuvos teismai aiškindami bei taikydami Konkurencijos įstatymo 5 straipsnį atitinkamai vadovaujasi SESV 101 straipsnio taikymo ir aiškinimo praktika.

Lietuvoje pirminiu konkurencijos teisės šaltiniu yra laikoma Lietuvos Respublikos Konstitucija. Joje įtvirtintas sąžiningos konkurencijos laisvės principas (Konstitucijos 46 str.)^{37,38}. Tačiau konkurencijos teisę (konkurencijos teisės normas) Lietuvoje įtvirtino 1992 m. priimtas pirmasis Konkurencijos įstatymas³⁹, kuris dėl teisės normų spragų 1999 m. buvo pakeistas į kitą įstatymą, reglamentuojantį Lietuvos konkurencijos teisę⁴⁰. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo tikslas – saugoti sąžiningos konkurencijos laisvę Lietuvos Respublikoje (Konkurencijos įstatymo 1 str. 1 d.). Šiuo įstatymu siekiama Lietuvos Respublikos ir ES konkurencijos santykius reglamentuojančios teisės suderinimo, todėl įstatymu įgyvendinami Europos Sąjungos teisės aktai (Konkurencijos įstatymo 1 str. 3-4 d.).

Konkurencijos įstatymo 5 – 14 straipsniuose nustatytos pagrindinės teisės normos skirtos konkurencijai tarp ūkio subjektų reglamentuoti, kurios įtvirtina **draudžiamų susitarimų**, piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi ir koncentracijos priežiūros (kontrolės) teisinius pagrindus. Kaip jau minėta, Lietuvos Respublikos konkurencijos teisėje nerasime jokie specialaus šaltinio (teisės akto), kuris skirtas išimtinai konkurenciją ribojantiems susitarimams

³⁵ „Competition Law“, *supra note* 12, p. 122.

³⁶ „Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija“, EUR-Lex, žiūrėta 2017 rugsėjo 30 d., <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=LT>

³⁷ „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, *Valstybės žinios*, 33-1014 (1992).

³⁸ Lina Darulienė, „Europos Bendrijos ir Lietuvos konkurencijos teisės šaltiniai“, *Jurisprudencija*. 27(19) 2002: 33.

³⁹ „Lietuvos Respublikos Konkurencijos įstatymas“, *Lietuvos aidas*, 190-0 (1992).

⁴⁰ „Lietuvos Respublikos Konkurencijos įstatymas“, *Valstybės žinios*, 30-856 (1999).

viešuosiuose pirkimuose vertinti. Tačiau nepriklausomai nuo srities, kurioje yra sudaryti konkurenciją ribojantys susitarimai (pavyzdžiui, ar dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose, ar priimant asociacijose tam tikrus sprendimus ir pan.) konkurenciją ribojančius susitarimus reglamentuoja tie patys teisės aktai. Išskyrus tai, kad kiekviena sritis turi specialiuosius teisės aktus (pavyzdžiui, viešuosiuose pirkimuose užtikrinti konkurenciją įpareigoja ir Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas).

SESV 101 straipsnyje įtvirtintos nuostatos dėl draudžiamų susitarimų buvo perkeltos į nacionalinius teisės aktus. Lietuvoje – į Konkurencijos įstatymo 5 straipsnį⁴¹. Viešuosiuose pirkimuose tiekėjų veiksmai, kuriais yra derinamos komercinių pasiūlymų sąlygos ar įgyvendinama bendra, iš anksto suderinta tiekėjų elgesio strategija, eliminuoja konkurenciją viešajame pirkime. Tokie susitarimai pagal Konkurencijos įstatymo 5 straipsnį yra draudžiami ir negalioja nuo jų sudarymo momento.

Konkurencijos įstatymo 5 straipsnyje numatyta, kad „visi **susitarimai**, kuriais siekiama riboti konkurenciją arba kurie riboja ar gali riboti konkurenciją, yra **draudžiami** ir negalioja nuo jų sudarymo momento“, įskaitant susitarimą dėl kainų fiksavimo ar pirkimo, pardavimo sąlygų, susitarimą pasidalyti prekės rinką, susitarimą dėl gamybos apimčių, investicijų ribojimo, diskriminacinių sąlygų atskiriems ūkio subjektams taikymo, susitarimą dėl papildomų įsipareigojimų taikymo kitiems ūkio subjektams.

Ankstesnė Konkurencijos įstatymo redakcija (galiojusi iki 2003 m. liepos 24 d.) turėjo punktą (5 str. 1 d. 6 p.) skirtą draudžiamiems susitarimams viešajame pirkime. Buvo sakoma, kad „Visi susitarimai, kuriais siekiama riboti konkurenciją arba kurie riboja ar gali riboti konkurenciją, yra draudžiami ir negalioja nuo jų sudarymo momento, įskaitant: <...> 6) konkurentų susitarimą dalyvauti ar nedalyvauti arba pateikti suderintus pasiūlymus **viešajame pirkime, konkurse ar kituose** panašaus pobūdžio **pirkimuose**“. Šis punktas nuo 2004 m. gegužės 1 d. neteko galios⁴². Nors susitarimai dėl konkursų/pirkimų buvo išskirti į atskirą 6 punktą, tačiau, nepriklausomai nuo prekės (paslaugos) pateikimo į rinką būdo, susitarimai nustatyti tam tikros prekės kainą riboja konkurenciją visais atvejais⁴³. Tokios pozicijos laikomasi iki šiol (pvz. Konkurencijos tarybos 2016 m. gruodžio 7 d. nutarimas Nr. 2S-16 (2016))⁴⁴.

⁴¹ „Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas“, *supra note* 40.

⁴² „Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo pakeitimo ir papildymo, valstybės pagalbos ūkio subjektams kontrolės įstatymo pripažinimo netekusiu galios ir civilinio proceso kodekso 1 straipsnio pakeitimo įstatymas“, TAR, žiūrėta 2017 rugsėjo 30 d., <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=TAR.D04DF299C4C3>

⁴³ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2002 m. liepos 4 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A2-661-02“, LR konkurencijos taryba, <https://kt.gov.lt/lt/dokumentai/teismo-sprendimas/id.147>

⁴⁴ „Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2016 m. gruodžio 7 d. nutarimas dėl ūkio subjektų veiksmų dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose komunalinių atliekų surinkimo ir transportavimo paslaugoms pirkti atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 5 straipsnio reikalavimams Nr. 2S-16 (2016)“, LR konkurencijos taryba, https://kt.gov.lt/uploads/docs/docs/2784_05717b64751ecf6e6b64e99dcb29128d.pdf

Konkurencijos teisėje išskiriama mažai „absoliučių“ konkurenciją ribojančių susitarimų draudimų. Tačiau konkurenciją ribojančių susitarimų sąrašas nėra ir negali būti baigtinis. Keičiantis rinkai, technologijoms, atsiranda nauji draudžiamų susitarimų atvejai. Konkurenciją ribojančių susitarimų sąrašą plečia ir teismų praktika. Kad konkurenciją ribojantys susitarimai yra draudžiami – aišku ir suprantama, tačiau ar visi suprantame ką tai reiškia? Neretai ūkio subjektai nesupranta, jog tai, ką jie daro konkurencijos teisės požiūriu yra draudžiamas susitarimas. Ūkio subjektams kartais lieka neaišku ir painu suprasti, kur yra riba tarp draudžiamo ir leistino (pateisinamo) susitarimo. Tad šiuo atveju tampa svarbi teismų praktika, kuri aiškina, detalizuoja teisės aktus. Tačiau besikeičianti rinka, atsirandančios naujos „susitarimų“ formos kelia grėsmę ūkio subjektų supratimui, kas yra draudžiamas, o kas yra leistinas „susitarimas“ pagal konkurencijos teisę (plačiau - antrame skyriuje). Tuo tarpu Konkurencijos tarybai ir teismams visa tai kelia didesnius reikalavimus aiškinant ir taikant teisės normas. Nes esant ribiniai situacijai ūkio subjekto veiksmai turi būti vertinami jo naudai.

Užtikrinti konkurenciją įpareigoja ir Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas (toliau – VPĮ arba Viešųjų pirkimų įstatymas). Ūkio subjektai dalyvaujantys viešųjų pirkimų konkursuose turi gerai žinoti pagrindines Viešųjų pirkimų įstatymo procedūras ir jame įtvirtintą draudimą riboti konkurenciją. VPĮ 17 str. 3 d. nurodoma, kad planuojant pirkimus ir jiems rengiantis negali būti siekiama dirbtinai sumažinti konkurenciją, nepagrįstai sudarant palankesnes ar nepalankesnes sąlygas tam tikriems tiekėjams. Perkančioji organizacija privalo imtis tinkamų priemonių, kad dalyvaujant kandidatams ir dalyviams viešuosiuose pirkimuose nebūtų pažeista konkurencija (VPĮ 27 str. 3 d.). Tuo tarpu jeigu pažeidžiama konkurencija - perkančioji organizacija turi pašalinti tiekėją iš pirkimo procedūrų (VPĮ 46 str. 4 d. 3 p.). VPĮ 46 str. 6 d. 3 punkte numatyta perkančiosios organizacijos teisė (bet ne pareiga) pašalinti tiekėją iš pirkimo procedūros, jei kyla abejonių dėl tiekėjo sąžiningumo, taip pat kai yra draudimo sudaryti **draudžiamus susitarimus**, įtvirtintus Konkurencijos įstatyme, pažeidimas, „kai nuo sprendimo paskirti Konkurencijos įstatyme ar kitos valstybės teisės akte nustatytą ekonominę sankciją įsiteisėjimo dienos praėjo mažiau kaip 3 metai“⁴⁵. Minėtas straipsnis gali būti laikomas prevencine priemone ūkio subjektams, kurie pažeidė draudimą sudaryti konkurenciją ribojančius susitarimus, ateityje apribojant jų teisę dalyvauti viešuosiuose pirkimuose.

VPĮ 17 str. 1 d. numatyti pagrindiniai viešųjų pirkimų principai: lygiateisiškumo, nediskriminavimo, abipusio pripažinimo, proporcingumo ir skaidrumo principai⁴⁶. Pirkimo sutarties sudarymas nesant laisvai konkurencijai, rungimuisi ir tiekėjų varžymuisi dažnai veda į skaidrumo principo pažeidimą ir korupciją. Tokiu atveju nebus pasiektas ir viešųjų pirkimų

---

⁴⁵ „Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas“, *Valstybės žinios*, 84-2000 (1996).

⁴⁶ *Ibid.*

tikslas – užtikrinti, kad visos dalyvaujančios įmonės turėtų lygias galimybes parduoti savo prekes, paslaugas ar darbus, o perkančioji organizacija – racionaliai panaudotų tam skirtas lėšas. Sudarant konkurenciją ribojančius susitarimus (pavyzdžiui, kartelinius susitarimus) – apribojama sąžininga tiekėjų konkurencija. Perkančioji organizacija praranda galimybę įsigyti norimas prekes, paslaugas ar darbus už mažiausią kainą, t.y. racionaliai panaudoti tam skirtas lėšas.

Siekiant sąžiningos konkurencijos konkurenciją ribojantys susitarimai viešuosiuose pirkimuose nėra draudžiami ir saistomi tik įstatymų ar ES sutarties nuostatų (Konkurencijos įstatymo 5 str., SESV 101 str.). Yra paskirtos institucijos, kurios prižiūri, kaip laikomasi konkurencijos įstatymų nuostatų. Lietuvoje nacionaline konkurencijos priežiūros institucija yra paskirta Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba, kuri pagal Global Competition Review reitingą įvertinta kaip viena profesionaliausių konkurencijos priežiūros institucijų pasaulyje⁴⁷. Konkurencijos taryba imasi veiksmų tada, kai jos jurisdikcijoje yra paveikta konkurencija. Konkurencijos taryba prižiūri, kaip laikomasi Konkurencijos įstatymo nuostatų, tiria ir nagrinėja Konkurencijos įstatymo ir kitų įstatymų pažeidimus, taiko pažeidėjams sankcijas įstatymų numatytais atvejais ir tvarka. Taigi, Konkurencijos taryba tiria konkurenciją ribojančių susitarimų pažeidimus. Šią funkciją numato Konkurencijos įstatymo 22 str. 1 d. 2 p. Konkurencijos tarybos nutarimai yra privalomojo pobūdžio, tačiau gali būti apskūsti Vilniaus apygardos administraciniam teismui.

Konkurencijos taryba siekdama užtikrinti konkurenciją viešuosiuose pirkimuose, taip pat siekdama veiksmingos kovos su karteliais ir korupcija viešuosiuose pirkimuose 2016 metais inicijavo bendradarbiavimą su Specialiųjų tyrimų tarnyba (STT) ir Viešųjų pirkimų tarnyba (VPT). Šis tarnybų bendradarbiavimo modelis gimė pastebėjus tendenciją, kad konkurenciją ribojančių susitarimų skaičius didėja skatinamas valstybinių institucijų, kurios sudaro tam palankias sąlygas⁴⁸. Tai rodo, kad iki šiol tiriant konkurencijos teisės pažeidimus Konkurencijos taryba veikė atskirai, bendradarbiavimo su kitomis institucijomis, kuris yra būtinas, nebuvo.

Konkurencijos tarybos nutarimų teisėtumo kontrolę Lietuvoje vykdo administraciniai teismai (kaip pirmos instancijos teismas - Vilniaus apygardos administracinis teismas, kaip apeliacinė instancija – Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (toliau – LVAT)). Ūkio subjektai, kurie mano, kad buvo pažeistos jų Konkurencijos įstatymu ginamos teisės, turi teisę Konkurencijos tarybos nutarimus apskūstu Vilniaus apygardos administraciniam teismui (KĮ 33 str. 1 d.).

---

⁴⁷ „Apie mus“, Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba, žiūrėta 2017 spalio 5 d., <https://kt.gov.lt/lt/apie-mus/konkurencijos-taryba>

⁴⁸ „2016 m. Konkurencijos tarybos veiklos ataskaita“, Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba, žiūrėta 2017 spalio 5 d., https://kt.gov.lt/uploads/publications/docs/2897_2515de49522224b84abce242ca5740a1.pdf

Lietuvoje konkurencijos priežiūros institucijos (įskaitant ir teismus) viešąją konkurencijos teisės normų priežiūrą vykdo taikydamos administracinę atsakomybę už konkurencijos teisės normų pažeidimus (nuo 2017 m. vasario 1 d. taikoma ir civilinė atsakomybė dėl žalos atlyginimo už konkurencijos teisės pažeidimus). Tuo tarpu, pavyzdžiui, Airijoje, Čekijoje, Vokietijoje už pažeidimus konkurenciją ribojančiais susitarimais viešuosiuose pirkimuose taikoma baudžiamoji atsakomybė⁴⁹.

Darbo autorius, norėdamas palyginti kokią dalį Konkurencijos tarybos nutarimų sudaro nutarimai dėl konkurencijos ribojimo sudarant konkurenciją ribojančius susitarimus, išskiria pagal Konkurencijos įstatymo II skyriuje apibrėžiamus tris draudimus, kurių atžvilgiu Konkurencijos taryba atlieka tyrimus ir priima nutarimus.

Konkurencija versle ribojama:

- konkurenciją ribojančiais susitarimais,
- piktnaudžiavimu dominuojančia padėtimi,
- neteisėtais įmonių susijungimais.

Dėl šių galimų ribojimų nuo 2000 m. vasario 18 d. iki 2017 m. rugsėjo 15 d. Konkurencijos taryba yra priėmusi 1,113 nutarimų⁵⁰. Iš jų:

- dėl konkurenciją ribojančių susitarimų Konkurencijos taryba priėmė 116 nutarimų,
- dėl piktnaudžiavimu dominuojančia padėtimi Konkurencijos taryba priėmė 107 nutarimus,
- dėl koncentracijų Konkurencijos taryba priėmė 896 nutarimus.

Daugiausia nutarimų priimta dėl įmonių susijungimo (t.y. koncentracijos - verslo kontrolės įgijimo plačiąja prasme), kadangi apie numatomą įvykdyti koncentraciją yra privaloma (privalomumas priklauso nuo ūkio subjektų gaunamų pajamų (apyvartos)) pranešti Konkurencijos tarybai ir gauti leidimą (Konkurencijos įstatymo 8 str. 1 d.). Nuo 2000 metų buvo priimti 869 nutarimai išduoti leidimą vykdyti koncentraciją.

Daugiausia nustatytų pažeidimų, iš priimtų Konkurencijos tarybos nutarimų, sudarė pažeidimai konkurenciją ribojančiais susitarimais, t.y. vykdant tyrimą dėl konkurencijos ribojimo sudarant konkurenciją ribojančius susitarimus 41,38 proc. nutarimų buvo priimti nustačius pažeidimus. 37,07 proc. vykdytų tyrimų buvo nutraukti.

Konkurencijos tarybos priimtų nutarimų (nuo 2000 m. gegužės 4 d. iki 2017 m. rugsėjo 15 d.) bendrą analizę (apibendrinimą) dėl galimo konkurencijos versle ribojimo darbo autorius pateikia lentelėje.

---

⁴⁹ Feliksas Miliutis „Sutarti viešieji pirkimai“, *Glimstedt teisės žinios*, 2(28) (2017): 14, <http://teiseszinios.glimstedt.lt/1705/files/assets/common/downloads/publication.pdf>

⁵⁰ „Konkurencijos tarybos nutarimai“, Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba, žiūrėta 2017 spalio 5 d., [https://kt.gov.lt/lt/dokumentai/sarasas/ff.1?category\[\]=55&category\[\]=54&category\[\]=10](https://kt.gov.lt/lt/dokumentai/sarasas/ff.1?category[]=55&category[]=54&category[]=10)

Lentelė. Konkurencijos tarybos nuo 2000 m. gegužės 4 d. iki 2017 m. rugsėjo 15 d. priimtų nutarimų apibendrinimas⁵¹

KT pradėti tyrimai ir priimti nutarimai	Dėl konkurenciją ribojančių susitarimų (iš jų viešuosiuose pirkimuose)	Dėl piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi	Dėl koncentracijų
Nustatytas pažeidimas	41,38 proc. (37,5 proc.)	19,63 proc.	1,56 proc.
Nutrauktas tyrimas	37,07 proc.	28,97 proc.	0,67 proc.
Atsisakyta pradėti tyrimą	15,52 proc.	42,99 proc.	0,56 proc.
Pradėtas papildomas tyrimas	4,31 proc.	4,67 proc.	0,11 proc.
Nutrauktas tyrimas prisiėmus įsipareigojimus	1,72 proc.	3,74 proc.	0,11 proc.
Išduotas leidimas vykdyti koncentraciją	-	-	96,99 proc.
VISO priimta nutarimų	116	107	896

Atlikta analizė parodė, kad daugiausia pažeidimų ribojant konkurenciją sudaro pažeidimai konkurenciją ribojančiais susitarimais.

Darbo autorius, norėdamas išsiaiškinti kokią dalį šių, dėl konkurenciją ribojančių susitarimų, pažeidimų sudaro pažeidimai susiję su viešaisiais pirkimais, atliko išsamią Konkurencijos tarybos priimtų nutarimų, kuriais nustatyti pažeidimai, analizę. Atlikta analizė parodė, kad **37,5 proc.** (suapvalinus 38 proc.) **pažeidimų** buvo padaryti konkurenciją ribojančiais **susitarimais viešuosiuose pirkimuose**. Ypatingai 2016 metais, kada iš nustatytų pažeidimų 100 proc. pažeidimų sudarė pažeidimai dėl konkurenciją ribojančių susitarimų viešuosiuose pirkimuose.

Dar vienas svarbus aspektas dėl konkurencijos priežiūros institucijos atliekamų tyrimų – tyrimo laikotarpis. Konkurencijos įstatymo 23 straipsnio 5 dalis nustato, kad „Konkurencijos taryba turi **baigti** tyrimą **ne vėliau kaip per penkis mėnesius** nuo nutarimo pradėti tyrimą priėmimo dienos. Konkurencijos taryba motyvuotu nutarimu kiekvieną kartą šį terminą gali pratęsti ne ilgiau kaip trims mėnesiams“. Darbo autoriaus atlikta analizė rodo, kad vidutinė tyrimų trukmė dėl konkurenciją ribojančių susitarimų viešuosiuose pirkimuose pažeidimų trunka 1,5 metų (palyginimui, pavyzdžiui, bendra administracinių bylų apeliacinėje instancijoje trukmė

⁵¹ Lentelės sudaryta darbo autoriaus remiantis Konkurencijos tarybos paskelbtais nutarimais. „Konkurencijos tarybos nutarimai“, Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba, žiūrėta 2017 spalio 5 d., <https://kt.gov.lt/lt/dokumentai/konkurencija-ribojantys-susitarimai/ff.1>.

2016 m. buvo 303,57 dienos, t.y. apie 10 mėnesių⁵²). Tik du Konkurencijos tarybos atlikti tyrimai ir priimti nutarimai (2003 ir 2004 metais) dėl konkurenciją ribojančių susitarimų pažeidimų viešuosiuose pirkimuose 2000-2017 metų laikotarpyje neviršijo šešių mėnesių termino. Vidutiniškai tyrimai pratęsimi 3-4 kartus. Galima daryti išvadą, kad Konkurencijos taryba atlikdama tyrimus dėl konkurencijos pažeidimo nesilaiko operatyvumo principo. Tačiau Konkurencijos taryba dėl ilgai atliekamų tyrimų yra ne kartą konferencijų metu (kuriose teko dalyvauti darbo autorei) akcentavusi, kad tokių tyrimų trukmę lemia jų sudėtingumas.

Kaip dar vieną kontrolės šaltinį, kuris „prižiūri“, kaip laikomasi Konkurencijos įstatymo nuostatų (ar nėra sudaryti konkurenciją ribojantys (draudžiantys) susitarimai, ar nėra eliminuoti iš viešųjų pirkimų kiti tiekėjai ar kitaip pažeisti jų interesai dėl Konkurencijos įstatymą pažeidžiančių veiksmų), galima būtų įvardinti pačius tiekėjus (ūkio subjektus), kurie dalyvauja viešuosiuose pirkimuose bei perkančiąsias organizacijas, kurios inicijuoja viešuosius pirkimus. Jų iniciatyva Konkurencijos taryba pradeda tyrimą dėl Konkurencijos teisės pažeidimo. Tokią teisę jiems numato Konkurencijos įstatymo 23 str. 1 d. Perkančiųjų organizacijų noras pirkimų metu racionaliai panaudoti lėšas ir/ar ūkio subjektų aktyvumas įtariant, kad konkurentai (kiti tiekėjai) galimai sudarė draudžiamus susitarimus, ar įtarimas, kad jie galimai buvo „išstumti“ iš viešųjų pirkimų kitų konkurentų – skatina/įpareigoja Konkurencijos tarybą imtis tyrimų ar situacijos nagrinėjimo veiksmų. Darbo autoriaus atlikta analizė parodė, kad 83 proc. atliktų Konkurencijos tarybos tyrimų, kurių metu nustatyti pažeidimai sudarius konkurenciją ribojantį susitarimą dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose, buvo pradėti gavus informacijos iš kitų institucijų. Gauta informacija sudarė pagrindą įtarti ūkio subjektus dėl Konkurencijos įstatymo pažeidimo.

Apibendrinus galima teigti, kad Lietuvos Respublikos konkurencijos teisėje nerasime jokie specialaus teisės šaltinio (teisės akto), kuris skirtas išimtinai konkurenciją ribojantiems susitarimams viešuosiuose pirkimuose vertinti. Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, ES konkurencijos teisės šaltiniai tapo ir Lietuvos Respublikos nacionalinės teisės dalimi. Lietuvoje konkurencijos priežiūros institucija (Konkurencijos taryba) ir teismai vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija bei pagrindiniu konkurencijos teisę reglamentuojančiu teisės aktu – Konkurencijos įstatymu. Taikydamos Konkurencijos įstatymo 5 straipsnį Konkurencijos taryba ir teismai atitinkamai vadovaujasi SESV 101 straipsnio taikymo ir aiškinimo praktika, nes SESV 101 straipsnyje įtvirtintos nuostatos dėl draudžiamų susitarimų buvo perkeltos į nacionalinius teisės aktus (į KĮ 5 straipsnį). Konkurenciją ribojančių susitarimų sąrašas, remiantis Konkurencijos įstatymo 5 straipsniu, nėra ir negali būti baigtinis. Keičiantis, tobulėjant rinkai,

---

⁵² „Teismų veiklos apžvalga 2016“, Lietuvos teismai, žiūrėta 2017 spalio 15 d., http://www.teismai.lt/data/public/uploads/2017/04/d2_lietuvos_teismai_ataskaita.pdf

technologijoms, atsiranda nauji susitarimų atvejai. Todėl konkurenciją ribojančių susitarimų sąrašą plečia ir teismų praktika. Nuo 2000 metų daugiausia Konkurencijos tarybos priimtų nutarimų dėl konkurencijos teisės pažeidimų sudarė pažeidimai dėl konkurenciją ribojančių susitarimų. Iš jų 38 proc. pažeidimų buvo padaryti konkurenciją ribojančiais susitarimais viešuosiuose pirkimuose. Konkurencijos taryba tyrimą dėl šių pažeidimų vidutiniškai atlieka per 1,5 metų, pratęsdama jį 3-4 kartus. Didžioji dalis (83 proc.) atliktų Konkurencijos tarybos tyrimų, kurių metu nustatyti pažeidimai sudarius konkurenciją ribojantį susitarimą dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose, buvo pradėti gavus informacijos iš kitų institucijų, o ne pačios institucijos iniciatyva.

1.3. Konkurenciją ribojantys susitarimai viešuosiuose pirkimuose (jų rūšys)

Konkurencijos įstatymo 5 straipsnis draudžia ūkio subjektams sudaryti susitarimus, kuriais siekiama riboti konkurenciją arba kurie riboja ar gali riboti konkurenciją. Konkurencijos įstatymo prasme tokių sąlygų, kurioms esant susitarimą galima pripažinti draudžiamu, pobūdis leidžia skirti šias konkurenciją ribojančių susitarimų rūšis:

- susitarimus ribojančius konkurenciją **pagal tikslą** (Konkurencijos įstatyme: „siekiama riboti“), ir
- susitarimus, ribojančius konkurenciją **pagal pasekmes (pagal poveikį)** (Konkurencijos įstatyme: „riboja ar gali riboti“).

Tokiam skirstymui pritaria ir Teisingumo Teismas (pvz., byla C-8/08⁵³).

Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio 2 dalis nustato, kad šio straipsnio 1 dalies 1, 2, 3 ir 4 punktuose išvardyti susitarimai visais atvejais laikomi ribojančiais konkurenciją. Taigi, nustačius, kad susitarimas turi tikslą riboti konkurenciją visais atvejais tai laikoma susitarimu pažeidžiančiu Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio 1 dalį (SESV 101 str. 1 dalį). Tokiu atveju visiškai nesvarbu ar rinkoje pasireiškė ar ne antikonkurencinio susitarimo poveikis. Nustačius susitarimo antikonkurencinį tikslą, neigiamas poveikis konkurencijai yra preziumuojamas ir pasekmių (faktinio ar galimo susitarimo poveikio rinkai) vertinti nereikia. Tačiau Teisingumo Teismo praktika teigia, kad „vertinant, ar susitarimu siekiama antikonkurencinio tikslo, būtina atsižvelgti į susitarimo turinį, tikslus, kurių tuo susitarimu siekiama, ir ekonomines bei teisines

---

⁵³ „Teisingumo teismo (trečioji kolegija) 2009 m. birželio 4 d. sprendimas byloje Nr. C-8/08 T-Mobile Netherlands BV irk t. v Raad van bestuur van de Nederlandse Mededingingsautoriteit”, EUR-Lex, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:62008CJ0008&from=EN>

aplinkybes, kuriomis jis vykdomas“⁵⁴. Nors ir nebūtina nagrinėti šalių ketinimų, tačiau į tai atsižvelgti, nagrinėjant tyrimą (ar bylą), draudimo taip pat nėra.

Susitarimais, kuriais nėra siekiama riboti konkurencijos, tačiau, kurie riboja arba gali riboti konkurenciją savo poveikiu – akcentuojamos pasekmės. Jei analizuojant susitarimo turinį nėra pakankamai aišku dėl žalos konkurencijai lygio, nagrinėjamas susitarimo poveikis konkurencijai. T.y. būtina išnagrinėti, ar tokiu susitarimu daromas pastebimas ribojamasis poveikis konkurencijai. Šiuo atveju reikia atsižvelgti ir į faktinį, ir į galimą poveikį⁵⁵. Tad siekiant, kad būtų įrodyta, jog susitarimas yra ribojantis konkurenciją pagal poveikį (ir yra draudžiamas), reikia įrodyti, kad konkurencija iš tiesų buvo ribojama. Tai yra pakankamai sudėtingas ekonominio pobūdžio vertinimas.

Lietuvoje tyrimų, kuriuose būtų įrodinėjamas susitarimo „poveikis“, o ne „tikslas“ viešųjų pirkimų kontekste – nėra. O vertinant bendrai (t.y. apimant visus tyrimus, susijusius su konkurenciją ribojančiais susitarimais), tokių tyrimų „pagal poveikį“ taip pat yra labai nedaug (pavyzdžiui, *G4S susitarimas su bankais*⁵⁶).

Analizuojant Konkurencijos tarybos ir teismų praktiką dėl konkurenciją ribojančių susitarimų dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose darbo autorius nustatė, kad draudžiami susitarimai paprastai būna sudaromi susitarus keliems ūkio subjektams derinant ar nustatant (fiksuoiant) viešo pasiūlymo kainą (pavyzdžiui, Konkurencijos tarybos nutarimas Nr. 2S-1 (2017m.)⁵⁷, Konkurencijos tarybos nutarimas Nr. 2S-28 (2010m.)⁵⁸, LVAT nutartis administracinėje byloje Nr. A552-2016/2012⁵⁹, LVAT nutartis administracinėje byloje Nr. A-858-293/2012⁶⁰). Tokie susitarimai viešuosiuose pirkimuose laikomi horizontalaus pobūdžio

---

⁵⁴ „Europos komisijos 2011 m. sausio 14 d. komunikatas Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnio taikymo horizontaliesiems bendradarbiavimo susitarimams gairės“, *EUR-Lex*, žiūrėta 2017 spalio 15 d., [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52011XC0114\(04\)&from=LT](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52011XC0114(04)&from=LT)

⁵⁵ „Europos komisijos 2011 m. sausio 14 d. komunikatas Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnio taikymo horizontaliesiems bendradarbiavimo susitarimams gairė“, *supra note 54*.

⁵⁶ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. balandžio 8 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A502-253/2014“, LR konkurencijos taryba, <https://kt.gov.lt/lt/dokumentai/teismo-sprendimas/id.301>

⁵⁷ „Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2017 m. sausio 23 d. nutarimas dėl ūkio subjektų veiksmų dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose statybos ir įrengimo darbams pirkti atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 5 straipsnio reikalavimams Nr. 2S-1 (2017)“, LR konkurencijos taryba, https://kt.gov.lt/uploads/docs/docs/2816_8f8f624375fefab1f1ace4d81ef8dbbc.pdf

⁵⁸ „Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2010 m. lapkričio 11 d. nutarimas dėl ūkio subjektų, teikiančių automobilių nuomos ir pardavimo paslaugas, veiksmų, dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose, atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 5 straipsnio reikalavimams Nr. 2S-28 (2010)“, LR konkurencijos taryba, <https://kt.gov.lt/lt/dokumentai/del-ukio-subjektu-teikianciu-automobiliu-nuomos-ir-pardavimo-paslaugas-veiksmu-dalyvaujant-viesuosiuose-pirkimuose-atitikties-lietuvos-respublikos-konkurencijosistatymo-5-straipsnio-reikalavimams>

⁵⁹ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. birželio 21 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A552-2016/2012“, LR konkurencijos taryba, <https://kt.gov.lt/lt/dokumentai/teismo-sprendimas/id.264>

⁶⁰ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. balandžio 18 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-858-293/2012“, LITEKO, <http://liteko.teismai.lt/viesaspresnimupaiska/tekstas.aspx?id=8745ce47-018f-4a29-9a63-78d56d12b40b>

susitarimais. Atlikta analizė rodo, kad praktikoje pasitaikantys horizontalūs susitarimai – susitarimai tarp konkurentų, savarankiškų rinkoje veikiančių ūkio subjektų, dėl kainų derinimo.

Teisės aktų analizė ūkio subjektų sudarytus susitarimus, atsižvelgiant į jų padėtį atitinkamoje rinkoje vienas kito atžvilgiu, leidžia skirstyti į horizontaliuosius, vertikaliuosius ir mišriuosius:

- Horizontaliais susitarimais laikomi susitarimai tarp faktinių ar potencialių konkurentų tame pačiame prekės gamybos ar platinimo lygmenyje.
- Vertikaliais susitarimais paprastai laikomi susitarimai ne tarp konkurentų, nes kiekvienas ūkio subjektas veikia skirtingame prekės gamybos ar platinimo lygmenyje.
- Mišriais susitarimais laikomi tokie susitarimai, kurie turi ir horizontalių, ir vertikalų susitarimų požymių.

Kadangi darbe analizuojami konkurenciją ribojantys susitarimai viešuosiuose pirkimuose, kur paprastai Konkurencijos tarybos ir teismų praktikoje nustatomi sudaryti horizontalūs susitarimai, kitos susitarimų rūšys plačiau nebus aptariamos. Be to, vertikalieji susitarimai plačiai nagrinėti D. Švirino 2004 m. disertacijoje „Vertikaliųjų susitarimų reglamentavimas konkurencijos teisėje“⁶¹.

Tarp ūkio subjektų horizontalieji bendradarbiavimo susitarimai ekonomiškai labai naudingi. Tokiu būdu ūkio subjektai pasidalija riziką, sutaupo sąnaudas, didina investicijas, sutelkia vienoje vietoje praktinę patirtį ir pan., tačiau dėl horizontaliųjų bendradarbiavimo susitarimų gali kilti konkurencijos problemų⁶². Ūkio subjektai, pavyzdžiui, susitarę nustatyti tam tikras prekių ar paslaugų kainas ar pasidalinę rinką, sustiprina savo poziciją ir įtaką rinkoje, daro neigiamą poveikį rinkai kainų atžvilgiu. Vertikaliųjų apribojimų gairių 6 punkte⁶³ įtvirtinta prezumpcija, jog horizontalieji apribojimai paprastai yra labiau žalingi nei vertikalieji apribojimai (vertikalaus susitarimo sąvoka buvo apibrėžta (nuo 2016 m. lapkričio 1 d. jau nebegaliojančiame) Konkurencijos tarybos 2004 m. gruodžio 9 d. nutarime Nr. 1S-172. Vertikalusis susitarimas, tai – „susitarimas tarp dviejų ar daugiau ūkio subjektų, kurių kiekvienas veikia skirtingame prekės ar platinimo lygmenyje ir kuris apima prekių pirkimo, pardavimo ar perpardavimo sąlygas“⁶⁴).

⁶¹ Daivis Švirinas, „Vertikaliųjų susitarimų reglamentavimas konkurencijos teisėje“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2004).

⁶² „Europos komisijos 2011 m. sausio 14 d. komunikatas Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnio taikymo horizontaliesiems bendradarbiavimo susitarimams gairė“, *supra note 54*.

⁶³ „Europos komisijos 2010 m. gegužės 19 d. komunikatas Vertikaliųjų apribojimų gairės“, EUR-Lex, žiūrėta 2017 spalio 15 d., <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:130:0001:0046:LT:PDF>

⁶⁴ „Lietuvos Respublikos Konkurencijos tarybos nutarimas dėl Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2000 m. sausio 13 d. nutarimo Nr. 1 "Dėl reikalavimų ir sąlygų susitarimams, kurie dėl savo mažareikšmio poveikio

Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba taip pat laikosi pozicijos, kad horizontalieji susitarimai, nagrinėjant konkurenciją ribojančias sąlygas ir susitarimus, yra didesnio pavojingumo. Tai atsispindi ir nacionalinės institucijos priimtuose nutarimuose vertinant ūkio subjektų padarytus konkurencijos teisės normų pažeidimus ir skirtas sankcijas. Pavyzdžiui, 2010 m. lapkričio 22 d. nutarime Nr. 2S-29⁶⁵ Konkurencijos taryba įvertinusi draudžiamą susitarimą sudariusių ūkio subjektų veiksmus ir vertinant tai, kad buvo nustatyta, jog ūkio subjektai sudarė reikšmingą konkurenciją ribojantį susitarimą, ne visi ūkio subjektai, jų veiksmai buvo vertinami vienodai griežtai. Konkurencijos taryba atsižvelgė į tai, kad vieno iš ūkio subjekto veiksmai, kuriais pažeidė konkurencijos teisės normas, pasireiškė tik vertikaliojo susitarimo sudarymu. Toks susitarimas buvo vertinamas mažiau pavojingu už kitų ūkio subjektų sudarytus horizontaliųjų susitarimų požymių turinčius susitarimus, todėl skiriamas baudos dydis už pažeidimo pavojingumą buvo nustatytas mažesnis.

Paprastai horizontalaus pobūdžio susitarimai apima ne tik kainų nustatymą, bet ir komercinių pasiūlymų derinimą viešųjų pirkimų konkursuose. Tad nagrinėjant horizontalaus pobūdžio susitarimą (pasireiškiantį tiek kainų derinimu, tiek konkursinių pasiūlymų derinimu), pakanka nustatyti, kad ūkio subjektai atlikę tarpusavio elgesio derinimo veiksmus yra konkurentai. Todėl, remiantis LVAT praktika, nagrinėjant galimus draudžiamus susitarimus tarp konkurentų dėl viešiesiems pirkimams teikiamų pasiūlymų derinimo, nėra būtinybės ir reikalavimo tiksliai apibrėžti atitinkamą rinką ar tiksliai įvertinti prekės ypatumų. Šiuo atveju pakanka nustatyti, kad viešuosiuose pirkimuose ūkio subjektai veikė kaip konkurentai⁶⁶. Tokios praktikos laikomasi ir Europos Sąjungos institucijose. Europos Komisija 2007 m. vasario 21 d. sprendime (byla PO/Elevators and Escalators)⁶⁷ yra nurodžiusi, jog komercinių pasiūlymų viešuosiuose pirkimuose derinimas dėl kainų laikytinas karteliu, o „tokiais atvejais būtinybė apibrėžti prekės rinką net nekeliamą – tiesiog įvardijama, kokioje veiklos srityje šalys derino komercinius pasiūlymus“⁶⁸.

---

nelaikomi Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio 1 ir 2 dalių pažeidimu, patvirtinimo pakeitimo”, TAR, žiūrėta 2017 spalio 5 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8B7233B8779B>

⁶⁵ „Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos nutarimas dėl ūkio subjektų, užsiimančių dekupažo, rankdarbių reikmenų bei kitų susijusių prekių pardavimu, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 5 straipsnio reikalavimams“, LR konkurencijos taryba, žiūrėta 2017 spalio 15 d., <https://kt.gov.lt/lt/dokumentai/del-ukio-subjektu-uzsiimanciu-dekupazo-rankdarbiu-reikmenu-bei-kitu-susijusiu-prekiu-pardavimu-veiksmu-atitikties-lietuvos-respublikos-konkurencijos-istatymo-5-straipsnio-reikalavimams>

⁶⁶ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. birželio 21 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A552-2016/2012“, *supra note 59*.

⁶⁷ „Commission decision of 21 February 2007 relating to a proceeding under Article 81 of the EC Treaty. Case COMP/E-1/38.823 - PO/Elevators and Escalators”, European Union, žiūrėta 2017 spalio 15 d. http://ec.europa.eu/competition/antitrust/cases/dec_docs/38823/38823_1340_4.pdf

⁶⁸ „Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2017 m. sausio 23 d. nutarimas dėl ūkio subjektų veiksmų dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose statybos ir įrengimo darbams pirkti atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 5 straipsnio reikalavimams Nr. 2S-1 (2017)“, *supra note 57*.

Konkurentų (ūkio subjektų dalyvaujančių viešajame pirkime) susitarimai dėl kainų nustatymo visais atvejais laikomi ribojančiais konkurenciją, nes siekiama tiesiogiai ar netiesiogiai nustatyti (fiksuoti) tam tikros prekės kainas arba kitas pirkimo ar pardavimo sąlygas pateikiant viešą pasiūlymą perkančiajai organizacijai. Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio 2 dalis numato, jog susitarimas tiesiogiai ar netiesiogiai nustatyti (fiksuoti) tam tikros prekės kainas arba kitas pirkimo ar pardavimo sąlygas visais atvejais laikomas ribojančiu konkurenciją pagal tikslą. Tokio susitarimo neigiamas poveikis konkurencijai yra preziumuojamas. Todėl atskirai įrodinėti paties susitarimo tiesiogiai ar netiesiogiai nustatyti (fiksuoti) tam tikros prekės kainą tikslo ar šio tikslo priešingumo sąžiningai konkurencijai ir (arba) neigiamo jo poveikio konkurencijai nėra reikalinga⁶⁹. Tokie susitarimai vien pagal savo pobūdį gali riboti konkurenciją. Dėl šių priežasčių taip pat nėra būtinybės ir tiksliai apibrėžti atitinkamą rinką. LVAT byloje Nr. A-858-293/2012⁷⁰ nurodoma, kad vertinant draudžiamus susitarimus, kurie riboja konkurenciją pagal tikslą, „atitinkamos rinkos apibrėžimas svarbus tik kaip priemonė fakto, ar tam tikri ūkio subjektai gali būti laikytini konkurentais, teikdami tam tikras prekes (paslaugas), nustatymui, o paties pažeidimo buvimo ar nebuvimo nustatymui įtakos neturi“⁷¹. Todėl tokiais atvejais nereikalaujama, kad būtų pateiktas detalus atitinkamos rinkos apibrėžimas.

Konkurencijos taryba, priimdama nutarimus dėl Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punkto pažeidimo ir 5 straipsnio 2 dalies, remiasi Europos Komisijos pranešimu, kur paaiškinama, kad „tokie ribojimai, kurie, atsižvelgiant į Europos Bendrijos konkurencijos taisyklių tikslus, turi tokį didelį potencialą daryti neigiamą poveikį konkurencijai, kad Sutarties 81 straipsnio 1 dalis (dabar – SESV 101 straipsnio 1 dalis) gali būti pritaikoma ir be įrodymų, kad buvo padarytas poveikis rinkai. Ši prielaida remiasi tuo, kad ribojimas yra žymus, ir patirtimi, kuri rodo, kad konkurencijos ribojimai pagal tikslą gali sukelti neigiamus padarinius rinkoje ir sutrukdyti pasiekti tikslų, kurių siekiama įgyvendinant Europos Bendrijos konkurencijos taisykles. Kaip jau buvo minėta, prie tokių ribojimų priskiriami ir susitarimai dėl tiesioginio ar netiesioginio prekių kainų nustatymo“⁷². Konkurencijos įstatymo 5 str. 1 d. 1 p. ir 2 d. siekiama apsaugoti viešajame pirkime dalyvaujančius konkurentus, vartotojų interesus, pačią konkurenciją, ūkinės veiklos laisvę ir iniciatyvą. Sąžininga konkurencija rinkoje saugoma konstituciniu lygiu.

---

⁶⁹ „Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos nutarimas dėl ūkio subjektų, užsiimančių pramoninių metalo ir kitų gaminių bei įrangos pardavimo veikla ir kita susijusia veikla, veiksmų, dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose, atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 5 straipsnio reikalavimams“, *supra note 18*.

⁷⁰ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. balandžio 18 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-858-293/2012“, *supra note 60*.

⁷¹ *Ibid.*

⁷² „Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos nutarimas dėl ūkio subjektų, užsiimančių pramoninių metalo ir kitų gaminių bei įrangos pardavimo veikla ir kita susijusia veikla, veiksmų, dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose, atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 5 straipsnio reikalavimams“, *supra note 18*.

Horizontalūs susitarimai pagal savo pavojingumą ir žalingumą konkurencijai gali būti sąlyginai skirstomi į⁷³:

- kartelinius susitarimus (tai horizontalūs susitarimai, kurių tikslas apriboti ar panaikinti konkurenciją atitinkamoje rinkoje) ir
- bendradarbiavimo susitarimus (tai susitarimai, kurių šalys yra tarpusavyje konkuruojantys ūkio subjektai, kurių tikslas sujungiant bendras pastangas pasiekti bendrą ir abiemis naudingą ekonominį rezultatą).

Kartelis – tai slaptas susitarimas tarp ūkio subjektų, kurie konkuruoja tame pačiame lygmenyje dėl bendros kainų ir gamybos apimties politikos. Tai susitarimas nekonkuruoti vienam su kitu. Ekonominę kartelio prasmę galima būtų suprasti kaip „įmonių siekį atsisakyti tarpusavio konkurencijos ir veikiant bendrai įgauti monopolinę rinkos galią, leidžiančią riboti bendrą prekės pasiūlą rinkoje, nustatyti aukštesnes kainas ir gauti daugiau pelno“⁷⁴. Monopolinė galia rinkoje gali būti įgyvendinta tada, kai susitarime dalyvauja visi šioje šakoje veikiantys ūkio subjektai arba bent jų didžioji dauguma. Dėl kartelinių susitarimų rinkoje vartotojai sumažėjus prekių pasiūlai priversti mokėti didesnes kainas. Vykdamas viešuosius pirkimus ir ūkio subjektams sudarius kartelinių susitarimą perkančioji organizacija prekes ar paslaugas įsigyja taip pat brangiau, nei esant laisvai ir sąžiningai konkurencijai. Darbo autorius išanalizavęs Konkurencijos tarybos nutarimus ir teismų praktiką nustatė, kad karteliniai susitarimai dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose sudaro 50 proc. nustatytų pažeidimų dėl konkurenciją ribojančių susitarimų viešuosiuose pirkimuose.

Atkreiptinas dėmesys, kad Europos Komisija savo praktikoje yra nusprendusi, kad komercinių pasiūlymų sąlygų derinimas viešųjų pirkimų procedūrose laikytinas karteliniu susitarimu dėl kainų⁷⁵. Karteliu bus laikoma (ir už tai atitinkamai baudžiama) ir konkurentų keitimasis informacija, kadangi keičiantis informacija taip pat gali būti sudaromos palankesnės viešo pasiūlymo įgyvendinimo sąlygos. Keitimasis informacija gali būti laikomas suderintais veiksmais, „jei keičiantis informacija sumažinamas strateginis netikrumas rinkoje ir sukuriama palankesnė sąlyga sudaryti slaptą susitarimą“⁷⁶. Suderintais (ir draudžiamais) veiksmais bus laikomas konkurentų pasikeitimas informacija, jei keičiantis tokiais duomenimis gali sumažėti (ar sumažėja) konkurentų elgesio rinkoje nepriklausomumas ir jų paskatos konkuruoti.

⁷³ Daivis Švirinas, „2.8. Horizontaliųjų susitarimų sąlyginis klasifikavimas ir vertinimo ypatumai“, 2005, https://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjT2c-wiP_WAhXLFJoKHVrABYkQFggIMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.mruni.eu%2F~davis%2Fuserfiles%2F1108464500.pps&usg=AOvVaw0Fa4tdSWVA0fdIZCDtSXd8

⁷⁴ Danguolė Klimašauskienė, „Konkurencijos politika: kartelinių susitarimų prevencija“, Viešasis administravimas, 1/2 (2010): 90-99, ISSN 1648-4541.

⁷⁵ „Commission decision of 21 February 2007 relating to a proceeding under Article 81 of the EC Treaty. Case COMP/E-1/38.823 - PO/Elevators and Escalators“, *supra note 67*.

⁷⁶ „Europos komisijos 2011 m. sausio 14 d. komunikatas Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnio taikymo horizontaliesiems bendradarbiavimo susitarimams gairės“, *supra note 54*.

Kad ūkio subjektų sudaryti tarpusavio susitarimai (suderinti komerciniai pasiūlymai) dėl kainų traktuojami kaip kartelio sudarymas rodo ir Lietuvos teismų praktika (pavyzdžiui, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. birželio 21 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A552-2016/2012⁷⁷). Tokį susitarimą (fiksuoti, suderinti kainas) draudžia Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punktas. Kainos paprastai nustatomos tiesiogiai nurodant konkretų kainų dydį arba netiesiogiai, pavyzdžiui, nustatant tam tikrą nuolaidų dydį, nustatant minimalią kainą ar rekomenduojant, derinant tam tikrą kainų ar nuolaidų dydį. Visais atvejais, ar kaina nustatoma tiesiogiai ar netiesiogiai, bus laikoma pažeidimu konkurencijos prasme. Žinoma, prie kartelinių susitarimų priskiriami ir kitokio pobūdžio horizontalūs susitarimai, pavyzdžiui, dėl bendro (suderinto) dalyvavimo viešuosiuose pirkimuose, diskriminaciniai. Vienaip ar kitaip, suderintas dalyvavimas viešuosiuose pirkimuose įtakoja konkursinių pasiūlymų kainas ar lemia rinkos pasidalijimą.

Tačiau teismai pripažįsta, kad dažnu atveju ūkio subjektų veikla dėl kartelinių susitarimų sudarymo yra slapta, kurią įrodyti yra sudėtinga. Karteliai yra neteisėti, todėl tiek pagal nacionalinę teisę, tiek pagal Europos Sąjungos konkurencijos teisę jie yra draudžiami. Nustačius kartelinių susitarimą ūkio subjektams už tai skiriamos ypatingai didelės baudos.

Apibendrinant galima teigti, kad praktikoje draudžiami susitarimai viešuosiuose pirkimuose apima horizontalaus pobūdžio susitarimus: kainų nustatymą ir komercinių pasiūlymų derinimą viešųjų pirkimų konkursuose. Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio 2 dalis numato, jog susitarimas tiesiogiai ar netiesiogiai nustatyti (fiksuoti) tam tikros prekės kainas arba kitas pirkimo ar pardavimo sąlygas visais atvejais laikomas ribojančiu konkurenciją pagal tikslą. Tokio susitarimo neigiamas poveikis konkurencijai yra preziumuojamas. Lietuvoje tyrimų, kuriuose būtų įrodinėjamas susitarimo „poveikis“, o ne „tikslas“ viešųjų pirkimų kontekste – nėra. Horizontalūs susitarimai tarp konkurentų laikomi labiau žalingais nei vertikalieji apribojimai, todėl vertinami griežčiau. Pagal savo pavojingumą ir žalingumą konkurencijai horizontalūs susitarimai dar gali būti skirstomi į kartelinius susitarimus (pavyzdžiui, pasiūlymo suderinimas, susitarimas dėl kainų dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose) ir bendradarbiavimo susitarimus. Karteliniai susitarimai dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose sudaro 50 proc. nustatytų pažeidimų, t.y. sudarius konkurenciją ribojančius susitarimus.

1.4. Konkurenciją ribojančių susitarimų ypatumai Lietuvos Respublikos praktikoje

Sprendžiant bylas, susijusias su konkurencijos teisiniais santykiais, reikalingos ne tik nacionalinės, Europos Sąjungos konkurencijos teisės žinios, bet ir ekonomikos žinios. Todėl

---

⁷⁷ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. birželio 21 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A552-2016/2012“, *supra note* 59.

galime teigti, kad konkurencijos teisės bylos yra tarpdisciplininis socialinis reiškinys. Konkurencijos taryba ir administraciniai teismai, norėdami priimti teisingą sprendimą, turi remtis teisės ir kitų socialinių mokslų aspektais. Nagrinėjant konkurenciją ribojančius susitarimus ir nenustačius susitarimo įtakos tarp valstybių narių, nacionalinės institucijos taiko nacionalinės konkurencijos teisės nuostatas. Konkurencijos tarybos atliekami tyrimai ir teismų praktika, nagrinėjant ir sprendžiant bylas dėl konkurencijos teisės pažeidimų viešuosiuose pirkimuose (konkrečiai dėl konkurenciją ribojančių susitarimų sudarymo), paprastai apsiriboja įtaka konkurencijai toje pačioje valstybėje, neišeinant iš valstybės ribų. Todėl konkurenciją ribojančių susitarimų vertinimas bus atliekamas per Konkurencijos tarybos ir teismų praktiką Lietuvoje.

Šiame poskyryje darbo autorius įvertins administraciniuose teismuose nagrinėjamų bylų trukmę. Bus panagrinėjami Konkurencijos tarybos ir teismų praktikos pavyzdžiai, tikslu atskleisti Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio 1 ir 2 dalių esmę ir turinį (ypatumus) per Konkurencijos tarybos ir Lietuvos teismų praktiką.

Viešųjų pirkimų metu susiklostantys teisiniai santykiai visada bus aktualūs, nes čia cirkuliuoja „viešieji“ pinigai, kurių panaudojimas susijęs su padidintos rizikos sritimi, kur galimas nesąžiningumas, korupcijos pasireiškimas⁷⁸. Tačiau tam, kad šie „viešieji“ pinigai, už juos atsakingos perkančiosios organizacijos neturėtų visapusiškos laisvės (pvz. pasirinkti iš anksto faktinį ir aiškų laimėtoją, derinti su juo konkursinių sąlygų ir pan.) yra paskirtos institucijos, kurios prižiūri ir kontroliuoja viešuosius pirkimus: Viešųjų pirkimų tarnyba, Viešųjų pirkimų kontrolę atlikti įgaliotos valstybės institucijos (pvz., Valstybės kontrolė), ES finansinę paramą administruojantys viešieji juridiniai asmenys pagal savo kompetenciją (Europos socialinio fondo agentūra, Nacionalinė mokėjimo agentūra ir kt.). Todėl labai svarbu, kad būtų formuojamas vienodas Konkurencijos tarybos, institucijų prižiūrinčių viešuosius pirkimus ir teismų požiūris, tikslas ir praktika siekiant išaiškinti galimus ir esamus konkurencijos teisės pažeidimus, o remiantis darbo autoriaus tema – pažeidimus, susijusius su konkurenciją ribojančiais susitarimais viešuosiuose pirkimuose.

Remiantis Konkurencijos įstatymo 5 straipsniu ūkio subjektams nustatytas aiškus draudimas dėl konkurenciją ribojančių susitarimų. Atlikta Konkurencijos tarybos ir teismų praktikos (bylų) analizė parodė, kad ūkio subjektai, kurie Konkurencijos tarybos nutarimu yra pripažinti pažeidę Konkurencijos įstatymo 5 straipsnį, yra linkę nesutikti su nacionalinės institucijos sprendimu ir linkę šį sprendimą apskųsti Vilniaus apygardos administraciniam teismui, vėliau - Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui. Darbo autorius nustatė, kad

---

⁷⁸ Violeta Kosmačaitė ir Gytis Kuncevičius, „Viešųjų pirkimų taikant įprastą komercinę praktiką teorinis aspektas“, *Jurisprudencija*, 3(105) 2008: 90-95.

vidutiniškai Konkurencijos taryba tyrimą dėl Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio pažeidimo atlieka per 1,5 metų (buvo analizuojami nutarimai, kuriuose yra viešojo pirkimo elementas). Tuo tarpu apskundus šiuos nutarimus teismui bylos tiek Vilniaus apygardos administraciniame, tiek Lietuvos vyriausiojo administraciniame teismuose išnagrinėjamos vidutiniškai per 8 mėnesius. Tad vidutinė tyrimo/bylos trukmė nuo pirmojo Konkurencijos tarybos nutarimo pradėti tyrimą iki galutinio Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo sprendimo trunka beveik tris metus. Nors LVAT 2016 metų praktikos apžvalgoje teigiama, kad bylos teismuose, susijusios su konkurencijos teisiniais santykiais, dažnai yra sudėtingos, didelės apimties⁷⁹, tačiau lyginant visų administracinių bylų teismuose nagrinėjimo trukmę, išskirtinai tik su dėl konkurenciją ribojančių susitarimų viešuosiuose pirkimuose pažeidimų bylų nagrinėjimo trukme, darbo autorius skirtumo neįžvelgia. Nes vidutinė visų administracinių bylų, nagrinėjamų LVAT apeliacine tvarka, trukmė yra 8,5 mėnesio (trukmė nustatyta remiantis 5 metų nagrinėjamų administracinių bylų vidurkio statistika^{80,81}). Tuo tarpu LVAT apeliacine tvarka nagrinėtų bylų dėl konkurencijos teisės pažeidimo (konkrečiai dėl konkurenciją ribojančių susitarimų viešuosiuose pirkimuose pažeidimų) vidutinė trukmė yra 8 mėnesiai (trukmė nustatyta darbo autoriui surinkus ir išanalizavus LVAT bylas nuo 2002 m., turinčias viešojo pirkimo elementą). Galima daryti išvadą, kad nepriklausomai nuo administracinės bylos pobūdžio ir/ar pažeidimo Lietuvos teismai visas administracines bylas išnagrinėja per labai panašų laiką, t.y. per 8-8,5 mėnesio.

Analizuojant Konkurencijos tarybos priimtus nutarimus, kuriais ūkio subjektai buvo pripažinti pažeidę Konkurencijos įstatymo 5 str. reikalavimus (sudarę konkurenciją ribojančius susitarimus) darbo autorius nustatė, kad 38 proc. nustatytų pažeidimų sudarė pažeidimai dėl konkurenciją ribojančių susitarimų dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose. 78 proc. šių Konkurencijos tarybos nutarimų buvo/yra apskūsti administraciniams teismams.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas bylose pažymi, kad atskleidžiant KĮ 5 str. 1 d. turinį turi būti atsižvelgiama į LR Konstitucijos nuostatas (žr. pvz., 2017 m. rugsėjo 15 d. sprendimą administracinėje byloje Nr. eA-909-552/2017⁸², 2011 m. kovo 28 d. sprendimą administracinėje byloje Nr. A-525-2577/2011⁸³, 2011 m. gegužės 27 d. sprendimą

---

⁷⁹ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2016 metų praktikos apžvalga“, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teismų praktikos departamentas, žiūrėta 2017 spalio 15 d., <http://www.lvat.lt/lt/teismu-praktika/teismo-metiniai-pranesimai.html>

⁸⁰ „Teismų veiklos apžvalga 2014“, Lietuvos teismai, žiūrėta 2017 spalio 15 d., http://www.teismai.lt/data/public/uploads/2015/03/2014_teismu_veiklos_apzvalga.pdf

⁸¹ „Teismų veiklos apžvalga 2016“, *supra note* 52.

⁸² „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. rugsėjo 15 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-909-552/2017“, TAR, https://www.e-tar.lt/rs/legalact/b11474d0a20a11e7a5baf031c7d2d3c7/format/ISO_PDF/

⁸³ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. kovo 28 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-525-2577/2011“, LITEKO, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaiska/tekstas.aspx?id=78bf80ec-e090-4e0c-b59c-a14bf53d1063>

administracinėje byloje Nr. A858-294/2011⁸⁴). LR Konstitucijos 46 straipsnio 4 dalyje įtvirtintas draudimas monopolizuoti gamybą ir rinką bei įpareigojimas saugoti sąžiningos konkurencijos laisvę. Aiškindamas šią konstitucinę nuostatą, Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad Konstitucijos 46 straipsnis apibrėžia pagrindines vertybes, kuriomis grindžiamas tautos ūkis. Valstybė turi saugoti sąžiningą konkurenciją, teisinėmis priemonėmis užtikrinti sąžiningos konkurencijos laisvę. „Tokios priemonės – tai ūkio subjektų susitarimų, kuriais siekiama riboti konkurenciją arba kurie riboja ar gali riboti konkurenciją, draudimas, <...>, nesąžiningos konkurencijos draudimas, įstatymuose nustatytų sąžiningos konkurencijos apsaugos taisyklių laikymosi kontrolė, atsakomybė už jų pažeidimus”⁸⁵. Sąžiningos konkurencijos laisvė apima draudimą sudaryti priešingus konkurencijai susitarimus. Tai reiškia, kad ūkio subjektai laisvai veikdami rinkoje varžosi vieni su kitais lygiais teisiniais pagrindais, savarankiškai ir nepriklausomai priima sprendimus dėl savo ūkinės veiklos.

Konstitucijoje numatyti sąžiningos konkurencijos apsaugos imperatyvai įgyvendinami žemesnės galios teisės aktuose, konkrečiai – Konkurencijos įstatymo 5 straipsnyje (SESV 101 str.).

Dėl konkurencijos teisėje įtvirtinto draudžiamo susitarimo sąvokos LVAT formuoja vienodą praktiką (pvz. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. kovo 28 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-525-2577-2011⁸⁶, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. rugpjūčio 3 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-417-822/2017⁸⁷, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. rugsėjo 15 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eA-909-552/2017⁸⁸). Tiek LVAT, tiek ESTT praktikoje pripažįstama, jog tam, kad būtų sudarytas draudžiamas susitarimas (KĮ 5 str. ir SESV 101 str. prasme), pakanka nustatyti šalių valios (norų, ketinimų) sutapimą (suderinimą) veikti rinkoje atitinkamu būdu. Dalyvaujant tokiam susitarime subjektyvūs pareiškėjų siekiai (suvokimas dėl jų atliekamų veiksmų, patenkančių į pažeidimo sudėtį, prieštaravimo konkurencijos teisės reikalavimams) neturi reikšmės. Vertinamas objektyvus susitarimo tikslas.

LVAT taip pat bylose ne kartą pažymėjęs, kad jei susitarimas patenka į Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio 2 dalies taikymo sritį (KĮ 5 str. 2 d. „Konkurentų sudaryti šio straipsnio 1 dalies 1, 2, 3 ir 4 punktuose nurodyti susitarimai visais atvejais laikomi ribojančiais

⁸⁴ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. gegužės 27 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A858-294/2011“, LR konkurencijos taryba, <https://kt.gov.lt/lt/dokumentai/teismo-sprendimas/id.196>

⁸⁵ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 6 d. nutarimas byloje Nr. 12/98“, LRKT, <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta362/content>

⁸⁶ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. kovo 28 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-525-2577/2011“, *supra note* 83.

⁸⁷ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. rugpjūčio 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-417-822/2017“, TAR, https://www.e-tar.lt/rs/legalact/57bddf407eae11e7804fae56a3fa17a5/format/ISO_PDF/

⁸⁸ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. rugsėjo 15 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-909-552/2017“, *supra note* 82.

konkurenciją”), Konkurencijos taryba neprivalo atskirai įrodinėti susitarimo tikslo priešingumo sąžiningai konkurencijai ir (ar) neigiamo jo poveikio konkurencijai. Tad teismų praktikoje išskiriamos dvi draudžiamų susitarimų kategorijos. **Pirmoji** – susitarimai, kurie savaime (per se) riboja konkurenciją (tokie susitarimai patenka į Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio 2 dalies veikimo sritį ir visais atvejais laikomi ribojančiais konkurenciją), jų neigiamas poveikis konkurencijai yra preziumuojamas, savaime suprantamas. **Antroji** kategorija – susitarimai, kurių neigiamas poveikis konkurencijai ar tikslas priešingas konkurencijos teisei turi būti nustatytas ir įrodytas.

LVAT ne kartą (pvz. administracinėje byloje Nr. A-525-25772/011⁸⁹, administracinėje byloje Nr. A-552-2016/2012⁹⁰) teko pasisakyti dėl pirmosios draudžiamų susitarimų kategorijos konstatavimo ir neigiamo šių susitarimų poveikio konkurencijai preziumavimo, kai nereikia nustatyti tokio susitarimo tikslo riboti konkurenciją ar nustatyti esamo ar galimo poveikio konkurencijos ribojimui. Autorius atkreipia dėmesį, kad nagrinėjant atvejį dėl pažeidimo, kuris patenka į Konkurencijos įstatymo 5 str. 2 p., konstatavimo, Konkurencijos tarybai pakanka nustatyti susitarimo tarp ūkio subjektų, kurie yra konkurentai, sudarymo faktą ir susitarimo objektą (pavyzdžiui, tiesioginį arba netiesioginį prekės (paslaugos) kainos nustatymą (fiksavimą)). Šių aplinkybių visuma suponuoja Konkurencijos įstatymo 5 str. 1 d. 1 punkte numatyto pažeidimo sudėtį. Todėl ūkio subjektų nurodomi argumentai, kad Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punkte nurodytam pažeidimui konstatuoti būtina nustatyti susitarimo dėl prekės ar paslaugų kainos nustatymo tikslą riboti konkurenciją arba, nenustačius tokio tikslo, būtina nustatyti esamą ar galimą poveikį konkurencijos ribojimui, pripažįstami nepagrįstais.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2011 m. gegužės 27 d. byloje Nr. A858-294/2011⁹¹ konstatuoja, kad nustačius susitarimo tikslą riboti konkurenciją neprivaloma nustatyti realių jo pasekmių konkurencijai. Naudos gavimas iš sudaryto susitarimo nėra būtina draudžiamo susitarimo nustatymo sąlyga. Todėl siekiant, kad ūkio subjektas (subjektai) nebūtų pripažintas pažeidęs konkurencijos teisę pagal Konkurencijos įstatymo 5 straipsnį, jis privalo savarankiškai nustatyti bendrojoje rinkoje įgyvendinamą politiką ir sąlygas, kurias jis ketina siūlyti savo klientui/perkančiajai organizacijai. Ūkio subjektų savarankiškumo reikalavimas reiškia bet kokių (tiesioginių ir/ar netiesioginių) šių subjektų ryšių griežtą draudimą, kurių

---

⁸⁹ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. kovo 28 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-525-2577/2011“, *supra note* 83.

⁹⁰ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. birželio 21 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A552-2016/2012“, *supra note* 59.

⁹¹ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. gegužės 27 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A858-294/2011“, LR konkurencijos taryba, <https://kt.gov.lt/lt/dokumentai/teismo-sprendimas/id.196>

tikslas ar poveikis būtų tokių konkurencijos sąlygų, kurios neatitinka įprastų nagrinėjamos rinkos sąlygų, sukūrimas.

Čia susiduriame su skirtingu sutarčių/susitarimų aiškinimu civilinėje teisėje ir konkurencijos teisėje. „Civilinės teisės normos iš esmės yra dispozityvinės ir įtvirtina tam tikrus leidimus, galimas veikimo alternatyvas, o konkurencijos teisės normos imperatyvinės ir įtvirtina tam tikrus draudimus“⁹². Jeigu civilinėje teisėje pirmiausia yra nagrinėjami tikrieji šalių ketinimai, tai įgyvendinant ir taikant konkurencijos teisės normas, esminę reikšmę turi objektyvūs ūkio subjektų ketinimai, t. y. kokio ekonominio rezultato ūkio subjektai siekė sudarydami susitarimą. Kalbant apie konkurentų susitarimą dėl kainų nustatymo (fiksavimo), tai toks susitarimas jau pats savaime preziūuoja siekio riboti konkurenciją egzistavimą. Todėl net jeigu susitarimo dalyviai turėjo kitokius, jų manymu ir įsitikinimu, teisėtus tikslus (pavyzdžiui, LVAT 2011 m. kovo 28 d. byla Nr. A525-2577/2011⁹³, LVAT 2012 m. balandžio 18 d. byla Nr. A858-293/2012⁹⁴), susitarimo tikslas šiuo atveju vertinamas konkurencijos teisės kontekste ir pagal konkurencijos teisės normų nustatytą tokio susitarimo reikšmę ir prasmę, neatsižvelgiant nei į civilinės teisės, nei kitos teisės srities ar normų sistemos (pvz., moralinių, etinių ir kt.) reikšmę ir prasmę. Tad net jei ūkio subjektai ir susitaria dėl kainos, kuri neviršija rinkoje vyraujančių kainų (todėl perkančioji organizacija galėtų racionaliai panaudoti pirkimui skirtas lėšas ir pasiekti viešųjų pirkimų tikslą), vis tik perkančioji organizacija negali viešojo pirkimo laimėtoju išrinkti tiekėjo, kuris pasiūlė potencialiai geriausią (vertinant pagal viešojo pirkimo reikalavimus) prekę, nes prieš viešąjį pirkimą buvo derinami komerciniai tiekėjų pasiūlymai turint tikslą iš anksto nustatyti viešojo pirkimo laimėtojus. Tai reiškia, kad užtikrinant sąžiningą konkurenciją viešajame pirkime dalyvaujančių ūkio subjektų pasiūlymai privalo būti parengti nepriklausomai. Tai pažymima ir konkursiniuose dokumentuose – viešojo pirkimo dalyvių deklaracijose viešojo pirkimo dalyviai privalo deklaruoti, kad konkursinius pasiūlymus rengia nepriklausomai ir nekontaktuodami vienas su kitu.

„Nepriklausomai“ sudarytas pasiūlymas reiškia, kad negali būti jokių suderintų veiksmų su kitais ūkio subjektais (konkurentais) veikiančiais toje pačioje rinkoje, tai reiškia visišką ūkio subjekto savarankiškumą rengiant pasiūlymą, ruošiantis dalyvauti pirkime. Kas teismų praktikoje laikoma suderintais veiksmais ir kokia forma tokie „suderinti veiksmai“ turi būti įgyvendinti?

Ūkio subjektų sudarytos sutartys ar suderinti veiksmai reiškia ūkio subjektų valią, kuri gali išplaukti tiek iš sutarties sąlygų, tiek iš šalių elgesio. Susitarimai konkurencijos teisėje

⁹² Dainis Švirinas, „Civilinės teisės ir konkurencijos teisės normų sąveika“, *Jurisprudencija*. 2002, 28(20): 46.

⁹³ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. kovo 28 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-525-2577/2011“, *supra note* 83.

⁹⁴ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. balandžio 18 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-858-293/2012“, *supra note* 60.

suprantami ne tik kaip „formalūs, rašytiniai susitarimai (rašytinės sutarties sudarymas), bet ir žodiniai susitarimai ar net teisiškai neįpareigojantys dokumentai“⁹⁵. Tad teismų praktikoje laikoma, kad ūkio subjektų „suderinti veiksmai“ neprivalo išsivystyti iki sutarties sudarymo tiesiogine prasme ar, kad šalys būtų parengusios realų veiksmų planą. Pakanka, kad tam tikri ūkio subjektų veiksmai (bendradarbiavimas) leistų sąmoningai pakeisti su konkurencija susijusią riziką. Apibendrinant galima teigti, kad susitarimas konkurencijos teisės prasme suprantamas labai plačiai, nekeliant nei esminių reikalavimų jos išraiškos būdai, nei formai. Taip pat nėra reikšminga, kokius konkrečius veiksmus atliko konkretūs fiziniai asmenys, kurių veiksmai nulėmė pažeidimą (pvz. byla Nr. A-417-822/2017⁹⁶). Atkreiptinas dėmesys ir į aplinkybę, kad kada ūkio subjektams (susitarimo dalyviams) nepavyksta įgyvendinti susitarimo prieštaraujančio konkurencijos teisei ar dėl kokių nors aplinkybių susitarimas nepadaro faktinės reikšmingos įtakos konkurencijai, visa tai neturi reikšmės. Suderintais veiksmais gali būti laikomas informacijos atskleidimas, pavyzdžiui el. paštu, telefonu, per susitikimą ir t.t., kai tokią informaciją pateikia tik viena įmonė vienašališkai informuodama konkurentą apie planuojamą elgesį rinkoje. Jei toks vienašalis informacijos atskleidimas sumažina visų susijusių konkurentų strateginį netikrumą dėl veikimo rinkoje ar sumažina konkurenciją, įtakoja kainos pateikimą konkurse, tai bus laikoma suderintais ūkio subjektų veiksmais ir sudarytu draudžiamu susitarimu tarp ūkio subjektų, draudžiamu susitarimu pagal konkurencijos teisę.

LVAT vienoje iš administracinių bylų (bylos Nr. eA-909-552/2017) pasisakė, kad „jei ūkio subjektai, kurie derino savo veiksmus, ir toliau vykdė aktyvią veiklą rinkoje, yra **preziumuojama**, kad šie ūkio subjektai, pasirinkdami savo veiklos kryptį rinkoje, atsižvelgia į informaciją, kuria keitėsi su savo konkurentais“⁹⁷.

Teismų praktikoje pasisakoma ir dėl ūkio subjekto nedalyvavimo (atsisakymo dalyvauti ar neketinant dalyvauti) viešajame pirkime. LVAT įtvirtina nuostatą, kad jei viešajame pirkime ūkio subjektai tarpusavyje susitaria, kad tik vienas iš susitarusių dalyvaus viešajame pirkime, o kitas nepateiks pasiūlymo, tai pasiūlymo nepateikusioji šalis taip pat bus baudžiama už konkurenciją ribojančio susitarimo sudarymą, t.y. už Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio pažeidimą. Šiuo atveju suderinti veiksmai – viešo pasiūlymo nepateikimas susitarus. Net gi, jei vienas iš konkurentų ir neplanavo pateikti komercinio pasiūlymo ir taip sudarė sąlygas viešąjį pirkimą laimėti kitam ūkio subjektui, tačiau remiantis tam tikru skaičiumi sutapimų ir požymių, kurie, vertinami kartu, kai nėra kitokio logiško paaiškinimo, leidžia

---

⁹⁵ *Ibid.*

⁹⁶ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. rugpjūčio 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-417-822/2017“, TAR, https://www.e-tar.lt/rs/legalact/57bddf407eae11e7804fae56a3fa17a5/format/ISO_PDF/

⁹⁷ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. rugsėjo 15 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-909-552/2017“, *supra note* 82.

teismui daryti išvadą apie antikonkurencinių veiksmų egzistavimą, tokie ūkio subjekto veiksmai gali sąlygoti konkurencijos taisyklių pažeidimo įrodymą (pvz. administracinė byla Nr. eA-909-552/2017⁹⁸).

Apibendrinant galima teigti, kad jeigu ūkio subjektų veikimas ar neveikimas lemia tai, jog sudaromos sąlygos viešuosius pirkimus laimėti **iš anksto žinomam** ūkio subjektui, pati viešųjų pirkimų procedūra tampa fiktyvi ir praranda savo prasmę. Šiuo atveju viešojo pirkimo laimėtoją nulemia ne konkurencinė kova, o išankstinis ūkio subjektų susitarimas dėl pasiūlymų pateikimo ar nepateikimo tam tikroje viešojo pirkimo procedūroje. Taip iš anksto žinomam pirkimo laimėtojui sudaromos sąlygos nustatyti didžiausią kainą ir/ar kitas blogesnes pirkimo sąlygas.

Išanalizavus Konkurencijos tarybos priimtus nutarimus, kuriais ūkio subjektai buvo pripažinti sudarę konkurenciją ribojančius susitarimus ir taip pažeidę Konkurencijos įstatymo 5 straipsnį, **galima daryti išvadą**, kad pažeidimai dėl konkurenciją ribojančių susitarimų dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose nėra reti (tai sudaro 38 proc. nustatytų pažeidimų, kai yra sudaromi konkurenciją ribojantys pažeidimai). Teismų praktika išplečia ir detalizuoja teisės aktuose numatytų normų, susijusių su konkurenciją ribojančiais susitarimais, vertinimo prasmę. Nagrinėdami teismų praktiką galime aiškiau suprasti kas yra konkurenciją ribojantis susitarimas, kokie ūkio subjektų veiksmai gali turėti (turi) reikšmės draudžiamo susitarimo kvalifikavimui. Teismų praktika Lietuvoje, dėl konkurenciją ribojančių susitarimų viešuosiuose pirkimuose, yra nuosekli. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad susitarimų aiškinimas civilinėje teisėje ir konkurencijos teisėje yra skirtingas. Jei civilinėje teisėje sutarčių/susitarimų aiškinimui reikšmę turi tikrieji šalių ketinimai, tai konkurencijos teisėje esminę reikšmę turi objektyvūs ūkio subjektų ketinimai. Tai yra priežastis (kad vertinami objektyvūs ūkio subjektų ketinimai, neatsižvelgiant į dalyvių įsitikinimus ir tikslus) dėl ko ūkio subjektai dažniausiai (78 proc. priimtų KT nutarimų apskundžiami administraciniais teismams) kreipiasi į LVAT nesutikdami su Konkurencijos tarybos priimtais sprendimais ir pateiktais argumentais/išaiškinimas.

---

⁹⁸ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. rugsėjo 15 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-909-552/2017“, *supra note 82*.

2. KONKURENCIJĄ RIBOJANČIŲ SUSITARIMŲ, KAIP PAŽEIDŽIANČIŲ KONKURENCIJOS TEISĖ, KVALIFIKAVIMO PROBLEMA

2.1. Konkurenciją ribojančių susitarimų viešuosiuose pirkimuose atpažinimas

Konkurencijos teisė nėra siekiama „palengvinti įmonėms gyvenimo“. Dėl to konkurencijos teisės reikalavimai gali prieštarauti, neretai ir prieštarauja, ūkio subjekto intuicijai. Tai kas naudinga verslui, nebūtinai yra teisėta. Tačiau suvokti, kas yra gerai, o kas ne – vien intuicijos nepakanka. Konkurencijos taryba tam, kad ūkio subjektus supažindintų su pagrindinėmis konkurencijos taisyklėmis bei svarba vystant verslą, ruošiant pasiūlymus konkursams ir juose dalyvaujant, rengia seminarus (2016 m. Konkurencijos taryba surengė 24 mokymus ir konferencijas, 2015 m. – 11, 2014 m. – 18⁹⁹) verslininkams, perkančiosioms organizacijoms. Visa tai rodo, kad konkurencijos teisės išmanymas tampa svarbiu žingsniu bendrovėms užtikrinant saugią jų ateitį konkurencijos teisės prasme.

Praktika rodo, kad konkurencijos teisės pažeidimai, sudarant konkurenciją ribojančius susitarimus viešuosiuose pirkimuose, ne retu atveju padaromi dėl nežinojimo arba dėl nepakankamai aiškiai ūkio subjektams suprantamų teisės normų. Toliau darbe per nacionalinių institucijų praktiką (įskaitant teismus) bus analizuojami atvejai, kada ūkio subjektai sunkiai suvokia arba nesuvokia, kad tam tikri jų veiksmai yra laikomi konkurenciją ribojančiu susitarimu.

Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio 1 dalyje numatytas konkurenciją ribojančių susitarimų draudimas. Šio straipsnio 1 dalies punktuose įvardinta jog draudžiama „nustatyti (fiksiuoti)“, „pasidalyti“, „riboti“, „taikyti“, „reikalauti“ to, kas gali riboti konkurenciją. Tačiau šie reikalavimai (draudimai) nėra suvokiami intuityviai. Straipsnyje šie draudimai nėra „absoliutūs“, todėl, darbo autoriaus nuomone, ūkio subjektams perskaičius teisės aktą ir juo tiesiogiai vadovaujantis yra sunku suvokti ir atpažinti savo veikloje veiksmus (sudaromus susitarimus), kurie riboja ar gali riboti konkurenciją. Tą patvirtina ir byloje išsakomi ūkio subjektų paaiškinimai ir teiginiai: „neturėjome tikslo riboti konkurenciją“, „įmonės tokio susitarimo neturėjo“, „Konkurencijos taryba nesistengė nustatyti, ar iš tiesų įmonės turėjo tikslą riboti konkurenciją“, „konkurso mokesčio nustatymas neturėjo tikslo riboti konkurenciją, todėl nėra savaime draudžiamas“, „susitarimas neturi jokios įtakos, neriboja ir negali riboti

---

⁹⁹ „2016 m. Konkurencijos tarybos veiklos ataskaita“, „2015 m. Konkurencijos tarybos veiklos ataskaita“, „2014 m. Konkurencijos tarybos veiklos ataskaita“, Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba, žiūrėta 2017 spalio 5 d., https://kt.gov.lt/uploads/publications/docs/2897_2515de49522224b84abce242ca5740a1.pdf
https://kt.gov.lt/uploads/publications/docs/2659_02f1562991cca7c9433b1014b61a99cc.pdf,
https://kt.gov.lt/uploads/publications/docs/727_91da78250d635bbb4a1edaa6fde16dee.pdf

konkurencijos tokiuose konkursuose“ ir pan. Tai rodo, kad konkurencijos teisėje, siekiant išvengti pažeidimų, svarbu suvokti pačius konkurencijos teisės principus.

Remiantis išnagrinėta Lietuvos teismų praktika darbo autorius išskiria atvejus („formas“), kada susitarimas buvo/yra laikomas konkurenciją ribojančiu susitarimu viešuosiuose pirkimuose pažeidžiantis konkurencijos teisę. Nustatyti draudžiami susitarimų atvejai:

- kainų fiksavimas (pvz. byla Nr. A23–676/2008¹⁰⁰),
- atsisakymas pateikti pasiūlymą (ūkio subjektams susitarus) (pvz. KT nutarimas Nr. 2S-15 (2015)¹⁰¹),
- palaikančiųjų pasiūlymų pateikimas (pvz. byla Nr. A858-293/2012¹⁰²),
- dalinimasis rinka ir klientais (pvz. byla Nr. A-438-1273/2008¹⁰³),
- pasiūlymų derinimas ruošiantis konkursui (pvz. byla Nr. A552-2016/2012¹⁰⁴),
- keitimasis komerciškai jautria informacija (pvz. byla Nr. A858-293/2012¹⁰⁵).

Kainų fiksavimas - kai susitarimo dalyviai, ruošdamiesi dalyvauti konkurse, susitaria pateikti pasiūlymą nustatytomis, suderintomis ar rekomenduotinomis kainomis.

Atsisakymas pateikti pasiūlymą – kai vienas ar daugiau susitarimo dalyvių susitaria susilaikyti nuo pasiūlymų pateikimo arba atsiimti anksčiau pateiktus pasiūlymus.

Palaikančiųjų pasiūlymų pateikimas reiškia, kad vienas ar daugiau susitarimo dalyvių susitaria, pavyzdžiui, pateikti pasiūlymą aukštesne kaina.

Dalinimasis rinka ir klientais – dalyvių susitarimas nekonkuruoti dėl tam tikrų pirkėjų arba tam tikrose geografinėse teritorijose.

Pasiūlymų derinimas ruošiantis konkursui – kai susitarimo dalyviai, ruošdamiesi dalyvauti konkurse, derina tarpusavyje pasiūlymo sąlygas.

Keitimasis komerciškai jautria informacija – tai bet kokios informacijos (kuri paprastai yra nevieša) pateikimas dalyviams, kuri gali turėti įtakos jų sprendimų (ar sprendimo turinio) priėmimui.

---

¹⁰⁰ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. gruodžio 12 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A23-676/2008“, LR konkurencijos taryba, <https://kt.gov.lt/lt/dokumentai/teismo-sprendimas/id.30>

¹⁰¹ „Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2015 m. lapkričio 5 d. nutarimas dėl ūkio subjektų veiksmų dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose informacinėms technologijoms ir viešinimo paslaugoms pirkti, atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 5 straipsnio reikalavimams Nr. 2S-15/2015 (2015)“, LR konkurencijos taryba, <https://kt.gov.lt/lt/dokumentai/del-ukio-subjektu-veiksmu-dalyvaujant-viesuosiuose-pirkimuose-informacinems-technologijoms-ir-viesinimo-paslaugoms-pirkti-atitikties-lietuvos-respublikos-konkurencijos-istatymo-5-straipsnio-reikalavimams>

¹⁰² „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. balandžio 18 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-858-293/2012“, *supra note 60*.

¹⁰³ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. liepos 4 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-438-1273/2008“, LR konkurencijos taryba, <https://kt.gov.lt/lt/dokumentai/teismo-sprendimas/id.79>

¹⁰⁴ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. birželio 21 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A552-2016/2012“, *supra note 59*.

¹⁰⁵ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. balandžio 18 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-858-293/2012“, *supra note 60*.

Darbo autoriaus atlikta analizė parodė, kad visos bylos, kuriose buvo tiriama ir nustatyti pažeidimai dėl konkurencijos teisės pažeidimų sudarant konkurenciją ribojančius susitarimus dalyvaujant ūkio subjektams viešuosiuose pirkimuose, yra bylos susijusios su kainų fiksavimu, nustatymu ar derinimu tarpusavyje, t.y. su Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punkto pažeidimu.

Analizuojant dėl konkurencijos teisės pažeidimų atliktus Konkurencijos tarybos tyrimus ir teismų bylas darbo autorius išskiria ir atkreipia dėmesį į pagrindinius susitarimų dėl kainų elementus, kurie turi įtakos Konkurencijos tarybai ir teismams konstatuojant Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punktą pažeidimą. Kainų fiksavimas apima:

- tiek susitarimus dėl pačių kainų (minimalios, maksimalios, bazinės ar rekomenduojamos),
- tiek susitarimus dėl kainos elementų (pvz., nuolaidos ir pelno maržos) ar kitų kainą apsprendžiančių veiksnių (kaštų skaičiavimo, kainos nustatymo metodikos),
- tiek netiesioginius susitarimus, įtakojančius sprendimą dėl kainodaros (pvz., nesuteikti nuolaidų).

Teismų praktikoje pripažįstama, kad tarp ūkio subjektų viešuosiuose pirkimuose vienas iš pagrindinių konkuravimo aspektų yra prekės ar paslaugos kaina. Ir tai yra pagrindas, dėl ko ūkio subjektų sprendimai turėtų būti priimami savarankiškai siekiant sąžiningos konkurencijos. Konkurentų susitarimai vienokiu ar kitokiu būdu fiksuojant kainas yra draudžiami, nes tiesiogiai ar netiesiogiai skatina vienodo kainų lygio nusistovėjimą arba kitaip mažina kainų konkurenciją. Tad susitarimai dėl kainų laikomi vienais iš pačių sunkiausių konkurencijos taisyklių pažeidimų.

Bendradarbiavimas su konkurentu yra susijęs su didesne rizika pažeisti konkurencijos taisykles. Tokį bendradarbiavimą su konkurentu viešajame pirkime galime išskirti į dvi skirtingas situacijas:

- slaptas konkurentų susitarimas dėl dalyvavimo konkurse, t.y. konkurentai susitaria, kuris iš jų laimės viešąjį pirkimą,
- atvejai, kada konkurentai pirkime dalyvauja viešai, jungtinės veiklos arba subrangos sutarties pagrindais.

Kada kalbame apie slaptą konkurentų susitarimą, tokio susitarimo kvalifikavimas yra aiškus ir nedviprasmiškas – tikslas riboti konkurenciją (arba kartelis). Paprastai konkurentai sudarydami slaptą susitarimą suvokia, kad toks susitarimas pažeidžia konkurencijos teisės taisykles ir yra draudžiamas. Tačiau ne visi susitarimai tarp konkurentų yra neteisėti. Pavyzdžiui, jungtinės veiklos sutartys. Jos paprastai sudaromos tam, kad būtų tenkinami perkančiosios organizacijos nustatyti kvalifikaciniai reikalavimai. Tokios sutartys nėra neteisėtos ir savaimė nelaikomos draudžiamu susitarimu. Tačiau, „jei jos yra sudaromos tarp savarankiškai

perkančiosios organizacijos keltus kvalifikacinius reikalavimus galėjusių tenkinti ūkio subjektų, siekiant nekonkuruoti ir (ar) sudarant prielaidas veiksnių tarp konkurentų konkrečioje rinkoje derinimui”, tokios sutartys jau gali kelti problemų konkurencijos teisės požiūriu¹⁰⁶.

Viešuosiuose pirkimuose yra atvejų, kada konkurentai nesuvokia, kad jų veiksmai gali pažeisti ar pažeidžia konkurencijos taisykles. Tokių ūkio subjektų „nesuvokimą“ rodo tokie pavyzdžiai, kaip, kad vieno viešojo konkurso dalyvio, dalyvaujančiojo viešajame pirkime, pasiūlymo pateikimas perkančiajai organizacijai kartu pateikiant ir kitų dalyvaujančiųjų pasiūlymus viename voke. Taip pat „nesuvokimą“ rodo naudojami ūkio subjektų argumentai tyrimuose ir teisme, kaip, pavyzdžiui, „aš neįgyvendinau susitarimo“, „tai yra įprasta praktika“, „tai lėmė perkančiosios organizacijos veiksmai“ ir pan. Kartais sudarydami konkurenciją ribojantį susitarimą ūkio subjektai nuoširdžiai galvoja, jog toks susitarimas skatina konkurenciją (pavyzdžiui, ūkio subjektų pasakymai bylose, kuriose jie buvo pripažinti pažeidę Konkurencijos įstatymo 5 str. 1 d. 1 p.: „tai būdas išvengti nesąžiningos konkurencijos“, „priešingai, galėjo skatinti konkurenciją atitinkamoje rinkoje“, „tokiais veiksmais konkurencija yra skatinama“) arba bent jau neturi tikslo riboti konkurenciją („neturėjome tikslo riboti konkurenciją“).

Tokie atvejai, kaip jau minėtas pavyzdys, kada vienas iš ūkio subjektų į viešą konkursą atnešė savo ir konkurentų pasiūlymus viename voke rodo, kad ūkio subjektai neįvertina (nesuvokia), kad tokie jų veiksmai jau yra įtartini ir ne tik gali riboti konkurenciją, bet ir pažeidžia viešo pirkimo taisykles (pvz., LVAT 2012 m. birželio 21 d. byla Nr. A552-2016/2012).

Kad Konkurencijos įstatymas nėra plačiai žinomas ir suprantamas Lietuvos verslo atstovams, liudija ir tai, kad nors Konkurencijos įstatymas numato ūkio subjekto atleidimo nuo baudos galimybę (KĮ 38 str.), tačiau tuo ūkio subjektai pasinaudoja retai. Darbo autorius, nagrinėdamas bylas, susijusias su konkurenciją ribojančiais susitarimais viešuosiuose pirkimuose, nerado nei vieno atvejo, kad ūkio subjektas būtų pasinaudojęs Konkurencijos įstatymo 38 straipsniu.

Vienoje iš bylų (byla Nr. A858-293/2012¹⁰⁷), pareiškėjas, kuris buvo pripažintas pažeidęs Konkurencijos įstatymo 5 str. 1 d. 1 p., žinodamas, kad kitas ūkio subjektas (konkurentas) nedalyvaus viešame pirkime, savo veiksmais sudarė galimybę konkurentui sužinoti savo komercinio pasiūlymo turinį pagrįstai tikėdamas, kad su konkurentu sudaro tarpusavio pirkimo – pardavimo sutartį. Tuo tarpu konkurentas vis tik pateikė komercinį pasiūlymą perkančiajai organizacijai. Toks pareiškėjo elgesys (informacijos atskleidimas

---

¹⁰⁶ „Sutarti viešieji pirkimai”, Feliksas Miliutis, Glimstedt teisės žinios, 2(28) (2017): 14, <http://teiseszinios.glimstedt.lt/1705/files/assets/common/downloads/publication.pdf>

¹⁰⁷ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. balandžio 18 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-858-293/2012“, *supra note* 60.

konkurentui neketinusiam dalyvauti organizuotame pirkime ir sąmoningai turint pagrindą tikėti, kad sudaro tarpusavio pirkimo – pardavimo sutartį) nebuvo sąmoningas siekis riboti konkurenciją. Tačiau šiuo atveju laikoma, kad ūkio subjektai suderino komercinių pasiūlymų turinį prieš juos pateikiant perkančiajai organizacijai. Tokie konkurentų veiksmai traktuotini kaip prieštaraujantys Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punktui.

Atsižvelgiant į Konkurencijos tarybos ir teismų praktiką, darbo autorius nustato pagrindinius kriterijus, kurie padėtų ūkio subjektui nuspręsti ar jo veiksmai gali riboti konkurenciją ar ne:

- pirmiausia reikia įsivertinti ar ūkio subjektas „B“ su kuriuo ūkio subjektas „A“ kalbasi, keičiasi ar ketina keistis informacija, sudaro ar ketina sudaryti sutartį (susitarimą) yra esamas konkurentas arba potencialus konkurentas. Konkurentų bendradarbiavimas dažnai yra susijęs su didesne konkurencijos taisyklių pažeidimo rizika;
- taip pat, kiekvieną kartą yra labai svarbu įsivertinti tokio bendradarbiavimo ir bendravimo apimtis: kokių priemonių imamasi, kokia informacija ir kam yra atskleidžiama (keičiamasi), kokie sprendimai priimami. T.y. būtina įsivertinti, ar tarpusavio kontaktas eliminuoja (gali eliminuoti) ūkio subjekto „A“ netikrumą dėl kito ūkio subjekto „B“ elgesio ir /arba šio ūkio subjekto „B“ netikrumą dėl ūkio subjekto „A“ elgesio. Konkurencija susijusi su netikrumu dėl to, kaip elgsis kiti. Tad kiekvienas ūkio subjektas turi sąžiningai atsakyti į klausimą *kodėl sudaro atitinkamą susitarimą su konkurentu ir ko šiuo susitarimu yra siekiama.*

Kalbant plačiau apie santykius su konkurentais ir siekiant įvertinti ar keitimasis informacija su konkurentu, esant viešiams pirkimas, gali pažeisti konkurencijos taisykles darbo autorius, remdamasis Konkurencijos tarybos nutarimais (atliktais tyrimais) ir išnagrinėtomis bylomis, kuriose nustatyti konkurencijos teisės pažeidimai, susiję su konkurenciją ribojančiais susitarimais dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose, išskiria pagrindinius kriterijus (temas), kas bet kokia forma (tai apima ir netiesioginius susitarimus, vienašalius veiksmus ir pan.) nerekomenduojama aptarinėti santykiuose su konkurentais:

- kainų plačiąja prasme (tai apima ir pačią kainą, ir nuolaidas ar dedamąsias kainos dalis, rekomenduojamas kainas, kainų nustatymo metodikas, sąnaudas, sąnaudų skaičiavimo metodikas, kainų politikos elementus tokius, kaip kainoraščiai, pardavimo sąlygos, įkainiai ir jų keitimo datos, specialios išimtys, taip pat sprendimus, įtakojančius kainodarą, kaip, pavyzdžiui, nesuteikti nuolaidų, dalyvavimo konkurse mokesčio nustatymas ir pan.),
- kainų tendencijų,

- viešo pasiūlymo (sutarčių) sąlygų,
- ketinimų (ne)dalyvauti tam tikruose pirkimuose/konkursuose,
- pirkėjų (klientų), tiekėjų ar teritorijų, kuriose ūkio subjektas vykdo veiklą,
- savo prekių/paslaugų pasiūlos (kiekių, asortimentų, gamybinių pajėgumų),
- investicijų, naujų produktų kūrimo planų,
- įmonės strategijos, ateities planų,
- bet kokios kitos komerciškai jautrios informacijos, t.y. tos informacijos, kuri paprastai yra nevieša.

Atkreiptinas dėmesys, kad keitimasis informacija apie ateities planus ir keitimasis konfidencialia informacija – visais atvejais suponuoja konkurencijos taisyklių pažeidimą. Tačiau atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad draudžiama keistis informacija apie ateities planus ir kita konfidencialia informacija, dar nereiškia, jog negalima „šnypinėti“. Informaciją galima rinkti patiems, su sąlyga, kad tai vyksta be konkurentų „pagalbos“. Taip pat nėra draudžiama protingai prisitaikyti prie įmonių (konkurentų) elgesio pateikiant viešą pasiūlymą. Tai reikštų paralelinį ūkio subjekto elgesį, kuris pateisinamas objektyviomis priežastimis – atitikimu įprastoms rinkos sąlygoms. Tuo tarpu suderinti veiksmai – neatitinka įprastų rinkos sąlygų, todėl veiksmų derinimas gali būti vienintelis tikėtinas tokio elgesio paaiškinimas.

Straipsniai spaudoje, internetinėje erdvėje, pačios įmonės internetinis tinklapis taip pat yra svarbus šaltinis Konkurencijos tarybai. Todėl ūkio subjektai turi atkreipti dėmesį į tai, kokią informaciją ir kada pateikia savo internetiniame puslapyje ar spaudoje.

Apibendrinant galima išskirti dvi ūkio subjektų kategorijas. Viena kategorija - ūkio subjektai, kurie supranta kad tarpusavyje sudaro konkurenciją ribojantį susitarimą ir supranta, kad toks susitarimas yra draudžiamas konkurencijos teisėje. Kita kategorija – ūkio subjektai, kurie konkurencijos teisę suvokia intuityviai, todėl sudaro konkurencijos teisėje draudžiamus susitarimus nesuvokdami antikonkurencinio tikslo ir/ar daromos žalos. Bet visais atvejais viešųjų pirkimų dalyviai turi suprasti, kad tarpusavio veiksmų derinimas (susitarimas) dėl kainų (kas apima visus jos elementus, kaip nuolaidos, pelno marža ir pan.), atsisakymas dalyvauti viešajame konkurse, fiktyvaus (palaikančiojo) pasiūlymo pateikimas, pasidalinimas rinka, keitimasis komerciškai jautria informacija, dalinimasis informacija apie įmonės strategiją, ateities planus ir pan. suponuoja konkurencijos taisyklių pažeidimą. Nustatyta, kad visos bylos, kuriose buvo nustatyti pažeidimai dėl konkurenciją ribojančių susitarimų sudarymo dalyvaujant ūkio subjektams viešuosiuose pirkimuose, yra bylos susijusios su kainų fiksavimu, nustatymu ar derinimu tarpusavyje, t.y. su Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punkto pažeidimu. Ūkio subjektas, norėdamas suprasti ar jo veiksmai gali riboti konkurenciją ar ne, turi įsivertinti a) ar ūkio subjektas „B“ su kuriuo ūkio subjektas „A“ kalbasi, keičiasi ar ketina keistis informacija,

sudaro ar ketina sudaryti sutartį (susitarimą) yra konkurentas b) ar tarpusavio kontaktas eliminuoja (gali eliminuoti) ūkio subjekto „A“ netikrumą dėl kito ūkio subjekto „B“ elgesio ir /arba šio ūkio subjekto „B“ netikrumą dėl ūkio subjekto „A“ elgesio. Toks vertinimas ir ūkio subjekto sąžiningumas padės išvengti konkurencijos teisės pažeidimo.

2.2. Veiksmai ir aplinkybės lemiantys draudžiamų susitarimų sudarymą

Norint nepapulti į situaciją, kada konkurento net ir vienašaliai veiksmai gali lemti abiejų ūkio subjektų atsakomybę už konkurencijos teisės pažeidimus, ūkio subjektams svarbu žinoti kokie jų ar jų konkurentų veiksmai, ar susidariusios aplinkybės gali prisidėti prie pažeidimo padarymo. Veiksmų ir aplinkybių, kurie gali lemti (lemia) draudžiamo susitarimo sudarymą, žinojimas aktualus ne tik ūkio subjektams, kurie ruošiasi dalyvauti viešajame pirkime, bet ir visiems kitiems ūkio subjektams, kurie susiduria su konkurentų veiksmais, galinčiais paskatinti konkurencijos pažeidimus rinkoje.

Akivaizdu, kad tiek įmonės aukščiausio ar vidutinio lygio vadovams, tiek visiems kitiems darbuotojams minimalus konkurencijos teisės suvokimas yra būtinas. Tačiau ne daugelis analizuoja Konkurencijos tarybos ar teismų praktiką ir/ar kitus išaiškinimus konkurenciją ribojančių susitarimų tema (tokią išvadą darbo autorius daro atlikęs įmonių apklausą, plačiau apie atliktą apklausą - trečiame darbo skyriuje), kas leidžia labiau suprasti veiksmus ir aplinkybes, kurie lemia draudžiamo susitarimo sudarymą.

Autorius, analizuodamas konkurencijos priežiūros institucijų (įskaitant teismus) atliktų tyrimų ir bylų medžiagą dėl ūkio subjektų veiksmų dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose atitikties Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio reikalavimams, išskiria ir atkreipia dėmesį į situacijas, kada ūkio subjektas gali pažeisti konkurencijos teisės taisykles pats tiesiogiai neprisidėdamas ar neinicijuodamas susitarimo, kuris draudžiamas pagal konkurencijos taisykles. Svarbu žinoti, kad:

- kartais konkurenciją ribojantį susitarimą *paskatina valstybės institucijos* (pvz. byla Nr. A858-293/2012¹⁰⁸). Tačiau įmonė (ūkio subjektas) atsako už pažeidimą net ir tais atvejais, kai valstybės (ar savivaldos) institucijos skatina sudaryti konkurenciją ribojantį susitarimą,
- Lietuvoje išaiškinami karteliniai susitarimai yra susiję ir su *veikla asociacijose* (pvz. byla Nr. A-525-2577/2011¹⁰⁹). Veikla asociacijose susijusi su potencialia rizika

---

¹⁰⁸ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. balandžio 18 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-858-293/2012“, *supra note* 60.

¹⁰⁹ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. kovo 28 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-525-2577/2011“, *supra note* 83.

pažeisti konkurencijos teisę, nes asociacijose renkasi konkurentai. Konkurencijos tarybos praktikoje atsakomybė už asociacijos sprendimus taikoma visiems asociacijos nariams,

- draudžiamo susitarimo kvalifikavimui neturi reikšmės ar informacijos gavimas, ar, pavyzdžiui, asociacijos sprendimas, yra rekomendacinio, ar įpareigojančio pobūdžio. Todėl nesvarbu ir įmonių suvokimas ar įsivaizdavimas dėl priimto sprendimo privalomumo (pvz. byla A-525-2577/2011¹¹⁰).

Teismų praktikoje galime rasti bylų, kuriose kalbama apie perkančiosios organizacijos veiksmus ir įtaką ūkio subjektams, ko pasekoje ūkio subjektai sudaro draudžiamus susitarimus arba, apskritai, pati perkančioji organizacija apriboja sąžiningą tiekėjų konkurenciją.

Vilniaus apygardos administracinio teismo 2014 m. balandžio 8 d. byloje Nr. I-1499-624/2014¹¹¹ pasisakoma, kad viešųjų pirkimų tikslas gali būti pasiektas pritraukiant viešajame pirkime dalyvauti kuo daugiau tiekėjų (ūkio subjektų). Tai reiškia, kad kuo daugiau tiekėjų dalyvaus viešajame pirkime, tuo perkančiosios organizacijos lėšos, kurios skirtos prekėms, paslaugoms ar darbams įsigyti bus naudojamos racionaliai. Tokį siekį perkančiajai organizacijai numato ir Viešųjų pirkimų įstatymas (VPI 17 str. 2 d. 1 p.). Taigi, perkančioji organizacija pati privalo skatinti realią ir sąžiningą tiekėjų konkurenciją, kur tiekėjai patys turi nuspręsti savo nuožiūra ar nori ir turi galimybes dalyvauti konkurse ar ne. Tačiau, kai pati perkančioji organizacija atlieka aktyvius veiksmus, kuriais yra iškreipiama konkurencija, o ūkio subjektai, dalyvaujantys viešajame pirkime, tik prisideda prie daromo pažeidimo (perkančiosios organizacijos skatinami tarpusavyje sudaro konkurenciją ribojančius (draudžiamus) susitarimus), tokie perkančiosios organizacijos veiksmai (iniciatyva) nepanaikina susitarime dalyvavusių ūkio subjektų atsakomybės ir nepaneigia padaryto Konkurencijos įstatymo reikalavimų pažeidimo (byla Nr. A-417-822/2017)¹¹². Ūkio subjektai, dalyvaujantys viešuosiuose pirkimuose, neįvertina rizikos, kurią atneša perkančiosios organizacijos įsikišimas ir skatinimas iškreipti konkurenciją.

Preziumuojama, kad jeigu šalys dalyvavo susitikime, per kurį sudaryti susitarimai, kuriais siekiama antikonkurencinio tikslo ir neprieštaravo (neatsiribojo nuo gaunamos informacijos) – laikoma dalyvavimu (bendrininkavimu) susitarime, dėl ko įmonei gali kilti atsakomybė. Tylėjimas yra suprantamas kaip pritarimas („nebylus pritarimas“). Asociacijų nariams teismų praktikoje taikomi aukštesni rūpestingumo, atidumo standartai ir įstatymų žinojimo reikalavimai. Todėl preziumuojama, kad asociacijos narys žino faktinę asociacijos

¹¹⁰ *Ibid.*

¹¹¹ „Vilniaus apygardos administracinio teismo 2014 m. balandžio 8 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-1499-624/2014“, eTeismai, <http://eteismai.lt/byla/222281783478437/I-1499-624/2014>

¹¹² „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. rugpjūčio 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-417-822/2017“, *supra note* 87.

veiklą, aktyviai domisi pačios asociacijos veikla, priimamais sprendimais ar nusistovėjusiais elgesio standartais. Įmonės įstojimas į asociaciją (narystė) jau savaime reiškia ūkio subjekto sutikimą su asociacijos taisyklėmis, vadovavimu ir priimtinais sprendimais. Buvimas asociacijos nariu taip pat leidžia manyti, kad „narys žino, jog asociacija veikia remiantis tiesioginiu ar netiesioginiu narių palaikymu ir, jei nepareikšta nepritarimo, sutikimu ir parama ne tik įstatuose nurodytai veiklai, bet ir faktinei asociacijos veiklai”¹¹³. Todėl jo nedalyvavimas atskiruose sprendimuose ar įstojimas į narystę vėliau (po sprendimo priėmimo) nereiškia, kad įmonė nedalyvavo draudžiamame susitarime.

Remiantis atlikta teismų praktikos analize dėl asociacijose priimamų sprendimų galima išskirti kriterijus, kurie neturi įtakos susitarimo (pažeidimo) kvalifikavimui. Vertinant ūkio subjekto (kuris yra asociacijos narys) veiksmus dėl galimo konkurenciją ribojančio susitarimo kvalifikavimo nesvarbu:

- asociacijos sprendimo pobūdis (rekomendacinis ar įpareigojantis),
- susitarimo nesilaikymas ir/ar priimto sprendimo (susitarimo) nerealizavimas,
- ūkio subjekto pasyvus vaidmuo asociacijoje,
- dalyvavimas arba nedalyvavimas asociacijos susirinkimuose, priimamuose sprendimuose,
- įstojimas į asociaciją po sprendimo priėmimo,
- subjektyvus sprendimo privalomumo suvokimas.

Taip pat atkreiptinas dėmesys į ūkio subjektų viešai platinamą informaciją, pavyzdžiui, spaudoje, savo internetiniame puslapyje. Vieša informacija – tai informacija, kuri vienodai prieinama visiems konkurentams ir klientams. Jei ūkio subjektas vienašališkai paskelbia viešą informaciją, tai nėra laikoma suderintais ir draudžiamais veiksmais pagal Konkurencijos įstatymo 5 str. (SESV 101 str.). Tačiau kyla rizika nustatyti draudžiamą susitarimą, jei, pavyzdžiui, po tokio skelbimo informaciją viešai paskelbia kiti konkurentai. Konkurentai, „strategiškai atsakydami į vienas kito viešus skelbimus (pvz., patikslindami savo ankstesnius skelbimus pagal konkurentų skelbimus), gali vykdyti strategiją, kuria siekiama bendrai susitarti dėl derinimo sąlygų“¹¹⁴.

Išnagrinėjus teismų praktiką autorius atkreipia dėmesį į tai, ką turi žinoti ir suprasti ūkio subjektai dalyvaudami viešuose pirkimuose. Sąlygos (aplinkybės), kad:

- konkurenciją ribojantį susitarimą lėmė perkančiosios organizacijos veiksmai (ar iniciatyva),

---

¹¹³ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. balandžio 7 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A552-54/2014“, eTeismai, <http://eteismai.lt/byla/164750589287097/A-552-54-14>

¹¹⁴ „Europos komisijos 2011 m. sausio 14 d. komunikatas Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnio taikymo horizontaliesiems bendradarbiavimo susitarimams gairės“, *supra note 54*.

- ūkio subjektas neplanavo dalyvauti ir nedalyvavo viešųjų pirkimų konkurse,
- ūkio subjekto veiksmai (sudarytas konkurenciją ribojantis susitarimas) nepadarė jokios žalos,
- ūkio subjektas nepateikė komercinio pasiūlymo viešojo pirkimo procedūroje,
- ūkio subjektas negavo iš tokio susitarimo finansinės naudos (tad, pasak ūkio subjekto, draudžiamas susitarimas neturi prasmės),
- ūkio subjektas nebuvo susitarimo organizatorius ar iniciatorius (vaidmuo tik pasyvus),
- pažeidimą lėmė ūkio subjekto vadovas ar kiti darbuotojai (žemesnes/aukštesnes pareigas užimantys), t.y. konkretūs fiziniai asmenys,
- darbuotojai, atsakingi už pažeidimą, atleisti,
- ūkio subjekto vadovas (ar kitas darbuotojas) bendradarbiavo su Konkurencijos taryba prasidėjus tyrimui (t.y. vykdė Konkurencijos tarybos nurodymus, teikė reikiamą informaciją),
- ūkio subjektas pripažino tyrimo metu nustatytas aplinkybes

nepanaikina ūkio subjekto (-ų), dalyvavusio (-ių) viešuosiuose pirkimuose sudarant draudžiamą susitarimą, atsakomybės Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio ir SESV 101 straipsnio prasme. Tai **nėra** ir atsakomybę **lengvinančios aplinkybės**, todėl paprastai neįtakoja baudos dydžio. Draudžiamo susitarimo konstatavimui esminės įtakos neturi nei perkančiosios organizacijos vaidmuo, nei susitarimo dalyvių iniciatyvumas ar elgesio aktyvumas. Vienoje LVAT byloje (Nr. eA-909-552/2017¹¹⁵) teismas pasisako, kad tik kai kuriais atvejais ir **tik taikomų baudų dydžiui** tokios nustatytos aplinkybės gali turėti įtakos. Tačiau kokiais atvejais šios aplinkybės gali turėti įtakos baudos dydžiui, teismas nedetalizuoja. Kad būtų konstatuotas pažeidimas šių straipsnių (KĮ 5 str., SESV 101 str.) prasme pakanka „nustatyti eksplicitinį arba implicitinį šalių valios (norų, ketinimų) sutapimą (suderinimą) veikti rinkoje atitinkamu būdu, o subjektyvūs pareiškėjų siekiai, dalyvaujant susitarime, paprastai neturi jokios reikšmės“¹¹⁶.

Nors teismų praktikoje pasisakoma, kad skiriamos baudos už konkurenciją ribojančius susitarimus turi turėti atgrasomąjį poveikį ir nėra pagrindo skirti tik simbolines baudas, tačiau LVAT yra linkęs skirti mažesnes baudas nei Konkurencijos taryba. Darbo autorius nustatė, kad LVAT peržiūrėjęs Vilniaus apygardos administracinio teismo sprendimus 60 proc. bylų apeliacinės instancijos teismas arba pritaria pirmos instancijos teismo sprendimams sumažinti

¹¹⁵ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. rugsėjo 15 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-909-552/2017“, *supra note* 82.

¹¹⁶ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. balandžio 18 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-858-293/2012“, *supra note* 60.

Konkurencijos tarybos skirtas baudas, arba linkęs pats jas sumažinti (analizuotos bylos, kuriose nustatyti Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio pažeidimai viešųjų pirkimų kontekste).

Apibendrinus priimtus teismų sprendimus atkreiptinas dėmesys, kad valstybės institucijų skatinimas sudaryti draudžiamą susitarimą, sprendimai asociacijose tiesiogiai ūkio subjektui neprisidedant ar neinicijuojant tokio sprendimo sudarymo, elgiantis pasyviai, nesilaikant tokio susitarimo sąlygų - nepašalina ūkio subjekto atsakomybės Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio prasme.

2.3. Konkurencijos teisės pažeidimai pagal tikslą

Darbo autoriaus atlikta Konkurencijos tarybos ir teismų praktikos analizė parodė, kad nustatyti konkurencijos teisės pažeidimai viešuosiuose pirkimuose sudaro pažeidimus už susitarimus ribojančius konkurenciją **pagal tikslą**. Tokių susitarimų tikslas – riboti konkurenciją (KĮ 5 str. 1 d. „siekiama riboti konkurenciją“). Tačiau apžvelgus ir atlikus teismų sprendimų vertinimą, dar kartą pasitvirtina darbo autoriaus minėta nuostata dėl ūkio subjektų sudaromų susitarimų tikslo nesiekiant riboti konkurencijos. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog ne retai pareiškėjai apeliaciniame skunde pažymi, jog įmonės (ūkio subjektai) **susitarimo ir tikslo riboti konkurenciją neturėjo** (pvz., LVAT 2012 m. birželio 21 d. byla Nr. A552-2016/2012¹¹⁷, LVAT 2012 m. balandžio 18 d. byla Nr. A858-293/2012¹¹⁸, LVAT 2011 m. kovo 28 d. byla Nr. A525-2577/2011¹¹⁹).

Susiduriame su problema, kada teisės aktas numato susitarimų draudimą esant „tikslui“ (tikslui riboti konkurenciją), tuo tarpu teismų praktika teigia, kad konstatuoti jog yra sudarytas draudžiamas susitarimas, kuris pažeidžia ar pažeistų konkurencijos teisę, tikslu riboti konkurenciją, nėra būtina, t.y. nėra būtina įrodyti, kad susitarimo šalių ketinimai (tikslas, siekis) būtent ir buvo riboti konkurenciją (pvz. 2012 m. birželio 21 d. byla Nr. A552-2016/2012¹²⁰).

Teisės normos lingvistinė išraiška aiškiai parodo, kad tikslo riboti konkurenciją sąvoka yra susijusi su susitarimo tikslu, aiškia kryptimi - riboti konkurenciją (Konkurencijos įstatymo 5 str. 1 d. „siekiama riboti“). Jei yra „siekiama riboti“ konkurenciją – turi būti išreikštas siekimas, kuris Konkurencijos tarybos tyrimuose (bylose) turi būti aiškiai nustatytas ir įvardintas. To praktikoje pasigendama, nes dėmesys skiriamas paties susitarimo nustatymui/konstatavimui, bet

¹¹⁷ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. birželio 21 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A552-2016/2012“, *supra note 59*.

¹¹⁸ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. balandžio 18 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-858-293/2012“, *supra note 60*.

¹¹⁹ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. kovo 28 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-525-2577/2011“, *supra note 83*.

¹²⁰ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. birželio 21 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A552-2016/2012“, *supra note 59*.

ne tokio susitarimo tikslui konstatuoti ir įvardinti. Todėl, autoriaus manymu, konkurencijos teisė išsiskiria savo teisiniu neapibrėžtumu, kuris ir klaidina verslo atstovus.

Tokią poziciją, jog pakanka nustatyti susitarimo sudarymo faktą, teismai grindžia Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punktu. LVAT konstatuoja, kad:

- bet koks konkurentų susitarimas tiesiogiai ar netiesiogiai nustatyti tam tikros prekės kainas laikomas **savaime** turinčiu tikslą riboti konkurenciją, o
- neigiamas poveikis konkurencijai yra **preziumuojamas**, o
- tokie susitarimai yra **savaime draudžiami ab initio**.

Tai reiškia, kad net ir tuo atveju, kai susitarimo šalys veikia turėdamos kitų, teisėtų tikslų, arba bent jau neturėdamos tikslo (subjektyvaus ketinimo, siekimo) sąmoningai riboti konkurenciją, tai nepašalina ir nepaneigia objektyvaus susitarimo tikslo riboti konkurenciją. Teismų praktikoje aiškinama, kad tikslas riboti konkurenciją yra objektyvi kategorija, kuri nepriklauso nuo įmonės darbuotojų ketinimų. Bet koks tiesioginis ar netiesioginis konkurentų tarpusavio ryšys, kad ir turint teisėtą tikslą, bet kuris gali daryti poveikį faktinio ar potencialaus konkurento elgesiui rinkoje, teismų praktikoje yra draudžiamas.

Atkreiptinas dėmesys, kad konkurencijos teisės pažeidimai gali būti padaryti **netyčia**, neturint tiesioginio tikslo ir intencijų riboti konkurenciją. Tačiau „netyčia“ teismų praktikoje nėra argumentas pateisinantis padarytą pažeidimą ar lengvinanti aplinkybė skiriant baudą. Byloje T-50/00 (333 punkte) ūkio subjektas *Dalmine* (Ispanija) nurodo, jog pažeidimo nedarė tyčia, tačiau teismas konstatuoja, jog jei susitarimu siekiama apriboti konkurenciją, įmonės dalyvavimas susitarime gali būti tik tyčinis¹²¹.

Europos Teisingumo Teismo praktika taip pat rodo, jog tam, kad pažeidimas būtų laikomas padarytu tyčia, nėra būtina, kad ūkio subjektas sąmoningai suprastų, jog jis pažeidžia (pažeidė) Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 str. (Lietuvoje Konkurencijos įstatymo 5 straipsnį). „Jei koks nors tarp konkurentų sudarytas konkurenciją ribojantis susitarimas turi ir teisėtų tikslų ar subjektyvūs susitarimo dalyvių siekiai sudarant susitarimą nėra sąmoningas konkurencijos ribojimas, tai bet kuriuo atveju nepašalina ir nepaneigia susitarimo tikslo riboti konkurenciją“¹²².

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas yra ne kartą savo sprendimuose išaiškinęs, kad tiek Konkurencijos taryba, tiek Lietuvos teismai gali remtis ir remiasi ESTT teismų praktika, nes tai yra labai svarbus teisės šaltinis priimant sprendimus dėl Konkurencijos įstatymų pažeidimų. Ir nėra reikalaujama, kad nagrinėjama situacija būtų identiška

---

¹²¹ „Ispanijos pirmosios instancijos teismo (antroji kolegija) 2004 m. liepos 8 d. sprendimas byloje Nr. T-50/00“, ESTT, <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?=&lst&dir=&occ=first&part=1&cid=31928>

¹²² „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. balandžio 18 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-858-293/2012“, *supra note* 60.

precedentinei bylai, pakanka, kad bylos būtų iš esmės panašios. Tai reiškia, kad nors nacionalinės institucijos, nagrinėdamos konkurenciją ribojančius susitarimus, kurie įtakos tarp valstybių narių neturi (įtaka nėra nustatoma), turi taikyti nacionalinės konkurencijos teisės nuostatas, tačiau vadovautis ir remtis ESTT teismų praktika visada gali.

Atkreiptinas dėmesys ir į 2011 m. kovo 28 d. LVAT bylą Nr. A525-2577/2011¹²³. Ši byla nėra tiesiogiai susijusi su Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punkto reikalavimų pažeidimu viešuosiuose pirkimuose, tačiau susijusi su sudarytu draudžiamu susitarimu nustatyti fiksuotą konkurso mokesčio dydį, kurį turi sumokėti konkurso dėl reklamos ir žiniasklaidos planavimo paslaugų pirkimo organizatoriai. Byla įdomi tuo, kad pirmos instancijos teismas vis tik pripažino, kad ūkio subjektai nepažeidė KĮ 5 str. 1 d. 1 p. reikalavimo, nes:

- ūkio subjektai neturėjo tikslo riboti konkurencijos,
- ūkio subjektų tikslas – apsaugoti kūrybines idėjas ir gauti atlygį už sukurtą produktą, kompensuoti sąnaudas,
- konkursinis mokestis - naudingas konkurencijai, nes užtikrina geresnę pasiūlymų kokybę ir gausesnę įmonių dalyvavimą konkursuose, nebijant, kad konkursas bus fiktyvus,
- susitarimas dėl rekomenduojamo konkursinio mokesčio nėra galutinės prekės kainos nustatymas.

Nors Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas panaikino Vilniaus apygardos administracinio teismo sprendimą ir konstatavo Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punkto pažeidimą, vis tik darbo autorius mano, kad pirmos instancijos teismo sprendimas buvo žingsnis link aiškesnio (suprantamesnio) Konkurencijos teisės aiškinimo. Viena iš pagrindinių Konkurencijos tarybos priimtų nutarimų dėl Konkurencijos teisės pažeidimų sudarius konkurenciją ribojantį susitarimą, apskundimo pirmai, vėliau – apeliacinei instancijoms, priešasčių yra ta, kad Konkurencijos taryba atlikdama tyrimą, nenustato (o preziumuoja), kad ūkio subjektų tikslas sudarius susitarimą – riboti konkurenciją.

Darbo autorius sutinka su pirmos instancijos teismo nuomone byloje Nr. A525-2577/2011, kuri rėmėsi Europos Teisingumo Teismo praktika, kad tam, jog pagal Konkurencijos teisės normas būtų galima konstatuoti susitarimų ribojančių konkurenciją negaliojimą, „**visais atvejais yra būtina nustatyti** susitarimo dėl prekės ar paslaugų kainos nustatymo buvimą, **šio susitarimo tikslą riboti konkurenciją** arba, nenustačius tokio tikslo, yra būtina nustatyti susitarimo esamą ar galimą poveikį konkurencijos ribojimui“.

---

¹²³ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. kovo 28 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A525-2577/2011“, LITEKO, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaijeska/tekstas.aspx?id=78bf80ec-e090-4e0c-b59c-a14bf53d1063>

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija, „**nenukrypdama nuo** suformuotos administracinių bylų **praktikos**“ (nuo bylų, susijusių su konkurenciją ribojančių susitarimų sudarymu dalyvaujant ūkio subjektams viešuosiuose pirkimuose, o tokia praktika Lietuvoje nėra gausi – aut. pastaba) daro išvadą, kad nagrinėjamos bylos atvejo pažeidimui konstatuoti Konkurencijos tarybai pakanka nustatyti 1) susitarimo tarp ūkio subjektų, kurie yra konkurentai, sudarymo faktą ir 2) susitarimo objektą – tiesioginį arba netiesioginį prekės (paslaugos) kainos nustatymą (fiksavimą)¹²⁴. Tai reiškia, kad Konkurencijos taryba, nustačiusi jog buvo sudarytas tarp konkurentų susitarimas dėl kainų fiksavimo (šioje byloje kaina suprantama, kaip bet kuri paslaugos sudedamoji dalis), neprivalo įrodyti, jog šiuo susitarimu buvo siekta riboti konkurenciją, subjektyvūs pareiškėjų (ūkio subjektų) siekiai, dalyvaujant susitarime, neturi jokios reikšmės. Tačiau žvelgiant į Teisingumo Teismo praktiką (byla Nr. C-8/08) darbo autorius pastebi įtvirtintą taisyklę, kad vertinant ar tam tikriems veiksams bus taikomas EB 81 str. 1 dalyje (dabar SESV 101 str. 1 d., KĮ 5 str. 1 d.) nustatytas draudimas „pirmiausia reikia įvertinti patį suderintų veiksmų tikslą“. Konkurentams pasikeitus informacija bus siekiama antikonkurencinio tikslo, „jei šis pasikeitimas gali pašalinti netikrumą dėl planuojamo suinteresuotųjų įmonių elgesio“¹²⁵.

Reikia pripažinti, kad vertinant Teisingumo Teismo praktiką vis tik randame pavyzdžių, kada nurodoma, jog turi būti įvertintas suderintų veiksmų tikslas. Tokia praktika Lietuvos konkurencijos priežiūros institucijos (įskaitant teismus) gali ir turi teisę vadovautis. Tačiau tiek Konkurencijos taryba, tiek Lietuvos teismai, nustatę šalių valios (norų, ketinimų) sutapimą (suderinimą) veikti rinkoje atitinkamu būdu, kas patenka į Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio 2 dalies taikymo sritį, nevertina ūkio subjektų tikslo priešingumo konkurencijai.

Po tokių teismo išvadų kyla abejonės dėl konkurenciją ribojančių susitarimų atpažinimo, teisingo kvalifikavimo ir vertinimo. Tampa painu suprasti susitarimų vertinimo (kvalifikavimo) kriterijus ypatingai esant teisėtiems (ir galimiems) tikslams. Kokiais kriterijais vadovaujantis galima nustatyti jog ūkio subjekto galimi veiksmai pažeis konkurencijos teisės nuostatas ir užtrauks įmonei atsakomybę.

Kaip rodo teismų praktika, pasitaiko atvejų, kada ūkio subjektai pripažįstami padarę Konkurencijos teisės pažeidimą, t.y. sudarė konkurenciją ribojantį susitarimą, esant teisėtiems tikslams, siekiant apginti savo teises. Tokiais atvejais teisėjų kolegija neneigia, kad tikslai yra teisėti ir galimi. Tačiau akcentuoja, kad tokie veiksmai turi būti siekiami tokiomis priemonėmis ir būdais, kurie atitiktų konkurencijos teisės reikalavimus. Tokiais atvejais konkurencijos teisei ir

¹²⁴ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. kovo 28 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-525-2577/2011“, *supra note* 83.

¹²⁵ „Teisingumo teismo (trečioji kolegija) 2009 m. birželio 4 d. sprendimas byloje Nr. C-8/08 T-Mobile Netherlands BV irk t. v Raad van bestuur van de Nederlandse Mededingingsautoriteit“, EUR-Lex, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:62008CJ0008&from=EN>

ginčo išsprendimui reikšminga tik ta aplinkybė, koku būdu ir kokiomis priemonėmis ši teisė įgyvendinama.

Bylų, kuriose ūkio subjektai (jų advokatai) argumentuoja jog nustatytas susitarimas neriboja ir/ar negali riboti konkurencijos, ir, pasak ūkio subjektų ar jų atstovų, privalo būti iširtas ir nustatytas tikslas (tikslas - riboti konkurenciją) sudaro 33,3 procentus nuo visų bylų, kuriose nustatytas pažeidimas dėl konkurenciją ribojančių susitarimų sudarymo dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose. Galima daryti išvadą, kad ūkio subjektai ir juos atstovaujantys advokatai Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio pažeidimo konstatavimą supranta ir kaip Konkurencijos tarybos (vėliau teismų) pareigą įrodyti jog yra (buvo) ne tik sudarytas tariamai draudžiamas tarpusavio susitarimas, pavyzdžiui dėl prekės ar paslaugos kainos, bet toks susitarimas turi (turėjo) tikslą riboti konkurenciją.

Darbo autorius sutinka, kad nustačius susitarimo antikonkurencinį tikslą, nagrinėti faktinio ar galimo susitarimo poveikio rinkai nebūtina. Tačiau mano, kad būtina nustatyti, įvertinti ir plačiai aiškinti patį konkurenciją ribojantį tikslą, atsižvelgiant į susitarimo turinį ir tikslus, įstatymo pažeidimo aplinkybes, kurių tuo susitarimu siekiama. Autoriaus nuomone, visais atvejais, norint konstatuoti KĮ 5 str. 1 d. 1 p. pažeidimą, yra būtina nustatyti susitarimo dėl prekės ar paslaugų kainos nustatymo buvimą ir šio susitarimo tikslą riboti konkurenciją, t.y. ir teisinį šio straipsnio pagrindą.

Jei tyrimo metu nenustatomas susitarimas dėl prekės ar paslaugos kainos ir nenustatomas susitarimo tikslas riboti konkurenciją – Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punkto pažeidimo konstatavimas yra negalimas. Tuo atveju, kai tyrimo metu nustatomas susitarimas dėl prekės ar paslaugos kainos, bet nenustatomas susitarimo tikslas riboti konkurenciją – darbo autorius nuomone, tai turėtų būti vertinama kaip atsakomybę lengvinanti aplinkybė, į kurią privaloma būtų atsižvelgti skiriant ūkio subjektams baudas. LLMAA byloje LVAT remiasi ESTT praktika, kur sakoma, kad „Subjektas, teigdamas, kad jis neprisijungė prie susitarimo, nors dalyvavo susirinkimuose dėl jo, *turėtų įrodyti, kad tuose susirinkimuose jis dalyvavo neturėdamas objektyvaus antikonkurencinio tikslo*“¹²⁶. Pateikus šiuos įrodymus ūkio subjektui nekiltų atsakomybė už konkurenciją ribojančio (draudžiamo) susitarimo sudarymą. Tai reiškia, kad ūkio subjekto tikslas tyrimo metu privalo būti išnagrinėtas, o ne tam tikrais atvejais Konkurencijos tarybos ar teismo tik preziumuojamas, kaip antikonkurencinis. Įrodinėjimo našta, įrodinėjant Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio pažeidimą, tenka Konkurencijos tarybai. Be to, ir ES institucijų praktikoje, kalbant apie SESV 101 straipsnio pažeidimo įrodymų vertinimą, yra ne kartą patvirtinta, kad „kad konkurencijos priežiūros institucija turi pagrįsti nustatytus

---

¹²⁶ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. balandžio 7 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A552-54/2014“, eTeismai, <http://eteismai.lt/byla/164750589287097/A-552-54-14>

pažeidimus ir pateikti pakankamai įrodymų, teisiškai patvirtinančių pažeidimą sudarančias aplinkybes”. Tai reiškia, kad Konkurencijos taryba turi pagrįsti nustatytą pažeidimą (įrodyti, kad ūkio subjekto tikslas - antikonkurencinis susitarimas) ir pateikti pakankamai įrodymų, kurie teisiškai patvirtintų pažeidimą sudarančiais aplinkybes. O esant bet kokioms abejonėms, sprendimas turi būti priimamas kaltinamojo ūkio subjekto naudai.

Klaidinga būtų manyti, kad tokia sąlyga (privalomas tyrimas dėl antikonkurencinio tikslo nustatymo (arba nenustatymo), o ne antikonkurencinio tikslo preziumavimas) galėtų mažinti ūkio subjektų atsakomybę ir didinti draudžiamų susitarimų sudarymo atvejus. Priešingai, susitarimo šalys turinčios kitų, teisėtų tikslų, siekdamos apsaugoti savo teisėtus interesus nuo nesažiningų užsakovų veiksmų, lieka ne tik, kad neapgintos, bet sudaroma terpė pasireikšti neribojamai konkursų organizatorių valiai. Todėl aiškinant sutartį turėtų būti atsižvelgiama į tikruosius šalių ketinimus, faktines aplinkybes, susijusias su sutarties sudarymu.

Apibendrinant galima teigti, kad šiuo metu konkurencijos teisėje laikomasi objektyvios kaltės principo. Ūkio subjektams nesuprantant, kad jų veiksmai dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose gali pažeisti (ar pažeidžia) konkurencijos taisykles, Konkurencijos taryba ir teismai nevertina ar ūkio subjektas suvokė ar galėjo suvokti savo veiksmų neteisėtumą ir ar jo veiksmai turėjo tikslą riboti konkurenciją. Tačiau Teisingumo Teismo praktikoje yra pavyzdžių, kada nurodoma, jog turi būti įvertintas suderintų veiksmų tikslas. Todėl Konkurencijos tarybos ir teismų praktika turėtų būti keistina, atsižvelgiant ir į protingumo bei teisingumo kriterijus. Vertinant, ar susitarimu siekiama antikonkurencinio tikslo, būtina ne tik atsižvelgti, bet nuodugniai įvertinti susitarimo turinį ir ypač tikslus, kurių siekiama šiuo susitarimu. Priešingu atveju, ūkio subjektai nebesieks ir savo teisėtų tikslų, tikslų apsaugoti ir ginti savo teises, suprasdami, kad tokiu siekiu rizikuoja būti neišgirsti, nesuprasti ir patirti dar didesnius nuostolius.

2.4. Atsiribojimas nuo antikonkurencinių veiksmų

Konkurencijos įstatymo 38 straipsnis numato ūkio subjekto atleidimo nuo baudos galimybę, kai ūkio subjektas jau yra draudžiamo konkurentų susitarimo dalyvis arba draudžiamo ne konkurentų susitarimo dėl tiesioginio ar netiesioginio kainų nustatymo (fiksavimo) dalyvis. Tačiau įstatymas nekalba apie tai, kokių veiksmų ūkio subjektas turi imtis įtardamas, kad pokalbis su kitu ūkio subjektu (ar, pavyzdžiui, su kitais asociacijos nariais) gali pereiti (pereina) prie draudžiamo susitarimo sudarymo.

Šiandieną neturime jokių teisės aktų ar patvirtintų taisyklių, kur būtų numatyta, kaip ūkio subjektai turėtų elgtis (ką daryti) norėdami išvengti rizikos dėl Konkurencijos įstatymo 5

straipsnio pažeidimo, t.y. gaudami informaciją, kuri gali reikšti antikonkurencinio tikslo siekiantį susitarimo sudarymą. Darbo autorius, analizuodamas teismų praktikoje esančias bylas, susijusias su konkurenciją ribojančiais susitarimais dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose, nerado informacijos, kaip ūkio subjektams reikėtų elgtis, kada kyla rizika (pokalbio ar susitikimo metu su kitu ūkio subjektu, paprastai, konkurentu) sudaryti konkurenciją ribojantį susitarimą, kokių veiksmų ūkio subjektas turėtų imtis, kad išvengtų rizikos pažeisti konkurencijos teisę.

Reikalavimai, kurie padėtų ūkio subjektui išvengti atsakomybės įtarus, kad konkurento veiksmai, pateikta informacija ar informacijos mainai yra antikonkurencinio tikslo siekis, pateikiami remiantis kitomis, su konkurencijos teisės pažeidimais susijusiomis, bylomis (pvz. LVAT 2014 m. balandžio 7 d. byla Nr. A552-54/2014¹²⁷, LVAT 2016 m. gegužės 5 d. byla Nr. A-97-858/2016¹²⁸).

Pabrėžtina, kad tiek viešuosiuose pirkimuose, tiek visoje rinkoje sudarant draudžiamus susitarimus ar siekiant išvengti sudaryti draudžiamą susitarimą, taikomi tie patys kriterijai. Todėl esant rizikai, kad kito ūkio subjekto veiksmai (suteikta informacija) gali lemti gaunančio informaciją ūkio subjekto atsakomybę ir norint jos išvengti, reikia:

- **atsiriboti** nuo antikonkurencinių veiksmų (viešai ir vienareikšmiškai),
- **pasitraukti** nuo dalyvavimo tokiaame susitarime.

Kada susirašinėjimas ar pokalbiai su konkurentais (arba, pavyzdžiui, susitikimo su asociacijos nariais metu) pakrypsta nepageidaujama linkme, t.y. kada ūkio subjekto veiksmai pakrypsta link informacijos gavimo, kuri gali būti interpretuojama kaip konkurenciją ribojančio susitarimo sudarymas (esant, pavyzdžiui, vienašaliams ūkio subjekto veiksams) reikalaujama tvirtai ir aiškiai, nedviprasmiškai atsiriboti nuo tokios informacijos. Tvirtai ir aiškiai reiškia, kad kiti draudžiamo susitarimo dalyviai turi gerai suprasti atitinkamos įmonės (ūkio subjekto) ketinimą. Remiantis ESTT praktika, atitinkama įmonė privalo pateikti įrodymus, jog kiti dalyviai supranta, kad jog šis ūkio subjektas pasitraukia iš susitarimo¹²⁹.

Turi būti aiškiai ir tiesiogiai nurodoma, kad atsiribojama nuo veiksmų ir, kad nepritariama konkurencijai priešingiems veiksams kurie yra susitarimo dalykas, pavyzdžiui, akcentuojant, kad ūkio subjektas netaikys sutartos/rekomenduojamos kainos, viešame pirkime dalyvaus savarankiškai ir nepageidauja gauti informacijos, kuri kelia grėsmę dėl konkurencijos teisės galimo pažeidimo. LLMAA byloje (bylos Nr. A552-54/2014) pabrėžtina, kad „ūkio

¹²⁷ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. balandžio 7 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A552-54/2014“, eTeismai, <http://eteismai.lt/byla/164750589287097/A-552-54-14>

¹²⁸ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. gegužės 2 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-97-858/2016“, LITEKO, <http://liteko.teismai.lt/viesaspresdimupaiska/tekstas.aspx?id=b1c56a18-2757-4c7f-b012-2d0c34ddb836>

¹²⁹ „ESTT 2009 m. kovo 19 d. sprendimas byloje Nr. C-510/06 P. Archer Daniels Midland Co. v Commission of the European Communities“. EUR-Lex. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:62006CJ0510&from=EN>

subjekto susitarimo neįgyvendinimo veiksmas nėra jo „viešas ir vienareikšmiškas“ atsiribojimas nuo paties susitarimo. Tai, kad konkretus ūkio subjektas nesilaikė LLMAA tarifo, dar nereiškia, kad apie tai sužinojo kiti susitarimo dalyviai ir kad jie aiškiai ir nedviprasmiškai suprato, kad šis ūkio subjektas nesilaikys LLMAA tarifų ir ateityje. Todėl visi LLMAA nariai galėjo pagrįstai tikėtis, kad šis konkretus ūkio subjektas laikosi ir laikysis LLMAA tarifų ateityje”¹³⁰. Tai reiškia, kad ūkio subjektai, kurie viešai neatsiriboja ar nepraneša apie draudžiamo susitarimo sudarymą Konkurencijos tarybai, sudaro palankias sąlygas draudžiamam susitarimui, todėl „net jei kai kurie ūkio subjektai ir neįgyvendino draudžiamo susitarimo, tai neatleidžia jų nuo atsakomybės”¹³¹.

Pareiškimas, kuriuos siekiama atsiriboti nuo antikonkurencinių veiksmų, turi būti viešas, kad kiti draudžiamo susitarimo dalyviai aiškiai suprastų įmonės ketinimą atsiriboti ir, kad įmonei tai nepriimtina. ESTT praktika „viešą ir vienareikšmišką“ atsiribojimą nuo draudžiamo susitarimo supranta labai siaurai (griežtai) ir taiko labai išimtiniais atvejais.

Abstraktus pareiškimas, kad daroma veikla nėra tinkama, nebus laikoma susitarimo dalyviams tinkamu pranešimu dėl atsiribojimo nuo tokios veiklos ar veiksmų. Jeigu bendrovė iš konkurento gavusi strateginių duomenų (susitikimo metu, paštu, elektroniniu būdu ar pan.) ir „atsakydama aiškiai nepareiškia, kad nepageidauja gauti tokių duomenų, bus daroma prielaida, kad ji tą informaciją priėmė, o savo veiksmus rinkoje atitinkamai pritaikė“¹³². Tokia ūkio subjekto pozicija (atsiribojimas) neprivalo būti užfiksuota raštu (formalizuota), kadangi draudžiamo susitarimo sudarymui ir dalyvavimo jame fiksavimui taip pat nereikalaujama, kad susitarimas, prisijungimas prie jo būtų išreikštas tam tikra forma. Tačiau Konkurencijos tarybos viešuose pranešimuose akcentuojama, kad informavimas turi būti toks, kad būtų tokio informavimo įrodymai.

Teisingumo Teismas savo sprendimuose, siekiant išvengti ūkio subjektui atsakomybės dėl dalyvavimo antikonkurencinio pobūdžio susitikimuose su įmonėmis konkurentėmis, formuoja tokias sąlygas: turi būti įmonės viešas atsiribojimas nuo draudžiamo susitarimo turinio, nuo tokios iniciatyvos **arba** pranešimas apie tokį susitarimą administracinėms institucijoms¹³³.

Lietuvoje Konkurencijos taryba pasisako už šiuos bendrus reikalavimus: turi būti ūkio subjekto viešas atsiribojimas informuojant susitarimo dalyvius (pavyzdžiui, el. paštu, asociacijos susitikime, kitu būdu, kuris leistų turėti įrodymus dėl informavimo) **ir** informuojant

¹³⁰ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. balandžio 7 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A552-54/2014“, eTeismai, <http://eteismai.lt/byla/164750589287097/A-552-54-14>

¹³¹ *Ibid.*

¹³² „Europos komisijos 2011 m. sausio 14 d. komunikatas Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnio taikymo horizontaliesiems bendradarbiavimo susitarimams gairės“, *supra note 54*.

¹³³ „Teisingumo Teismo (antroji kolegija) 2013 m. vasario 7 d. sprendimas byloje Nr. C-68/12. Protimonopolný úrad Slovenskej republiky v Slovenská sporiteľňa a.s., (27)“, ESTT, <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=133622&doclang=LT>

administravimo institucijas (t.y. Konkurencijos tarybą). Be abejo, griežto reikalavimo informuoti apie draudžiamą susitarimą Konkurencijos tarybą – nėra, tačiau Konkurencijos taryba vedamų seminarų/mokymų metu pabrėžia, jog tam, kad nekiltų abejonių dėl pasitraukimo iš susitarimo, turėtų būti pranešama konkurencijos priežiūrą vykdančiai institucijai. Tačiau teismas minėtoje LLMAA byloje dėl reikalavimų atsiriboti nuo draudžiamo susitarimo pasisako apie dvi galimybes: ūkio subjektas turi imtis veiksmingų priemonių atsiriboti nuo sprendimo ir bent asociacijos narius informuoti apie tai, kad neketina laikytis asociacijoje numatyto susitarimo **arba** kreiptis į Konkurencijos tarybą dėl draudžiamo susitarimo. Tai reiškia, kad net ir prasidėjus tyrimui dėl konkurenciją ribojančio susitarimo sudarymo, ir ūkio subjektui, kuris atsiribojo nuo tokio susitarimo, iki tol neinformavus Konkurencijos tarybos, iš ūkio subjekto nėra atimama galimybė ir teisė, įrodžius jog jis aiškiai ir vienareikšmiškai pareiškė kitiems ūkio subjektams, kad neprisideda prie sudaromo draudžiamo susitarimo ir nepritaria jam, apginti save nuo administracinės atsakomybės.

Apibendrinant teismų praktiką galima teigti, kad ūkio subjektui, norinčiam atsiriboti nuo draudžiamo susitarimo svarbu žinoti, kad:

- pareiškimas, kuriuo siekiama **viešai** atsiriboti nuo antikonkurencinių veiksmų, turi būti **aiškus** ir **vienareikšmis**, kad kiti susitarimo dalyviai suprastų ūkio subjekto ketinimą,
- lemiamas kriterijus yra kitų dalyvių **suvokimas** apie ūkio subjekto atsiribojimą (prieštaravimą susitarimui),
- kitų dalyvių suvokimas reiškia, kad jie supranta (mano), kad ūkio subjektas nutraukia savo dalyvavimą,
- atsiribojimas turi būti aiškus ir suprantamas **visiems** susitarimo dalyviams,
- tik ūkio subjekto pasitraukimas iš susitikimo, nelaikomas viešu atsiribojimu nuo draudžiamo susitarimo,
- nesilaikymas, nesivadovavimas ir priimto draudžiamo susitarimo (sprendimo) nerealizavimas savo veikloje (pvz. netaikymas nustatytų kainų) nelaikomas atsiribojimu nuo draudžiamo susitarimo,
- atsiribojantis nuo draudžiamo susitarimo ūkio subjektas privalo (pvz., esant tyrimui) pateikti įrodymus arba duomenis, kad kiti susitarimo dalyviai suprato ir manė, kad šis ūkio subjektas pasitraukia iš tokio susitarimo,
- apie savo atsiribojimą nuo draudžiamo susitarimo ūkio subjektas gali informuoti (bet neprivalo) Konkurencijos tarybą.

Nei ESTT, nei Lietuvos teismų praktika neįpareigoja ūkio subjekto privalomai kreiptis į Konkurencijos tarybą siekiant atsiriboti nuo draudžiamo susitarimo. Tačiau toks ūkio subjekto

atsiribojimas privalo būti aiškus, viešas, vienareikšmis, kad kiti ūkio subjektai aiškiai suprastų ūkio subjekto tikslą – neprisidėti prie tokio susitarimo.

Apibendrinant galime daryti išvadą, kad šiandieną neturime jokių teisės aktų ar patvirtintų taisyklių, kuriose būtų numatyta, kaip ūkio subjektai turėtų elgtis (ką daryti) norėdami išvengti rizikos dėl Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio galimo pažeidimo, kuri gali kilti pokalbio ar susitikimo metu su kitu ūkio subjektu, paprastai, konkurentu, kurių tikslas - sudaryti konkurenciją ribojantį susitarimą. Remiantis teismų praktika, esant rizikai, kad kito ūkio subjekto veiksmai (suteikta informacija) gali lemti gaunančio informaciją ūkio subjekto atsakomybę ir norint jos išvengti, reikia atsiriboti nuo antikonkurencinių veiksmų. Atsiribojimas turi būti viešas, aiškus ir vienareikšmis. Lemiamas kriterijus - kitų dalyvių suvokimas apie ūkio subjekto atsiribojimą. Apie tokį atsiribojimą informuoti Konkurencijos tarybą nėra privaloma, tačiau esant pradėtam tyrimui dėl konkurencijos teisės pažeidimo, ūkio subjektas, norėdamas išvengti atsakomybės, privalės įrodyti, kad jis atsiribojo nuo draudžiamo susitarimo.

3. KONKURENCIJĄ RIBOJANČIŲ SUSITARIMŲ VERTINIMO ANALIZĖ (REALIJOS IR PERSPEKTYVOS) DALYVAUJANT VIEŠUOSIUOSE PIRKIMUOSE

3.1. Respondentų žinių apie konkurenciją ribojančius susitarimus vertinimo analizė

Darbo autorius siekdamas nustatyti ar ūkio subjektai, dalyvaujantys viešuosiuose pirkimuose, supranta kas yra draudžiamas susitarimas, kada jų ar jų konkurentų tam tikri veiksmai (ir kokie veiksmai) gali riboti/riboja konkurenciją, t.y pažeidžia konkurencijos teisę sudarė anketą ir atliko anketinę ūkio subjektų, dalyvavusių (dalyvaujančių) viešuosiuose pirkimuose, apklausą (toliau – apklausa arba tyrimas). Apklausa taip pat buvo siekiama įvertinti, kokios informacijos ūkio subjektams trūksta, kad dalyvaudami viešuosiuose pirkimuose išvengtų rizikos dėl galimai konkurenciją ribojančio susitarimo sudarymo, išsiaiškinti kas, pasak ūkio subjektų, padėtų sumažinti draudžiamų susitarimų atvejus pirkimuose. Taip pat svarbu buvo išsiaiškinti ir ar ūkio subjektai pastebi konkurencijos teisės pažeidimus dalyvaudami viešuosiuose pirkimuose.

Apklausa vyko nuo 2017 m. lapkričio 10 d. iki 2017 m. lapkričio 19 d. Tikslinė grupė – Lietuvos Respublikoje veikiančios įmonės, kurios per paskutinius 5 metus bent kartą dalyvavo viešuosiuose pirkimuose. Apklauskos tikslams pasiekti anketa (Priedas Nr. 1) buvo išsiųsta 200 ūkio subjektų, pasirinktų atsitiktine tvarka, tačiau atitinkančių tikslinės grupės kriterijus. Buvo sudaryta galimybė į anketos klausimus atsakyti anonimiškai (ūkio subjektų atsakymai į anketos pateiktus klausimus pateikiami Priedas Nr. 2). Atsakymus pateikė 54 ūkio subjektai, t.y. 27 proc. pakviestų ūkio subjektų. Atsakiusių į anketos klausimus įmonių skaičius nėra didelis, kad galima būtų teikti jog tyrimo duomenys atspindi visų Lietuvos įmonių, dalyvavusių viešuosiuose pirkimuose, nuomonę ir supratimą apie konkurencijos teisę. Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad apklausoje dalyvavo ūkio subjektai, kurie dalyvauja viešuosiuose pirkimuose dažniau nei 10 kartų per metus (35,2 proc.) ir kurie viešuosiuose pirkimuose dalyvauja 1-3 kartus per metus (24,1 proc.), ir kurie dalyvauja rečiau nei kartą per metus (33,3 proc.), taip pat atsižvelgiant į tai, kad apklausoje dalyvavo ūkio subjektai, kurių darbuotojų skaičius įmonėje yra įvairus (žiūrėti Priedas Nr. 2, 1 klausimo rezultatai „Darbuotojų skaičius Jūsų įmonėje“), daroma prielaida (su galima paklaida), kad tyrimo duomenys yra pakankamai patikimi ir pakankami (apklausoje dalyvavo ir didelės, ir mažos įmonės, nuolatos ir rečiau dalyvaujančios viešuosiuose pirkimuose), kad jais galima būtų remtis atliekant analizę ir daryti atitinkamas išvadas.

Tyrimo rezultatai rodo, kad 38.9 proc. respondentų jokių mokymų apie konkurencijos teisę apskritai neturi. Tai reiškia, kad ne tik, kad įmonė neturi jokių mokymų, seminarų ir pan., tačiau įmonės darbuotojai nesidomi ir nesusipažįsta su konkurencijos teise, jos reikalavimais savarankiškai. Tokia situacija dažniausiai yra mažose įmonėse, kuriose dirba iki 9 darbuotojų ir

kurios viešuosiuose pirkimuose dalyvauja rečiau nei kartą per metus. Įmonės, kuriose dirba daugiau nei 1000 darbuotojų, bent kartą per metus yra vedami mokymai (27,8 proc.), kurių metu įmonės darbuotojai supažindinami su konkurencijos teise ir jos reikalavimais. Tokios įmonės, kaip taisyklė, viešuosiuose pirkimuose dalyvauja daugiau nei 10 kartų per metus. Galima daryti išvadą, kad ūkio subjektai, kurie retai dalyvauja viešuosiuose pirkimuose nesidomi konkurencijos teise, jiems tai mažai aktualu. Tuo tarpu ūkio subjektai, kurie nuolatos dalyvauja viešuosiuose pirkimuose, bent kartą per metus yra supažindinami su konkurencijos teise, jos reikalavimais. Tačiau, nepriklausomai nuo to ar įmonė domisi ar ne konkurencijos teise, nustačius pažeidimą tokie ūkio subjektai nėra atleidžiami nuo atsakomybės.

Tyrimo metu respondentų buvo prašoma pasakyti su kokiais teisės aktais (įstatymais, Konkurencijos tarybos ar teismų praktika) ruošiantis dalyvauti (ar dalyvaujant) viešuosiuose pirkimuose įmonės yra susipažinusios. 55,8 proc. respondentų yra susipažinę su Viešųjų pirkimų įstatymu, mažiau (23,4 proc.) yra susipažinusių su Konkurencijos įstatymu. Tik 10,4 proc. respondentų domisi Konkurencijos tarybos ar teismų praktika ir išaiškinimais dėl konkurenciją ribojančių susitarimų. Likusieji respondentai (10,4 proc.) nėra susipažinę nei su Viešųjų pirkimų įstatymu, nei su Konkurencijos įstatymu, nei su Konkurencijos tarybos ar teismų praktika ir išaiškinimais dėl konkurenciją ribojančių susitarimų. Galima daryti išvadą, kad įmonėms, dalyvaujančioms viešuosiuose pirkimuose, svarbiausia yra žinoti ir suprasti viešųjų pirkimų tvarką, kontrolę, pirkimų subjektų teises, pareigas bei atsakomybę.

57,4 proc. apklaustųjų tvirtina, kad viešuosiuose pirkimuose dalyvaujantys ūkio subjektai nelabai sąžiningai konkuruoja tarpusavyje, t.y. pasitaiko tarpusavyje sudaromų susitarimų. 9,3 proc. apklaustųjų tvirtina, kad viešuosiuose pirkimuose dalyvaujantys ūkio subjektai visiškai nesąžiningai konkuruoja tarpusavyje, kas reiškia, jog labai dažnai tarpusavyje susitaria kas organizuojamą konkursą laimės. Nemaža dalis respondentų (16,7 proc.) šiuo klausimu neturi nuomonės. Nors daugiau nei pusė apklaustųjų teigia apie nesąžiningą konkurenciją dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose, tačiau patys ūkio subjektai nėra linkę pateikti skundą Konkurencijos tarybai įtardami apie tokį Konkurencijos teisės pažeidimą. Kaip jau buvo darbe minėta, didžioji dalis (83 proc.) atliktų Konkurencijos tarybos tyrimų, kurių metu nustatyti pažeidimai sudarius konkurenciją ribojantį susitarimą dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose, buvo pradėti gavus skundą iš kitų institucijų, tačiau ne iš pačių tiekėjų. Dažniausiai skundus Konkurencijos taryba gauna iš perkančiųjų organizacijų ar institucijų, tokių, kaip VšĮ „Centrinės projektų valdymo agentūra“, Viešųjų pirkimų tarnyba.

Paprašius respondentų įvardinti tris opiausias problemas su kuriomis tenka susidurti verslui dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose, ūkio subjektai įvardino šias:

- pirkimai organizuojami vienašališkai, t.y. pritaikyti tam tikram kandidatui (32,7 proc.),
- nugalėtoju tampa tas, kuris pateikia žemiausią kainą (24,8 proc.),
- aiškus laimėtojas iš anksto (17,7 proc.).

Respondentai taip pat akcentuoja ir tai, kad viešuosiuose pirkimuose juntamas išankstinis įmonių tarpusavio susitarimas dėl laimėjimo, pvz. pateikiami kitų įmonių fiktyvūs pasiūlymai („dėl akių“) aukštesne kaina tam, kad laimėtų konkretus ūkio subjektas (15 proc.) ir tai, kad pirkimai nėra skaidrūs, juose daug nesąžiningumo (9,7 proc.). Be abejo, tai, kad pirkimus laimi ūkio subjektas, kuris pateikia žemiausią kainą negalim laikyti problema, jei jis už siūlomą kainą kokybiškai gali atlikti darbus ar kokybiškai suteikti prašomą paslaugą. Priešingai, jei ūkio subjektas sąžiningai konkuruodamas su kitais ūkio subjektais laimi pirkimą pasiūlęs mažiausią kainą – tai yra sveikintina, nes buvo pasiektas viešųjų pirkimų tikslas. Tačiau tai, kad neprasidėjus viešiesiems pirkimams iš anksto jau būna aiškus laimėtojas, kad perkančioji organizacija rengdama kvalifikacinius reikalavimus viešiesiems pirkimams ir/ar rengdama techninę viešųjų pirkimų specifikaciją ją pritaiko tam tikram kandidatui, tai, kad rinkoje ūkio subjektai pastebi įmonių išankstinius susitarimus dėl pirkimų (dėl aiškaus laimėtojo) rodo ne tik problemas, susijusias su konkurenciją ribojančiais susitarimais, su nesąžininga tiekėjų konkurencija, bet tai apima ir viešųjų pirkimų skaidrumo klausimą, galimą korupcijos pasireiškimą. Konkurenciją ribojančių susitarimų būtų sudaroma kur kas mažiau, jei ūkio subjektai ir perkančiosios organizacijos netoleruotų pažeidimų ir patys nebūtų pažeidimų iniciatoriai ar dalyviai. Be to, jau padarytų pažeidimų būtų kur kas daugiau išaiškinta, jei ūkio subjektai (viešųjų pirkimų dalyviai) ir perkančiosios organizacijos būtų suinteresuotos atskleisti matomus pažeidimus.

Informacija apie konkurenciją ribojančius susitarimus viešuosiuose pirkimuose ūkio subjektus dažniausiai pasiekia iš spaudos, interneto ar televizijos (32,9 proc.) arba su ja susiduria per asmeninę (darbo) patirtį (24,3 proc.). Tačiau užklausus respondentų ar domisi Konkurencijos tarybos ar/ir teismų praktika, kuri susijusi su konkurenciją ribojančiais susitarimais ar kitais konkurencijos teisės pažeidimais 44,4 proc. respondentų atsakė, kad labai retai skaito ar domisi atliktais Konkurencijos tarybos tyrimais ar teismų bylomis. Kiek daugiau respondentų (46,3 proc.) patvirtino, kad Konkurencijos tarybos atliktais tyrimais ar priimtais teismų sprendimais nesidomi visiškai. Tačiau, ankstesniuose darbo skyriuose atlikta analizė parodė, kad būtent per Konkurencijos tarybos ir teismų praktiką galime aiškiau suprasti kas yra konkurenciją ribojantis susitarimas, kokie ūkio subjektų veiksmai gali turėti (turi) reikšmės draudžiamo susitarimo kvalifikavimui, ką ūkio subjektas turi žinoti, kad išvengtų galimai sudaromų draudžiamų susitarimų su konkurentais (kitais viešojo pirkimo tiekėjais).

Tyrimo metu respondentų buvo klausiama ar jiems pakanka informacijos/žinių apie draudžiamus susitarimus (konkurencijos teisės pažeidimus) viešuosiuose pirkimuose. Tačiau vien tai, kad dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose ūkio subjektai labiausiai susipažįsta su Viešųjų pirkimų įstatymu (55,8 proc.), o Konkurencijos įstatymu domisi daug mažiau (23,4 proc.) ir tai, kad dauguma viešųjų pirkimų tiekėjų retai domisi (44,4 proc.) arba visiškai nesidomi (46,3 proc.) Konkurencijos tarybos ir/ar teismų praktika, rodo, jog turimos informacijos visiškai nepakanka (5,6 proc.) arba nepakanka (51,9 proc.). Dalis (14,8 proc.) respondentų į šį klausimą atsakyti apskritai negalėjo, vadinasi šiuo metu jie negali įvertinti ar jų turimos žinios/informacija yra pakankamos, kad suprastų kas yra draudžiami susitarimai ir/ar kas yra konkurencijos teisės pažeidimai. Todėl respondentams buvo užduotas papildomas (kontrolinis) klausimas ar jie gerai supranta, kokie susitarimai tarp įmonių riboja konkurenciją ir yra draudžiami dalyvaujant pirkimuose. Nors didžioji dalis respondentų prieš tai minėjo, jog jiems trūksta informacijos apie draudžiamus susitarimus, tačiau atsakant į šį klausimą, vis tik nemaža dalis respondentų nurodė, kad jie supranta (40,7 proc.) arba visiškai supranta (7,4 proc.) kokie susitarimai tarp įmonių riboja konkurenciją ir yra draudžiami dalyvaujant pirkimuose. Bet didelė dalis (42,6 proc.) ūkio subjektų yra linkę sutikti, kad jie labiau nesupranta nei supranta apie draudžiamus susitarimus arba nesupranta (5,6 proc.) arba visiškai nesupranta (3,7 proc.) apie šiuos susitarimus. O tai nepaneigia fakto, kad didžioji dalis (daugiau nei pusė) respondentų pasigenda informacijos apie draudžiamus susitarimus (konkurencijos teisės pažeidimus).

Kiti tyrimo (anketos) klausimai buvo skirti siekiant nustatyti ūkio subjektų žinias ir supratimą pateikiant jiems realias situacijas, klausimus apie konkurenciją ribojančius susitarimus, apie įmonių veiksmus, susitarimus, kurie gali lemti konkurencijos teisės pažeidimus, apie atsakomybę padarius pažeidimą. Taip pat buvo pateikiami klausimai siekiant išsiaiškinti kaip ūkio subjektai supranta kada yra sudaromas konkurenciją ribojantis (draudžiamas) susitarimas, ką Konkurencijos taryba/teismas, ūkio subjektų nuomone, turi nustatyti, kad būtų konstatuojamas pažeidimas. Pabaigoje ūkio subjektų buvo prašoma įvardinti svarbiausias priemones (būdus), padėsiančias sumažinti draudžiamų susitarimų atvejų galimybę viešuosiuose pirkimuose.

Siekiant išsiaiškinti ar ūkio subjektai supranta, kas atsakys už padarytą pažeidimą (sudarytą draudžiamą susitarimą) jiems buvo pateikta situacija: *Perkančioji organizacija (toliau - PO) susisieikė su Jumis (su įmone „X“) ir paprašė, kad dalyvautumėte ir laimėtumėte jų organizuojamą konkursą. Kad „oficialiai“ įvyktų pirkimas, PO prašo Jūsų susitarti su keliomis kitomis įmonėmis (įmonėmis „Y“), kad jos dalyvautų pirkime, pateikdamos pasiūlymą aukštesne kaina („dėl akių“). Jūs susitariate ir laimite pirkimą. Tačiau Konkurencijos taryba nustato tarp įmonių sudarytą draudžiamą susitarimą (dalyvavimą „dėl akių“, kad įmonės „Y“ pateikė*

pasiūlymą aukštesne kaina, kad tokį susitarimą lėmė PO veiksmai (prašymas)). Daugelis respondentų (53,7 proc.) pasirinko teisingą atsakymą ir nurodė, kad už konkurenciją ribojančio susitarimo sudarymą bauda bus skirta įmonėms „X“ ir „Y“ bei perkančiajai organizacijai. Taip pat, atsižvelgiant į tai, kad tokį susitarimą lėmė PO veiksmai (prašymas), skirta bauda įmonėms „X“ ir „Y“ bus sumažinta, o maksimali bauda bus skirta tik PO. Tačiau darbo autorius pabrėžia, kad nors pagal Konkurencijos teisę visi ūkio subjektai turi būti baudžiami, t.y. atsakomybė turi kilti ir įmonėms „X“, „Y“ ir perkančiajai organizacijai, o atsižvelgiant į tai, kad ūkio subjektui, kuris buvo pažeidimo iniciatorius arba skatino kitus ūkio subjektus dalyvauti darant pažeidimą, baudos dydis didinamas, o ūkio subjektui, kuris darant pažeidimą atliko pasyvų vaidmenį, baudos dydis atitinkamai mažinamas, tačiau remiantis atliktų Konkurencijos tyrimų ir teismų praktikos analize labai retai pasitaiko (tik išimtiniais atvejais), kad būtų įrodytas pasyvus ūkio subjekto vaidmuo, dėl ko jam galėtų būti mažinama bauda. Nes vien tai, kad perkančioji organizacija būtų pripažinta draudžiamo susitarimo iniciatoriumi, savaime nereiškia, jog kitiems dalyviams dėl to bus mažinamos baudos.

Dalis respondentų (22,2 proc.), nagrinėję pateiktą situaciją, mano, kad perkančioji organizacija išvengs atsakomybės (jai nebus skiriama bauda), o įmonės „X“ ir „Y“ bus baudžiamos kaip už sunkų pažeidimą. Remiantis Konkurencijos tarybos ir teismų praktika galima būtų sutikti ir su šiuo teiginiu, kad perkančiajai organizacijai nebus skiriama bauda, o tik įmonės atsakys už draudžiamo susitarimo sudarymą. Nors pažeidusiais Konkurencijos įstatymo 5 straipsnį visi pripažįstami vienodai, tačiau perkančioji organizacija dėl savo kitokios statuso (t.y. ji neveikia toje rinkoje, kurioje veikia kiti susitarę tiekėjai) retais atvejais būna įtraukiama į „pažeidėjų sąrašą“, o ūkio subjektų teiginiai, kad draudžiamą susitarimą paskatino ar prie jo prisidėjo perkančioji organizacija, nebūna įrodyti. Praktikoje, nagrinėjant draudžiamus susitarimus dalyvaujant ūkio subjektams viešuosiuose pirkimuose, pasitaikė tik vienas atvejis, kada ir perkančioji organizacija buvo pripažinta draudžiamo susitarimo dalyve (byla Nr. A-417-822/2017), bet bauda jai nebuvo skirta (perkančioji organizacija neturėjo apyvartos).

Į klausimą *Ar bus laikoma, kad sudarytas draudžiamas susitarimas tarp Jūsų įmonės „X“ ir konkurentų, kurie ketina dalyvauti viešajame pirkime, jei žinosite iš anksto konkurentų pasiūlymo kainas ir atsižvelgiant į tai (įvertinę situaciją) nepateiksite konkursinio pasiūlymo?* respondentų atsakymai pasiskirstė skirtingai. 33,3 proc. teigė, kad šiuo atveju draudžiamas susitarimus bus sudarytas, nes jei įmonė „X“ nebūtų žinojusi konkurentų (kitų konkurso dalyvių) kainų, būtų dalyvavusi viešame pirkime. Teismų praktikoje yra teigiama, kad aplinkybė, jog ūkio subjektas nepateikia konkursinio pasiūlymo nepaneigia ūkio subjekto dalyvavimo susitarime dėl konkursinių pasiūlymų ir jų pateikimo derinimo, ypač kada yra nustatoma, kad būtent pagal susitarimą ūkio subjektas ir neturėjo pateikti komercinio pasiūlymo, t.y. taip sudarant sąlygas

viešąjį pirkimą laimėti kitam ūkio subjektui (pvz., byla Nr. eA-909-552/2017¹³⁴). Be to, laikoma, kad draudžiamas susitarimas yra tada, kada tarpusavio kontaktas (šiuo atveju konkurentų pasiūlymo kainų pasakymas/sužinojimas) eliminuoja ūkio subjekto netikrumą dėl kito ūkio subjekto elgesio (ir atvirksčiai). Konkurencijos nebuvimą sąlygojo tam tikros informacijos (pvz., kainų) žinojimas. Tačiau nemaža dalis respondentų vis tik nurodo, kad pagal pateiktą situaciją-klausimą nebus laikoma, kad buvo sudarytas draudžiamas susitarimas, nes nebuvo jokio susitarimo, įmonė „X“ kainas sužinojo iš kitų dalyvių, nes palaiko gražius ir draugiškus tarpusavio santykius (16,7 proc.). Daugiausia respondentų (46,3 proc.) mano, kad draudžiamo susitarimo nebus, nes įmonė „X“ kitiems dalyviams neatskleidė savo kainų ir nesudarė tarpusavyje jokio susitarimo. 3,7 proc. respondentų į šį klausimą negalėjo atsakyti. Atsakymai, kad šiuo atveju nebus laikoma jog yra draudžiamas susitarimas, nėra teisingi ir parodo, kad daugiau nei pusei (63 proc.) ūkio subjektų nėra suprantami draudžiamo susitarimo kriterijai, pagal kuriuos Konkurencijos taryba/teismas galėtų konstatuoti konkurencijos teisės pažeidimą.

Tyrimo metu respondentų buvo klausiama *ar kils Jums (ūkio subjektui „A“) atsakomybė, kaip už konkurencijos teisės pažeidimą, jei perkančioji organizacija (toliau – PO) iš anksto derina su Jumis pirkimo sąlygas tuo tikslu, kad laimėtumėte šį pirkimą?* Nors daugiau nei pusė (51,9 proc.) ūkio subjektų atsakė, kad atsakomybė kils tiek ūkio subjektui „A“, tiek perkančiajai organizacijai ir, kad joms abiems bus skirtos piniginės baudos, už konkurencijos teisės pažeidimą, jei ūkio subjektas neatsiribos nuo tokio susitarimo, tačiau beveik pusė apklausoje dalyvavusių ūkio subjektų nepakankamai turi žinių, kad suprastų, jog įmonė (ūkio subjektas) atsakys už pažeidimą net ir tais atvejais, kai valstybės (ar savivaldos) institucijos, perkančiosios organizacijos skatina sudaryti konkurenciją ribojantį susitarimą.

Tai, kad ūkio subjektai nėra pakankamai susipažinę su Konkurencijos įstatymu ir tai, kad jiems trūksta informacijos apie sąlygas (aplinkybes/ūkio subjekto veiksmus), kurios nepanaikina dalyvaujančio viešuosiuose pirkimuose tiekėjo atsakomybės Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio prasme rodo ir tai, kad 74,1 proc. respondentų mano, kad:

- jeigu ūkio subjektas aktyviai bendradarbiauja su Konkurencijos taryba **prasiidėjus** tyrimui (pateikia įrodymus ir kitą prašomą informaciją, vykdo visus Konkurencijos tarybos nurodymus) ir/arba

- ūkio subjektas pripažįsta Konkurencijos tarybos nustatytas aplinkybes dėl padaryto pažeidimo,

tai bus sąlygos, kurios panaikins ūkio subjekto, dalyvaujančio viešuosiuose pirkimuose ir sudariusio konkurenciją ribojantį susitarimą, atsakomybę. Konkurencijos įstatymo 38

---

¹³⁴ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. rugsėjo 15 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-909-552/2017“, *supra note* 82.

straipsnis numato sąlygas, kurias tenkinant ūkio subjektas, padaręs pažeidimą (sudaręs konkurenciją ribojantį susitarimą dėl kainų nustatymo (fiksavimo)), gali būti atleistas nuo baudos:

- **pirmasis** iš draudžiamo susitarimo dalyvių pateikė Konkurencijos tarybai prašymą atleisti nuo baudos ir pateikė visą žinomą informaciją (įrodymus) apie sudarytą draudžiamą susitarimą ir

- prašymą atleisti nuo baudos ir reikiamą informaciją pateikė **dar neprasidėjęs tyrimui** dėl šio susitarimo, ir

- **bendradarbiavo** su Konkurencijos taryba atliekant tyrimą, ir

- **nebuvo** draudžiamo susitarimo **iniciatorius ir neskatino** kitų ūkio subjektų dalyvauti tokiaame susitarime.

Respondentų nuomonė, kada laikoma, jog yra sudarytas konkurenciją ribojantis (draudžiamas) susitarimas, išsiskyrė:

- 5,6 proc. respondentų mano, kad draudžiamas susitarimas yra tada, kada ūkio subjektai tokį susitarimą patvirtina raštu/sutartimi,

- 13 proc. - kada susitarimas yra kažką įpareigojantis (pvz. sumažinti kainas, nedalyvauti pirkimuose ir pan.), o susitarimo forma neturi reikšmės,

- 35,2 proc. - kada susitarimą pavyksta įgyvendinti, o susitarimo forma neturi reikšmės,

- 42,6 proc. mano, kad draudžiamas susitarimas yra tada, kada yra ūkio subjektų suderinti veiksmai, o susitarimo forma neturi reikšmės (gali būti sudaroma žodžiu, raštu, „nebyliai“ pritariant ir pan.),

- 3,7 proc. respondentų negalėjo atsakyti į šį klausimą.

Nors daugelis respondentų supranta, kad konkurenciją ribojančiam susitarimui sudaryti forma neturi reikšmės (svarbiausia – turi sutapti šalių valia), tačiau didesnė dalis ūkio subjektų suderintais veiksmais, pažeidžiančiais konkurencijos teisę, laiko tada, kai toks susitarimas patvirtinamas raštu ar yra kažką įpareigojantis, arba tada, kada susitarimą pavyksta įgyvendinti.

Ankstesniuose skyriuose išnaginėjus Konkurencijos tarybos ir teismų praktiką buvo nustatyta, jog tam, kad būtų nustatytas pažeidimas visiškai nesvarbūs subjektyvūs ūkio subjektų siekiai, t.y. ūkio subjektų suvokimas, kad jų atliekami veiksmai prieštarauja konkurencijos teisės reikalavimams. Kaip aiškina teismų praktika - tikslas riboti konkurenciją yra objektyvi kategorija, kuri nepriklauso nuo įmonės darbuotojų ketinimų. Su tuo sutinka ir 25,9 proc. respondentų. Tačiau daugiau nei pusė apklaustųjų (55,6 proc.) vis tik mano, kad Konkurencijos taryba ir/ar teismai privalo nustatant pažeidimą nustatyti subjektyvius ūkio subjektų siekius, t.y.

ūkio subjektų suvokimą, kad jų atliekami veiksmai prieštarauja konkurencijos teisės reikalavimams. 18,5 proc. apklaustųjų šiuo klausimu neturėjo nuomonės.

Kaip rodo tyrimo rezultatai, daugiau nei pusė respondentų (57,4 proc.), dalyvaujančių viešuosiuose pirkimuose, mano, kad Konkurencijos taryba ir/ar teismas remdamiesi Konkurencijos įstatymo 5 str. 1 d. („Visi susitarimai, kuriais siekiama riboti konkurenciją <...> yra draudžiami ir negalioja nuo jų sudarymo momento“), t.y. nustatydami sudarytą draudžiamą susitarimą ir konstatuodami konkurencijos teisės pažeidimą dėl sudaryto draudžiamo susitarimo, visais atvejais privalo nustatyti ir įrodyti, kad šiuo susitarimu buvo siekta riboti konkurenciją. Dėje, teismų praktikoje vadovaujamosi tuo, kad nustačius susitarimo faktą tikslas riboti konkurenciją nėra nustatomas. Neigiamas poveikis konkurencijai yra preziumuojamas (apie tai plačiau 2.2. skyriuje). 16,7 proc. respondentų negalėjo atsakyti kaip supranta Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio 1 dalį. Tuo tarpu 25,9 proc. respondentų supranta, kad Konkurencijos tarybai ir/ar teismui pakanka nustatyti tokio susitarimo tarp ūkio subjektų (konkurentų) sudarymo faktą ir susitarimo objektą (pvz. kainos nustatymą), o tokio susitarimo tikslo – riboti konkurenciją – nereikia nustatyti.

Į klausimą *Ar vien tai, kad konkurentai apsiikeičia informacija, tokie veiksmai gali būti laikomi kaip susitarimas, ribojantis konkurenciją, ir už tai taikoma bauda?* respondentų atsakymai pasiskirstė nevienodai. Taip, nes dėl konkurentų keitimosi informacija gali būti sudaromos palankesnės viešo pasiūlymo įgyvendinimo sąlygos mano 33,3 proc. respondentai. Ne, nes informacijos apsikeitimu nėra sudaromas susitarimas ar derinami tarpusavyje kokie nors veiksmai pasisako 40,7 proc. apklaustųjų. Kad nėra teisingo atsakymo mano 9,3 proc. apklausos dalyvių. Tuo tarpu 16,7 proc. apklaustųjų negalėjo atsakyti į šį klausimą. Teismų praktika rodo (pvz. byla Nr. A858-293/2012¹³⁵), kad keitimasis komerciškai jautria informacija, kuri gali turėti įtakos kitų ūkio subjektų, dalyvaujančių viešuosiuose pirkimuose, sprendimų priėmimui yra laikomas konkurenciją ribojančiu susitarimu. Apklauskos duomenys rodo, kad daugelis ūkio subjektų klaidingai supranta konkurenciją ribojančio susitarimo kriterijus.

Devynioliktą anketos klausimą (anketos klausimai pateikti Priedas Nr. 1) galima laikyti papildomu ir/ar kontroliniu klausimu prie keturiolikto anketos klausimo, kur jau buvo klausiama apie sąlygas (aplinkybes), kurios naikina ūkio subjekto atsakomybę už sudarytą konkurenciją ribojantį susitarimą arba yra atsakomybę lengvinančios aplinkybės. Respondentų atsakymai tiek į keturioliktą, tiek į devynioliktą anketos klausimus rodo, kad ūkio subjektai nėra pakankamai susipažinę su Konkurencijos tarybos ir/ar teismų praktika, kad suprastų, jog minėtos sąlygos (aplinkybės) nepanaikina ūkio subjekto dalyvaujančio viešuosiuose pirkimuose ir sudariusio

---

¹³⁵ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. balandžio 18 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-858-293/2012“, *supra note* 60.

draudžiamą susitarimą atsakomybės Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio prasme. O taip pat tai nėra atsakomybę lengvinančios aplinkybės, kurios įtakotų baudos dydį. Remiantis atlikta teismų praktikos analize 2.2 darbo poskyryje išskiriamos sąlygos (aplinkybės), kurios nepanaikina ūkio subjekto atsakomybės už sudarytą konkurenciją ribojantį susitarimą arba nėra atsakomybę lengvinančios aplinkybės:

- ūkio subjekto veiksmai (sudarytas konkurenciją ribojantis susitarimas) nepadarė jokios žalos (tačiau 26,5 proc. apklaustųjų mano, kad tai atsakomybę naikinanti ar lengvinanti aplinkybė),

- ūkio subjektas nebuvo susitarimo organizatorius ar iniciatorius (vaidmuo tik pasyvus) (16,9 proc. apklaustųjų mano, kad tai atsakomybę naikinanti ar lengvinanti aplinkybė),

- darbuotojai, atsakingi už pažeidimą, atleisti (4,8 proc. apklaustųjų mano, kad tai atsakomybę naikinanti ar lengvinanti aplinkybė),

- ūkio subjektas bendradarbiavo su Konkurencijos taryba prasidėjus tyrimui (t.y. vykdė Konkurencijos tarybos nurodymus, teikė reikiamą informaciją, prisipažino padaręs pažeidimą) (36,1 proc. apklaustųjų mano, kad tai atsakomybę naikinanti ar lengvinanti aplinkybė).

Ir tik nedidelė dalis (15,7 proc.) respondentų supranta, kad išvardintos aplinkybės nepanaikina ūkio subjekto atsakomybės už sudarytą konkurenciją ribojantį susitarimą ir nėra atsakomybę lengvinančios aplinkybės.

Pagal Konkurencijos įstatymą draudžiami susitarimai, kurie tiesiogiai ar netiesiogiai nustato (fiksuoja) tam tikros prekės kainą. Kainos tokiuose susitarimuose suprantamos labai plačiai (plačiau apie tai 2.1. poskyryje) ir tai supranta 50,8 proc. respondentų. Tačiau 26,2 proc. apklaustųjų mano, kad susitarimai dėl kainų suprantami tik kaip susitarimai dėl minimalių, maksimalių, bazinių ar rekomenduojamų kainų. 10,8 proc. apklaustųjų mano, kad susitarimai dėl kainų apims susitarimus dėl kainų elementų (pvz., nuolaidos, pelno marža) ar kitų kainą apsprendžiančių veiksnių (kaštų skaičiavimo, kainos nustatymo metodikos ir pan.). 7,7 proc. apklaustųjų nepasisakė šiuo klausimu.

Konkurencijos tarybos ir teismų praktika rodo, kad jeigu ūkio subjektas konkurencijos teisės pažeidimą padaro netyčia, t.y. neturėdamas tikslo ir intencijų riboti konkurenciją, konstatuojant pažeidimą ir skiriant baudą visiškai nesvarbu, kad ūkio subjektas neturėjo sąmoningo tikslo riboti konkurenciją. Tai nebus atsakomybę naikinanti ar lengvinanti aplinkybė. Tai supranta 38,9 proc. respondentų. Tačiau 3,7 proc. respondentų mano, kad tai bus argumentas, pateisinantis padarytą pažeidimą. Tuo tarpu daugiau nei pusė respondentų (55,6 proc.) yra įsitikinę, kad tai bus laikoma lengvinančia aplinkybe skiriant baudą.

Kada kalbama apie asociacijose priimamus sprendimus ir jų įtaką ūkio subjektams susiduriama su dar didesne konkurenciją ribojančių susitarimų, pažeidžiančių konkurencijos teisę, kvalifikavimo problema. Tik nedaugelis respondentų (10,3 proc.) supranta, kad bet kokie sprendimai asociacijose, nepriklausomai nuo to ar jie buvo rekomendacinio pobūdžio ar įpareigojančiojo asociacijos narius, ar priimto sprendimo laikėsi asociacijos narys, ar jį realizavo ar ne, ar ūkio subjekto vaidmuo asociacijoje buvo aktyvus ar pasyvus priimant draudžiamą susitarimą, ar asociacijos narys dalyvavo ar nedalyvavo asociacijos susirinkime, priimtame sprendime, net gi tai, ar asociacijos narys įstojo į asociaciją po ar prieš draudžiamo sprendimo priėmimo ir pan., neturi įtakos pažeidimo kvalifikavimui, t.y. pažeidimo konstatavimui. Visi asociacijos nariai, jei neatsiribojo nuo antikonkurencinių veiksmų (nuo asociacijoje priimto draudžiamo sprendimo) bus laikomi pažeidę Konkurencijos įstatymo 5 straipsnį.

Tyrimo pabaigoje ūkio subjektų, dalyvavusių apklausoje, buvo prašoma įvardinti tris, jų nuomone, svarbiausias priemones, padėsiančias sumažinti draudžiamų susitarimų atvejų galimybę pirkimuose. Respondentų atsakymai pasiskirstė sekančiai. Jų teigimu:

- reikia daugiau viešos informacijos apie aiškesnius kriterijus, dalyvių (įmonių) veiksmus, požymius, kurie leistų identifikuoti, kad tai draudžiamas susitarimas (taip teigia 30 proc. apklaustųjų),
- reikalingas įmonės darbuotojų kvalifikacijos, kompetencijos kėlimas (pasisako 19,3 proc. apklaustųjų),
- reikalingas įstatyminės bazės tobulinimas, aiškesni, tikslesni įstatymai (už tai pasisako 16,7 proc. apklaustųjų),
- reikalingi dažnesni Konkurencijos tarybos patikrinimai (prieš/per/po pirkimų) (mano 14 proc. tyrimo dalyvių),
- reikalinga didesnė ir griežtesnė kontrolė (taip mano 11,3 proc.),
- reikalingos didesnės baudos ir sankcijos už pažeidimus (pasisako 8 proc. apklaustųjų),
- viešame konkurse dalyvaujančių tiekėjų pasiūlymus turėtų nagrinėti ir priimti sprendimus nešališka, trečiųjų šalių komisija (už tai pasisako 0,7 proc. respondentų).

Apibendrinant tyrimo rezultatus, pažymėtina, kad įmonės dalyvaujančios viešuosiuose pirkimuose didžiausią dėmesį skiria Viešųjų pirkimų įstatymo žinojimui ir pirkimų tvarkos supratimui. Konkurencijos teisei skiriamas mažesnis dėmesys. Tačiau respondentai atkreipia dėmesį į tai, kad viešuosiuose pirkimuose sąžiningos konkurencijos nėra (apie tai pasisako 66,7 proc. apklaustųjų), egzistuoja tarpusavio susitarimai. Kadangi 90,7 proc. respondentų labai retai skaito ir domisi arba nesidomi visiškai Konkurencijos tarybos ar teismų praktika dėl konkurencijos teisės pažeidimų (per kurią galime aiškiau suprasti kas yra konkurenciją ribojantis

susitarimas, kokie ūkio subjektų veiksmai gali turėti (turi) reikšmės draudžiamo susitarimo kvalifikavimui), todėl natūralu, kad šiandieną turimų žinių jiems nepakanka apie draudžiamus susitarimus viešuosiuose pirkimuose. Žinių trūkumą (supratimą), kokie ūkio subjektų veiksmai lemia konkurenciją ribojančio (draudžiamo) susitarimo sudarymą, atspindi ir tai, jog daugelis respondentų mano, jog iš anksto konkurentų pasiūlymo kainų žinojimas, kuris įtakoja ūkio subjekto apsisprendimą dalyvauti ar ne viešajame pirkime, nėra laikomas draudžiamu susitarimu. Ūkio subjektai nelaiko draudžiamu susitarimu ir informacijos apsisprendimą tarpusavyje. Taip pat daugelis respondentų (57,4 proc.) mano, kad konkurenciją ribojantis (draudžiamas) susitarimas laikomas sudarytas tada, kai tokį (draudžiamą) susitarimą patvirtina ūkio subjektai raštu/sutartimi arba kada susitarimas yra kažką įpareigojantis, arba kada susitarimą pavyksta įgyvendinti. Didžioji dalis ūkio subjektų konkurencijos teisę suvokia civilinės teisės prasme, kur nagrinėjami tikrieji šalių ketinimai, o ne dėmesys skiriamas objektyviems ūkio subjektų ketinimams. Todėl jiems nėra suprantama, kodėl padarius pažeidimą neturint tikslo ir intencijų riboti konkurenciją nėra nagrinėjami tikrieji šalių ketinimai, o skiriant baudą į tai nėra atsižvelgiama kaip į pažeidimą lengvinančią aplinkybę. Labai mažai ūkio subjektų (10,3 proc.) teisingai supranta ir savo atsakomybę už asociacijoje priimamus sprendimus. Todėl vieną, kaip iš svarbiausių priemonių, padėsiančių sumažinti draudžiamų susitarimų atvejus pirkimuose, respondentai įvardina, kaip poreikį turėti daugiau viešos informacijos apie aiškesnius kriterijus, dalyvių (įmonių) veiksmus, požymius, kurie leistų identifikuoti, kad tai yra draudžiamas susitarimas.

3.2. Valstybės ir kitų institucijų pagalba mažinant konkurenciją ribojančių susitarimų pažeidimus

Siekiant, kad ūkio subjektai aiškiai suprastų (identifikuotų) kokie kriterijai lemia draudžiamo susitarimo sudarymą nepakanka ūkio subjektus informuoti, kokie teisės aktai reguliuoja konkurencijos teisę, kokių įstatymų ar teisės normų turime laikytis, kad nepadarytume pažeidimo. Teisės aktai neįvardina aiškių kriterijų, kuriais remiantis galėtume suprasti, kad tam tikri ūkio subjekto veiksmai lems konkurencijos teisės pažeidimą, t.y. konkurencijos ribojančio susitarimo sudarymą. Atlikta ūkio subjektų apklausa parodė, kad tiek didelės įmonės, tiek mažos įmonės, nepriklausomai nuo to, kaip dažnai dalyvauja viešuosiuose pirkimuose, neskaito ir neanalizuoja Konkurencijos tarybos ar teismų praktikos, kuriose galime rasti informaciją, kriterijus, kuriais remiantis ūkio subjektui identifikuojamas (pritaikius atitinkamas teisės normas) pažeidimas. 78 proc. Konkurencijos tarybos nutarimų, susijusių su nustatytais pažeidimais sudarius konkurenciją ribojantį susitarimą, buvo/yra apskūsti administraciniams teismams

prašant panaikinti Konkurencijos tarybos nutarimus dėl ūkio subjektų veiksmų, dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose tam tikroms paslaugoms ar darbams pirkti, atitiktis Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio reikalavimams. Pagrindinė apskundimo priežastis – nepagrįstas Konkurencijos įstatymo pažeidimo konstatavimas. Jei ūkio subjektai aiškiai suprastų kokie kriterijai, kokios aplinkybės, kokie ūkio subjektų veiksmai lemia draudžiamo susitarimo sudarymą ne tik, kad būtų išvengta ilgo administracinio tokių bylų nagrinėjamo proceso, bet sumažėtų ir pačių pažeidimų galimybė (ką rodo ir atlikta ūkio subjektų apklausa). Tam reikalingas nuolatinis ūkio subjektų švietimas su aiškiu mokymų tikslu – suprasti, atpažinti konkurenciją ribojančių susitarimų viešuosiuose pirkimuose vertinimo kriterijus.

Konkurencijos taryba rengia mokymus ir konferencijas. Tačiau iš apklausoje dalyvavusių ūkio subjektų tik vienas jų nurodė, kad yra dalyvavęs Konkurencijos tarybos vedamuose mokymuose. Nuo 2016 metų Konkurencijos taryba važinėja po Lietuvą ir veda 2,5 valandos trukmės seminarų apie konkurenciją ciklą. Darbo autorius peržvelgė šių seminarų programą¹³⁶. Pagrindinis dėmesys akcentuojamas į tai: kam reikalinga konkurencija, aiškinama kas yra kartelis, kokios pasekmės gresia kartelių dalyviams, ką daryti, jei esi kartelio dalyvis, kaip atpažinti kartelius viešuosiuose pirkimuose (t.y. įrodymų pavyzdžiai: vienodos klaidos, vienoda dokumentų forma ir pan.), kas yra valstybės pagalba, kokia reklama klaidina ir pan. Tačiau galima teigti, kad tokios informacijos pristatymas ūkio subjektams yra per siauras ir nėra tikslingas. Konkurencijos teisės teorija – tai ko mažiausiai ūkio subjektams reikia (ūkio subjektai su įstatymo nuostatom labiau yra susipažinę (remiantis anketine apklausa 23,4 proc. respondentų susipažinę su Konkurencijos įstatymu), nei su Konkurencijos tarybos atliktų tyrimų ar teismų praktika ir išaiškinimais dėl konkurenciją ribojančių susitarimų (susipažinę 10,4 proc. respondentų). Pagrindinė informacija: aiškūs kriterijai, viešųjų pirkimų tiekėjų (įmonių) veiksmai (įvardijant konkrečiais pavyzdžiais), kurie leistų identifikuoti, kad tai draudžiamo susitarimo požymiai, kriterijai (temos), kurių nerekomenduojama aptarinėti santykiuose su konkurentais, įvairios susitarimų formos (konkretūs pavyzdžiai), veiksmai asociacijose (konkretūs pavyzdžiai), tai - ko trūksta ir reikia šiandieną ūkio subjektams.

Be abejo, reikalingos informacijos pateikimas (skleidimas), ūkio subjektų supažindinimas su ja nebus pagrindinis veiksnys, kuris leis išvengti konkurenciją ribojančių susitarimų sudarymo viešuosiuose pirkimuose. Kaip rodo ūkio subjektų apklausa, prie nesąžiningos konkurencijos prisideda ir pačios perkančiosios organizacijos, kurios organizuodamos vienašališkus pirkimus (pritaikytus tam tikram kandidatui) ar kitais būdais

---

¹³⁶ „Su Konkurencija po Lietuvą seminarų apie konkurenciją ciklas“, Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba, žiūrėta 2017 lapkričio 19 d., <http://sukonkurencijapolietuva.kt.gov.lt/#programa>

pažeidžia pačios ir skatina pažeisti konkurencijos teisę (o taip pat ir Viešųjų pirkimų įstatymą) kitus ūkio subjektus.

Tam, kad perkančiųjų organizacijų viešųjų pirkimų organizavimas, o tiekėjų dalyvavimas viešuosiuose pirkimuose būtų skaidrus, jie turi būti savanoriškai ir aktyviai tuo suinteresuoti. Atlikta Konkurencijos tarybos tyrimų, teismo bylų analizė bei ūkio subjektų apklausa rodo, kad ūkio subjektai, nors ir matydami/žinodami, kad pirkimai vyksta nesąžiningai, kad egzistuoja įmonių tarpusavio susitarimai nėra linkę atskleisti kitų ūkio subjektų daromų pažeidimų. Kad dalyviai aktyviai į tai įsitrauktų ir nebūtų tai toleruojama - turi keistis visos visuomenės požiūris į nekonkurencingus pirkimus, į neskaidrius sandorius. Švietimas (mokymai, seminarai), visuomenės informavimas veda prie suvokimo ir naujo požiūrio formavimosi. Be to, norint pakeisti visuomenės požiūrį būtina ne tik rūpintis konkurencijos teisę pažeidžiančių susitarimų padariniais ir džiaugtis, kaip sėkmingai nubaudėme vieną ar kitą ūkio subjektą, ar kaip sėkmingai išaiškinome pažeidimą dėl konkurenciją ribojančio susitarimo sudarymo, bet būtina analizuoti viso to priežastis, pasistengti užkirsti joms kelią.

Kaip pastebi ir pati Konkurencijos taryba¹³⁷ - konkurenciją ribojančių susitarimų skaičius didėja skatinamas valstybinių institucijų, kurios sudaro tam palankias sąlygas. Todėl į konkurenciją ribojančių (draudžiamų) susitarimų sudarymą organizuojant ir dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose turi reaguoti ne tik Konkurencijos taryba, bet turi būti aktyvus teisėsaugos institucijų, Konkurencijos tarybos ir Viešųjų pirkimų tarnybos bendradarbiavimas, skatinant į tokį bendradarbiavimą aktyviai įsitraukti ir pačius ūkio subjektus bei perkančiąsias organizacijas. Kaip pripažįsta pati Konkurencijos taryba savo 2016 metų veiklos atskaitoje¹³⁸, iki šiol konkurencijos ribojimo problemas sprendė Konkurencijos taryba viena. Tačiau veikdama viena nepasieks reikšmingų pokyčių užkertant kelią konkurenciją ribojančių susitarimų sudarymui. Be to, vertinant tai, kad:

- per metus įvyksta beveik 60 000 viešųjų pirkimų (pvz., 2016 metais buvo skelbiami 58,249 viešieji pirkimai¹³⁹, 2015 metais buvo skelbiami 58,904 viešieji pirkimai¹⁴⁰),
- tik 16,7 proc. atlikto tyrimo respondentų mano, kad viešuosiuose pirkimuose ūkio subjektai tarpusavyje konkuruoja sąžiningai (iš to galime daryti išvadą, kad didžiąją dalį viešųjų pirkimų sudaro nesąžininga konkurencija),

¹³⁷ „2016 m. Konkurencijos tarybos veiklos ataskaita“, *supra note* 48.

¹³⁸ *Ibid.*

¹³⁹ „2016 metų viešųjų pirkimų ataskaita“, Centrinė Viešųjų pirkimų informacinė sistema, žiūrėta 2017 lapkričio 19 d.,

https://www.eviesiejipirkimai.lt/index.php?option=com_vptpublic&filter_show=1&kuras=0&task=list&filter_from=2016-01-01&filter_to=2016-12-31&filter_limit=50&Itemid=65

¹⁴⁰ „2015 metų viešųjų pirkimų ataskaita“, Centrinė Viešųjų pirkimų informacinė sistema, žiūrėta 2017 lapkričio 19 d.,

https://www.eviesiejipirkimai.lt/index.php?kuras=0&option=&filter_servicetype=1&filter_publishfrom=&filter_publiclishto=&filter_updatefrom=&filter_updateto=

- per septyniolika metų (nuo 2000 m. gegužės 4 d. iki 2017 m. rugsėjo 15 d.¹⁴¹) Konkurencijos taryba savo iniciatyva patikrino penkiolika vykdomų/įvykusių viešųjų pirkimų, iš kurių tik dėl trijų pradėtas tyrimas dėl Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio pažeidimo, rodo, kad

Konkurencijos tarybos vaidmuo, aiškinant Konkurencijos teisės pažeidimus sudarant draudžiamus susitarimus viešuosiuose pirkimuose, yra pasyvus.

Rekomenduotinos priemonės/būdai konkurenciją ribojančių susitarimų pažeidimams viešuosiuose pirkimuose mažinti:

1. Teikti ūkio subjektams (įskaitant ir perkančiąsias organizacijas) mokomąją medžiagą, kurios pagrindą sudarytų praktinės (ne teorinės ar kita mažiau naudinga informacija) žinios (praktiniai pavyzdžiai), pavyzdžiui, pateikiant aiškius kriterijus, viešųjų pirkimų tiekėjų (įmonių) veiksmus, kurie leistų identifikuoti draudžiamo susitarimo požymius, kriterijus (temas), kurių nerekomenduojama aptarinėti santykiuose su konkurentais, pateikiant įvairias, praktikoje pasitaikančias draudžiamų susitarimų formas, asociacijų veiksmus, kurie gali užtraukti/užtraukia pažeidimą visiems asociacijos nariams, kaip to išvengti ir pan.

2. Didesnį dėmesį skirti perkančiųjų organizacijų daromiems pažeidimams. Atliktos anketos tyrimo duomenys rodo, kad perkančiosios organizacijos ne retai prisideda ir/ar skatina konkurenciją ribojančio susitarimo sudarymą. Todėl nustatant perkančiosioms organizacijoms konkurencijos teisės ir Viešųjų pirkimų įstatymo pažeidimus reikalingas Konkurencijos tarybos ir Viešųjų pirkimų tarnybos glaudus bendradarbiavimas.

3. Skatinti sąžiningos konkurencijos užtikrinimo programos vykdymą (Konkurencijos tarybos funkcija): organizuoti nuolatinį mokymus, seminarus, konsultacijas perkančiosioms organizacijoms, tiekėjams bei visuomenei sąžiningos konkurencijos didinimo, sąžiningumo, profesinės etikos, tarpusavio įmonių susitarimų netoleravimo viešuosiuose pirkimuose temomis. Rekomenduojama atlikti analizę ar Konkurencijos tarybai pakanka esamo finansavimo, etatų skaičiaus ir kompetencijos vykdyti sąžiningos konkurencijos užtikrinimo programą.

4. Skatinti įmones kreiptis į Konkurencijos tarybą ar į konkurencijos teisėje besispecializuojančius teisininkus ar advokatus, kad įmonės darbuotojai būtų supažindinami su pagrindiniais konkurencijos teisės pažeidimų kriterijais, su pačia konkurencijos teise. Tokiu būdu bus didinama įmonės darbuotojų kompetencija dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose kas leis išvengti galimų konkurencijos teisės pažeidimų.

5. Sudaryti Konkurencijos tarybai sąlygas (užtikrinti reikiamą finansavimą ir tinkamą darbuotojų kiekį bei darbuotojų atitinkamą kvalifikaciją ir kompetenciją) atlikti nuolatinį patikrinimą prieš/per/po viešųjų pirkimų dėl galimai sudaromų konkurenciją ribojančių susitarimų. Patikrinimai (tyrimai) turėtų būti atliekami ne tik gavus skundą dėl galimo

---

¹⁴¹ Darbo autoriaus surinkta informacija remiantis LR Konkurencijos tarybos paskelbtais nutarimais.

pažeidimo. Nuolatiniai patikrinimai, griežtesnė ir didesnė kontrolė būtų priemonė sulaikanti (atgrasanti) ūkio subjektus ir perkančiąsias organizacijas nuo sąmoningų (tyčinių) konkurencijos teisės pažeidimų, o tuo pačiu didintų pasitikėjimą ir pačia institucija.

Apibendrinant galima teigti, kad šiandieną teikiama ūkio subjektams informacija, mokomoji medžiaga nėra pakankamai išsami ir tikslinga, kad ūkio subjektai suprastų konkurenciją ribojančių susitarimų viešuosiuose pirkimuose vertinimo kriterijus. Būtina keisti programos turinį, atsižvelgiant į rinkoje esantį poreikį ir informacijos trūkumą. Per švietimą, visuomenės informavimą skatinti tiek ūkio subjektus, tiek perkančiąsias organizacijas aktyviai įsitraukti į „kovą“ atskleidžiant ir netoleruojant konkurenciją ribojančių susitarimų sudarymo. Sudaromų konkurenciją ribojančių susitarimų skaičius didėja skatinamas valstybinių institucijų, perkančiųjų organizacijų, kurios sudaro tam palankias sąlygas. Todėl būtinas Konkurencijos tarybos, teisėsaugos institucijų ir Viešųjų pirkimų tarnybos aktyvus bendradarbiavimas siekiant bendro tikslo – užkirsti kelią tyčiniams konkurencijos teisės (įskaitant ir Viešųjų pirkimų įstatymo) pažeidimams. Be to, pačios Konkurencijos tarybos vaidmuo, aiškinant konkurencijos teisės pažeidimus sudarant draudžiamus susitarimus viešuosiuose pirkimuose, yra pasyvus. Didesnis jos aktyvumas ir įsitraukimas (pavyzdžiui, sąžiningos konkurencijos užtikrinimo programos vykdymas, nuolatinių ir reguliarių patikrinimų prieš/per/po viešųjų pirkimų dėl galimai sudaromų konkurenciją ribojančių susitarimų vykdymas) didintų konkurenciją tarp tiekėjų, mažintų nesąžiningų susitarimų viešuosiuose pirkimuose kiekį. Tačiau šiems tikslams pasiekti būtina valstybės pagalba – reikiamo finansavimo užtikrinimas.

IŠVADOS

1. Konkurenciją ribojantys susitarimai konkurencijos teisėje suprantami labai plačiai, kurie nepriklauso nuo formos ar išraiškos būdo, išreiškiantys ūkio subjektų suderintus veiksmus, t.y. bendrą valią riboti konkurenciją.

2. Lietuvos Respublikos konkurencijos teisėje nėra jokio specialaus teisės šaltinio (teisės akto), kuris skirtas išimtinai konkurenciją ribojantiems susitarimams viešuosiuose pirkimuose vertinti (reguluoti). Todėl nepriklausomai nuo draudžiamų susitarimų sudarymo srities (ar tai viešieji pirkimai ar kt.) konkurencijos priežiūros institucija ir teismai vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymu, ES konkurencijos teisės šaltiniais (SESV, ESTT praktika).

3. Atlikta Konkurencijos tarybos priimtų nutarimų analizė leidžia daryti išvadą, kad nuo 2000 metų daugiausia Konkurencijos tarybos priimtų nutarimų dėl konkurencijos teisės pažeidimų sudarė pažeidimai dėl konkurenciją ribojančių susitarimų. Iš jų 38 proc. pažeidimų buvo padaryti konkurenciją ribojančiais susitarimais viešuosiuose pirkimuose. Konkurencijos taryba tyrimą dėl šių pažeidimų vidutiniškai atlieka per 1,5 metų, pratęsdama jį 3-4 kartus. Didžioji dalis (83 proc.) atliktų Konkurencijos tarybos tyrimų, kurių metu nustatyti pažeidimai sudarius konkurenciją ribojantį susitarimą dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose, buvo pradėti gavus informacijos iš kitų institucijų, o ne pačios institucijos iniciatyva.

4. Lietuvos praktikoje draudžiami susitarimai viešuosiuose pirkimuose apima horizontalaus pobūdžio susitarimus: kainų nustatymą ir komercinių pasiūlymų derinimą. Tai susitarimai ribojantys konkurenciją pagal tikslą. Lietuvoje Konkurencijos tarybos atliktų tyrimų, kuriuose būtų įrodinėjamas susitarimo „poveikis“, o ne „tikslas“ viešųjų pirkimų kontekste – nėra. 50 proc. nustatytų pažeidimų dėl konkurenciją ribojančių susitarimų viešuosiuose pirkimuose sudaro pažeidimai dėl kartelinių susitarimų.

5. Susitarimų aiškinimas civilinėje teisėje ir konkurencijos teisėje yra skirtingas. Civilinėje teisėje susitarimų aiškinimui reikšmę turi tikrieji šalių ketinimai, konkurencijos teisėje esminę reikšmę turi objektyvūs ūkio subjektų ketinimai. Konkurencijos taryba ir teismai laikydamiesi objektyvios kaltės principo nevertina ar ūkio subjektas suvokė ar galėjo suvokti savo veiksmų neteisėtumą ir ar jo veiksmai turėjo tikslą riboti konkurenciją. Tai priežastis dėl ko ūkio subjektai dažniausiai kreipiasi į teismą nesutikdami su Konkurencijos tarybos atliktu tyrimu ir priimtu nutarimu. 78 proc. Konkurencijos tarybos nutarimų, susijusių su nustatytais pažeidimais sudarius konkurenciją ribojantį susitarimą dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose, buvo/yra apskūsti administraciniais teismams. Prašymas panaikinti nutarimus grindžiamas nepagrįstu Konkurencijos įstatymo pažeidimo konstatavimu. Konkurencijos tarybos ir teismų

praktika turėtų būti keistina. Vertinant, ar susitarimu siekiama antikonkurencinio tikslo, būtina įvertinti ir susitarimo turinį, ir tikslus, kurių siekiama šiuo susitarimu.

6. Atlikta teisės aktų, Konkurencijos tarybos bei teismo sprendimų analizė leidžia teigti, jog Lietuvoje neturime jokių teisės aktų ar patvirtintų taisyklių, kuriose būtų numatyta, kaip ūkio subjektai turėtų elgtis (ką daryti) norėdami išvengti rizikos dėl Konkurencijos įstatymo 5 str. galimo pažeidimo. Tačiau, autoriaus manymu, teisės aktuose turėtų būti įtvirtinta nuostata dėl atsiribojimo nuo antikonkurencinių veiksmų, nustatant tokio atsiribojimo reikalavimus (atsiribojimas turi būti viešas, aiškus ir vienareikšmis. Lemiamas kriterijus - kitų dalyvių suvokimas apie ūkio subjekto atsiribojimą).

7. Konkurencijos taryba savo pranešimuose įpareigoja ūkio subjektus apie atsiribojimą nuo antikonkurencinių veiksmų informuoti jų instituciją („atsiriboti ir informuoti“). Tačiau atlikta Teisingumo Teismo ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo sprendimų analizė leidžia teigti, kad apie atsiribojimą nuo antikonkurencinių veiksmų informuoti konkurencijos priežiūros instituciją nėra privaloma.

8. Atlikta teismų praktikos analizė ir anketinė apklausa leidžia teigti, kad ūkio subjektams, dalyvaujantiems viešuosiuose pirkimuose, nėra aiškūs konkurenciją ribojančių (draudžiamų) susitarimų vertinimo (kvalifikavimo) kriterijai. Analizuodami Konkurencijos tarybos, teismų praktiką galime suprasti kas yra konkurenciją ribojantis susitarimas, kokie ūkio subjektų veiksmai gali turėti (turi) reikšmės draudžiamo susitarimo kvalifikavimui, tačiau su ja susipažįsta tik 10,4 proc. ūkio subjektų. Veiksmai, kurių ūkio subjektas dažniausiai neįvertina, kaip lemiančių draudžiamo susitarimo viešuosiuose pirkimuose sudarymą: informacijos apsikeitimas tarpusavyje, konkurentų pasiūlymo sąlygų žinojimas ir sprendimo priėmimas atsižvelgiant į turimą informaciją; „pagalba“ ūkio subjektui ruošiantis dalyvauti pirkime; informacijos apie kainų elementus apsikeitimas, jų fiksavimas. Mažai ūkio subjektų (10,4 proc.) teisingai supranta ir savo atsakomybę už asociacijoje priimamus sprendimus.

9. Atlikta teismų praktikos analizė bei anketinė apklausa leidžia teigti, jog ūkio subjektai neteisingai vertina sąlygas (aplinkybes/veiksnius), kurios nepanaikina ūkio subjekto atsakomybės Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio prasme, t.y. sudarius konkurenciją ribojantį susitarimą ir nėra atsakomybę lengvinančios aplinkybės. Pavyzdžiui, sąlygos (aplinkybės, ypatumai), į kurias teismai neatsižvelgia: ūkio subjektas pažeidimą padarė neturėdamas tikslo riboti konkurencijos; ūkio subjekto veiksmai (sudarytas konkurenciją ribojantis susitarimas) nepadarė jokios žalos; ūkio subjektas bendradarbiavo su Konkurencijos taryba prasidėjus tyrimui, pripažino tyrimo metu nustatytas aplinkybes; ūkio subjektas nebuvo draudžiamo susitarimo organizatorius ar iniciatorius (vaidmuo pasyvus).

PASIŪLYMAI

1. Siūloma LR konkurencijos tarybai paruošti išaiškinimą, rekomendaciją dėl konkurenciją ribojančių susitarimų viešuosiuose pirkimuose (arba nepriklausomai nuo srities) kvalifikavimo kriterijų. Toks išaiškinimas, rekomendacija turi būti kasmet atnaujinama, atsižvelgiant į teismų praktikoje išaiškinamus naujus pažeidimus (t.y. nustatant naujas aplinkybes, ūkio subjektų veiksmus, kurie iki šiol nebuvo aptarti teismų praktikoje). Tai leis ūkio subjektams visapusiškai įvertinti ir identifikuoti (kvalifikuoti) savo ir kitų ūkio subjektų veiksmus, aplinkybes, požymius ir išvengti „netyčinių“, neturint sąmoningo tikslo riboti konkurenciją, pažeidimų, mažės Konkurencijos tarybos nutarimų apskundimo teismams tikimybė.

2. Siūloma keisti Konkurencijos tarybos informacinės/mokomosios medžiagos programos turinį, atsižvelgiant į rinkoje esantį poreikį ir informacijos trūkumą: vieša informacija apie kriterijus, dalyvių (įmonių) veiksmus, požymius, kurie leistų identifikuoti, kad toks jų elgesys (veiksmai) lemia/lems draudžiamo susitarimo sudarymą.

3. Į Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymą siūloma įtraukti tokią nuostatą:
„38^l straipsnis. Atleidimas nuo atsakomybės

1. Ūkio subjektas laikomas neprisidėjusiu prie pažeidimo padarymo, kai jis:

1) Tiesiogiai neprisidėjo prie pažeidimo padarymo, tačiau turėjo pagrindą įtarti, kad kiti ūkio subjektai daro (ketina daryti) pažeidimą atitinkantį šio įstatymo 5 straipsnį, kuris gali įtakoti (įtakoja) ūkio subjekto atsakomybę ir

2) Viešai atsiribojo nuo galimo pažeidimo, ir

3) Prasidėjus tyrimui pateikia tokį atsiribojimą patvirtinančius įrodymus“.

4. Į Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 3 straipsnį „Pagrindinės šio įstatymo sąvokos“ siūloma įtraukti sąvokos „Viešas atsiribojimas“ išaiškinimą: „25. *Viešas atsiribojimas – bet kuria forma viešas pareiškimas kitiems (visiems) šio įstatymo 5 straipsnio prasme susitarimo dalyviams (ūkio subjektams), kuris yra aiškus ir vienareikšmis, ir visi susitarimo dalyviai supranta (suvokia) ūkio subjekto ketinimą atsiriboti nuo konkurenciją ribojančio susitarimo“.*

5. Siūloma įtvirtinti Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatyme nuostatą, kad esantiems susitarimams „pagal tikslą“ būtina įrodyti, kad susitarimo šalių ketinimai (tikslas, susitarimų turinys) buvo/yra riboti konkurenciją. Nenustačius ir neįrodžius tokio tikslo, bet konstatavus, jog buvo sudarytas tarp ūkio subjektų (konkurentų) konkurenciją ribojantis susitarimas, kuris reikšmingai neriboja konkurencijos ir/ar toks susitarimas nepadarė jokios žalos (įrodinėjimo našta tektų ūkio subjektams), taikyti išimtį dėl atsakomybės, kaip už sunkų pažeidimą.

6. Konkurencijos tarybos vaidmuo, (iš)aiškinant konkurencijos teisės pažeidimus dėl sudarytų draudžiamų susitarimų viešuosiuose pirkimuose, turi būti aktyvus: sudaryti Konkurencijos tarybai sąlygas (užtikrinti reikiamą finansavimą ir tinkamą darbuotojų kiekį bei darbuotojų atitinkamą kvalifikaciją ir kompetenciją) atlikti nuolatinius ir reguliarius patikrinimus prieš/per/po viešųjų pirkimų dėl galimai sudaromų konkurenciją ribojančių susitarimų.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminiai teisės aktai ir tarptautiniai dokumentai

1. „Commission decision of 21 February 2007 relating to a proceeding under Article 81 of the EC Treaty. Case COMP/E-1/38.823 - PO/Elevators and Escalators”. *European Union*. Žiūrėta 2017 spalio 15 d. http://ec.europa.eu/competition/antitrust/cases/dec_docs/38823/38823_1340_4.pdf
2. „Europos komisijos 2010 m. gegužės 19 d. komunikatas Vertikaliųjų apribojimų gairės”. *EUR-Lex*. Žiūrėta 2017 spalio 15 d. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:130:0001:0046:LT:PDF>
3. „Europos komisijos 2011 m. sausio 14 d. komunikatas Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnio taikymo horizontaliesiems bendradarbiavimo susitarimams gairės”. *EUR-Lex*. Žiūrėta 2017 spalio 15 d. [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52011XC0114\(04\)&from=LT](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52011XC0114(04)&from=LT)
4. „Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas.” *Valstybės žinios*, 30-856 (1999).
5. „Lietuvos Respublikos Konkurencijos įstatymas”. *Lietuvos aidas*, 190-0 (1992).
6. „Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo pakeitimo ir papildymo, valstybės pagalbos ūkio subjektams kontrolės įstatymo pripažinimo netekusiu galios ir civilinio proceso kodekso 1 straipsnio pakeitimo įstatymas”. *TAR*. Žiūrėta 2017 rugsėjo 30 d. <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=TAR.D04DF299C4C3>
7. „Lietuvos Respublikos Konkurencijos tarybos nutarimas dėl Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2000 m. sausio 13 d. nutarimo Nr. 1 „Dėl reikalavimų ir sąlygų susitarimams, kurie dėl savo mažareikšmio poveikio nelaikomi Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio 1 ir 2 dalių pažeidimu, patvirtinimo pakeitimo”. *TAR*. Žiūrėta 2017 spalio 5 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8B7233B8779B>
8. „Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos nutarimas dėl ūkio subjektų, užsiimančių pramoninių metalo ir kitų gaminių bei įrangos pardavimo veikla ir kita susijusia veikla, veiksmų, dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose, atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 5 straipsnio reikalavimams“. *TAR*. Žiūrėta 2017 spalio 15 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.511EBCCE23DD>
9. „Lietuvos Respublikos Konstitucija”. *Valstybės žinios*, 33-1014 (1992).
10. „Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas.” *Valstybės žinios*, 84-2000 (1996).
11. „Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija.“ *EUR-Lex*. Žiūrėta 2017 rugsėjo 30 d. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=LT>

12. „White Paper on Modernisation of the Rules Implementing Articles 85 and 86 of the EC Treaty“. European Union. Žiūrėta 2017 spalio 1 d.
http://europa.eu/documents/comm/white_papers/pdf/com99_101_en.pdf

Specialioji literatūra

1. Darulienė, Lina. „Europos Bendrijos ir Lietuvos konkurencijos teisės šaltiniai“. *Jurisprudencija*. Tomas 27(19) 2002: 33-43.
2. Darulienė, Lina. „Konkurencijos teisės taikymo ypatumai reguliuojant bankų veiklą ES ir Lietuvoje“. Daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, 2002.
3. Jones, Alison ir Brenda, Sufrin. „EU Competition Law“. Oxford: Oxford University Press, Sixth edition, 2016.
4. Klimašauskienė, Danguolė. „Konkurencijos politika: kartelinių susitarimų prevencija“. *Viešasis administravimas*, 1/2 (2010): 90-99. ISSN 1648-4541.
5. „Konkurenciją ribojantys susitarimai viešuosiuose pirkimuose“. Darbo autoriaus pokalbis, konsultacija su Konkurencijos taryba, rugsėjis - lapkritis, 2017.
6. „Konkurenciją ribojantys susitarimai“. Darbo autoriaus atlikta anketinė ūkio subjektų, dalyvavusių viešuosiuose pirkimuose, apklausa, lapkričio 10-22 d., 2017.
<https://apklausa.lt/f/konkurencija-ribojantys-susitarimai-h2tm85b/answers/new.fullpage>
7. Kosmačaitė, Violeta, ir Gytis, Kuncevičius. „Viešųjų pirkimų taikant įprastą komercinę praktiką teorinis aspektas“. *Jurisprudencija*. 3(105) 2008: 90-95.
8. Miniotas, Darius. „Tikslą riboti konkurenciją turinčių vertikaliųjų susitarimų vertinimas konkurencijos teisėje“. Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2015.
<http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:8723237/datastreams/MAIN/content>.
9. Miškinis, Algirdas ir Lina, Darulienė. „Europos Bendrijos ir Lietuvos konkurencijos teisės taikymo ypatumai reguliuojant bankų veiklą“. *Jurisprudencija*. 24(16) 2002: 7-15.
10. Moisejevas, Raimundas. „Grobuoniška kainodara kaip piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi Europos bendrijų konkurencijos teisėje forma“. Daktaro disertacijos santrauka, Mykolo Romerio universitetas, 2009.
11. Norkus, Irmantas. „Draudžiami susitarimai pagal Europos Bendrijos konkurencijos teisę“. Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2001.
12. Puksas, Andrius. „Reikšmingos įtakos konkurencijai ir prekybai sąlyga. Mažareikšmių susitarimų problematika“. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2014.
<https://repository.mruni.eu/handle/007/14380?show=full>
13. Rimšaitė, Laura. „Konkurencijos teisės institutų taikymo ypatumai energetikos sektoriuje“. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2015.

14. Ritter, Lennart ir W. David, Braun. „European Competition Law: A Practitioner’s Guide“. The Hague: Kluwer Law International, Third edition, 2004.
15. Šakinienė, Andžela. „Komerčinė teisė“. Mokomoji medžiaga su praktinėmis užduotimis, VšĮ Socialinių mokslų kolegija, 2011.
http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2011_Komercine_teise.pdf
16. Švirinas, Daivis. „2.8. Horizontaliųjų susitarimų sąlyginis klasifikavimas ir vertinimo ypatumai“. 2005.
https://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjT2c-wiP_WAhXLFJoKHVrABYkQFgglMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.mruni.eu%2F~davis%2Fuserfiles%2F1108464500.pps&usg=AOvVaw0Fa4tdSWVA0fdIZCDtSXd8
17. Švirinas, Daivis. „Civilinės teisės ir konkurencijos teisės normų sąveika“. *Jurisprudencija*. 28(20) 2002: 42-52.
18. Švirinas, Daivis. „Vertikaliųjų susitarimų reglamentavimas konkurencijos teisėje“. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2004.
19. Whish, Richard ir David, Bailey. „Competition Law“. Oxford: Oxford University Press, Seventh edition, 2012.

Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos ir teismų praktika

1. „ESTT 2009 m. kovo 19 d. sprendimas byloje Nr. C-510/06 P. Archer Daniels Midland Co. v Commission of the European Communities“. EUR-Lex. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:62006CJ0510&from=EN>
2. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2009 m. gruodžio 23 d. sprendimas byloje Nr. C-305/08“. ESTT.
<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=77183&mode=lst&pageIndex=1&dir=&occ=first&part=1&text=&doclang=LT&cid=435308>
3. „Ispanijos pirmosios instancijos teismo (antroji kolegija) 2004 m. liepos 8 d. sprendimas byloje Nr. T-50/00“. ESTT.
<http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30d67788e60e843b4b5db87a88eb8cdc0391.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxyMa3r0?text=&docid=49364&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=31928>
4. „Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. kovo 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1225/2012“. eTeismai.
<http://eteismai.lt/byla/143864174868725/2A-1225/2012>

5. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-499/2011“. eTeismai. <http://eteismai.lt/byla/57235833267085/3K-3-499/2011>
6. „Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2010 m. lapkričio 11 d. nutarimas dėl ūkio subjektų, teikiančių automobilių nuomos ir pardavimo paslaugas, veiksmų, dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose, atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 5 straipsnio reikalavimams Nr. 2S-28 (2010)“. LR konkurencijos taryba. <https://kt.gov.lt/lt/dokumentai/del-ukio-subjektu-teikianciu-automobiliu-nuomos-ir-pardavimo-paslaugas-veiksmu-dalyvaujant-viesuosiuose-pirkimuose-atitikties-lietuvos-respublikos-konkurencijos-istatymo-5-straipsnio-reikalavimams>
7. „Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2015 m. lapkričio 5 d. nutarimas dėl ūkio subjektų veiksmų dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose informacinėms technologijoms ir viešinimo paslaugoms pirkti, atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 5 straipsnio reikalavimams Nr. 2S-15/2015 (2015)“. LR konkurencijos taryba. <https://kt.gov.lt/lt/dokumentai/del-ukio-subjektu-veiksmu-dalyvaujant-viesuosiuose-pirkimuose-informacinems-technologijoms-ir-viesinimo-paslaugoms-pirkti-atitikties-lietuvos-respublikos-konkurencijos-istatymo-5-straipsnio-reikalavimams>
8. „Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2016 m. gruodžio 7 d. nutarimas dėl ūkio subjektų veiksmų dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose komunalinių atliekų surinkimo ir transportavimo paslaugoms pirkti atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 5 straipsnio reikalavimams Nr. 2S-16 (2016)“. LR konkurencijos taryba. https://kt.gov.lt/uploads/docs/docs/2784_05717b64751ecf6b64e99dcb29128d.pdf
9. „Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2017 m. sausio 23 d. nutarimas dėl ūkio subjektų veiksmų dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose statybos ir įrengimo darbams pirkti atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 5 straipsnio reikalavimams Nr. 2S-1 (2017)“. LR konkurencijos taryba. https://kt.gov.lt/uploads/docs/docs/2816_8f8f624375fefab1f1ace4d81ef8dbbc.pdf
10. „Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos nutarimas dėl ūkio subjektų, užsiimančių dekupažo, rankdarbių reikmenų bei kitų susijusių prekių pardavimu, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 5 straipsnio reikalavimams“. LR konkurencijos taryba. Žiūrėta 2017 spalio 15 d. <https://kt.gov.lt/lt/dokumentai/del-ukio-subjektu-uzsiimanciu-dekupazo-rankdarbiu-reikmenu-bei-kitu-susijusiu-prekiu-pardavimu-veiksmu-atitikties-lietuvos-respublikos-konkurencijos-istatymo-5-straipsnio-reikalavimams>
11. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 6 d. nutarimas byloje Nr. 12/98“. LRKT. <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta362/content>

12. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2002 m. liepos 4 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A2-661-02“. LR konkurencijos taryba.
<https://kt.gov.lt/lt/dokumentai/teismo-sprendimas/id.147>
13. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. gruodžio 12 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A23-676/2008“. LR konkurencijos taryba.
<https://kt.gov.lt/lt/dokumentai/teismo-sprendimas/id.30>
14. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. liepos 4 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-438-1273/2008“. LR konkurencijos taryba.
<https://kt.gov.lt/lt/dokumentai/teismo-sprendimas/id.79>
15. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. gegužės 27 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A858-294/2011“. LR konkurencijos taryba.
<https://kt.gov.lt/lt/dokumentai/teismo-sprendimas/id.196>
16. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. kovo 28 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A525-2577/2011“. LITEKO.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=78bf80ec-e090-4e0c-b59c-a14bf53d1063>
17. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. liepos 21 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A502-2256/2011“. LR konkurencijos taryba.
<https://kt.gov.lt/lt/dokumentai/teismo-sprendimas/id.214>
18. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. balandžio 18 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A858-1704/2012“. eTeismai.
<http://eteismai.lt/byla/5221856756493/A-858-1704-12>
19. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. balandžio 18 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-858-293/2012“. LITEKO.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=8745ce47-018f-4a29-9a63-78d56d12b40b>
20. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. birželio 21 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A552-2016/2012“. LR konkurencijos taryba.
<https://kt.gov.lt/lt/dokumentai/teismo-sprendimas/id.264>
21. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. sausio 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁸⁵⁸-269/2012.“ eTeismai.
<http://eteismai.lt/byla/265556562350161/A-858-269-12>
22. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. balandžio 7 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A552-54/2014“. eTeismai.
<http://eteismai.lt/byla/164750589287097/A-552-54-14>

23. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. balandžio 8 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A502-253/2014“. LR konkurencijos taryba. <https://kt.gov.lt/lt/dokumentai/teismo-sprendimas/id.301>
24. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. gegužės 2 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-97-858/2016“. LITEKO. <http://liteko.teismai.lt/viesaspredimupaieska/tekstas.aspx?id=b1c56a18-2757-4c7f-b012-2d0c34ddb836>
25. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. rugpjūčio 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-417-822/2017“. TAR. https://www.e-tar.lt/rs/legalact/57bddf407eae11e7804fae56a3fa17a5/format/ISO_PDF/
26. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. rugsėjo 15 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-909-552/2017“. TAR. https://www.e-tar.lt/rs/legalact/b11474d0a20a11e7a5baf031c7d2d3c7/format/ISO_PDF/
27. „Teisingumo Teismo (antroji kolegija) 2013 m. vasario 7 d. sprendimas byloje Nr. C-68/12. Protimonopolný úrad Slovenskej republiky v Slovenská sporiteľňa a.s., (27)“. ESTT. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=133622&doclang=LT>
28. „Teisingumo teismo (trečioji kolegija) 2009 m. birželio 4 d. sprendimas byloje Nr. C-8/08 T-Mobile Netherlands BV irk t. v Raad van bestuur van de Nederlandse Mededingingsautoriteit“. EUR-Lex. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:62008CJ0008&from=EN>
29. „Vilniaus apygardos administracinio teismo 2014 m. balandžio 8 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-1499-624/2014“. eTeismai. <http://eteismai.lt/byla/222281783478437/I-1499-624/2014>

Interneto svetainės

1. „2014 m. Konkurencijos tarybos veiklos ataskaita“. Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba. Žiūrėta 2017 m. spalio 5 d. https://kt.gov.lt/uploads/publications/docs/727_91da78250d635bbb4a1edaa6fde16dee.pdf
2. „2015 m. Konkurencijos tarybos veiklos ataskaita“. Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba. Žiūrėta 2017 m. spalio 5 d. https://kt.gov.lt/uploads/publications/docs/2659_02f1562991cca7c9433b1014b61a99cc.pdf
3. „2015 metų viešųjų pirkimų ataskaita“. Centrinė Viešųjų pirkimų informacinė sistema. Žiūrėta 2017 lapkričio 19 d. https://www.eviesiejpirkimai.lt/index.php?kuras=0&option=com_vptpublic&task=list&Itemid=65&filter_show=1&filter_limit=50&vpt_unite=&filter_authority=&filter_jarcode=&

ilter_cpv=&filter_tender=&filter_type=0&filter_proctype=&filter_servicetype=&filter_from=2015-01-01&filter_to=2015-12-

31&filter_publishfrom=&filter_publishto=&filter_updatefrom=&filter_updateto=

4. „2016 m. Konkurencijos tarybos veiklos ataskaita”. Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba. Žiūrėta 2017 spalio 5 d. https://kt.gov.lt/uploads/publications/docs/2897_2515de49522224b84abce242ca5740a1.pdf
5. „2016 metų viešųjų pirkimų ataskaita“. Centrinė Viešųjų pirkimų informacinė sistema, Žiūrėta 2017 lapkričio 19 d. https://www.eviesiejipirkimai.lt/index.php?option=com_vptpublic&filter_show=1&kuras=0&task=list&filter_from=2016-01-01&filter_to=2016-12-31&filter_limit=50&Itemid=65
6. „Apie mus”. Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba. Žiūrėta 2017 spalio 5 d. <https://kt.gov.lt/lt/apie-mus/konkurencijos-taryba>
7. „Konkurencija“. Vikipedija. Laisvoji enciklopedija. Žiūrėta 2017 rugsėjo 30 d. <https://lt.wikipedia.org/wiki/Konkurencija>
8. „Konkurencijos tarybos nutarimai”. Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba. Žiūrėta 2017 spalio 5 d. [https://kt.gov.lt/lt/dokumentai/sarasas/ff.1?category\[\]=55&category\[\]=54&category\[\]=10](https://kt.gov.lt/lt/dokumentai/sarasas/ff.1?category[]=55&category[]=54&category[]=10)
9. „Konkurencijos tarybos nutarimai”. Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba. Žiūrėta 2017 spalio 5 d. <https://kt.gov.lt/lt/dokumentai/konkurencija-ribojantys-susitarimai/ff.1>
10. „Kovos su pasiūlymų klastojimu viešųjų pirkimų konkursuose rekomendacijos”. OECD. Žiūrėta 2017 spalio 1 d. <http://www.oecd.org/competition/cartels/43359196.pdf>
11. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2016 metų praktikos apžvalga“. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teismų praktikos departamentas. Žiūrėta 2017 spalio 15 d. <http://www.lvat.lt/lt/teismu-praktika/teismo-metiniai-pranesimai.html>
12. „Nauda“. Lietuvos viešųjų pirkimų konkursų stebėjimo sistema. Žiūrėta 2017 rugsėjo 30 d. <http://www.etenders.lt/home;jsessionid=6A7633B728A3840535E361EBCFFFD695>
13. „Su Konkurencija po Lietuvą seminarų apie konkurenciją ciklas“. Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba. Žiūrėta 2017 lapkričio 19 d. <http://sukonkurencijapolietuva.kt.gov.lt/#programa>
14. Miliutis, Feliksas. „Sutarti viešieji pirkimai”. *Glimstedt teisės žinios*, 2(28) (2017): 13-14. <http://teiseszinios.glimstedt.lt/1705/files/assets/common/downloads/publication.pdf>
15. „Teisės aktai”. Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba. Žiūrėta 2017 spalio 5 d. <https://kt.gov.lt/lt/teisine-informacija/teises-aktai>

16. „Teismų veiklos apžvalga 2014“. Lietuvos teismai. Žiūrėta 2017 spalio 15 d. http://www.teismai.lt/data/public/uploads/2015/03/2014_teismu_veiklos_apzvalga_.pdf
17. „Teismų veiklos apžvalga 2016“. Lietuvos teismai. Žiūrėta 2017 spalio 15 d. http://www.teismai.lt/data/public/uploads/2017/04/d2_lietuvos_teismai_ataskaita.pdf
18. „Viešųjų pirkimų tarnybos duomenys“. Viešųjų pirkimų tarnyba. Žiūrėta 2017 rugsėjo 30 d. <http://www.freedata.lt/vpt/>

ANOTACIJA

Tyrimo esmė – atskleisti ir įvertinti konkurenciją ribojančių susitarimų viešuosiuose pirkimuose kvalifikavimo problemą, nustatyti ar teismų praktikoje ir teisiniame reguliavime pateikiami aiškūs draudžiamų susitarimų vertinimo (kvalifikavimo) kriterijai. Tyrimo tikslas – ištirti pagrindinius konkurenciją ribojančių susitarimų vertinimo (kvalifikavimo) kriterijus teoriniu (teisinio reguliavimo) ir praktiniu (teismų praktikos ir KT atliekamų tyrimų) aspektu.

Atliktas tyrimas leido daryti išvadą, kad ūkio subjektams nėra aiškūs konkurenciją ribojančių susitarimų vertinimo (kvalifikavimo) kriterijai, tai lemia Konkurencijos tarybos nutarimų apskundimą teismams ir ilgą tyrimų bei bylų nagrinėjimo procesą. Taip pat nustatyta, jog labai mažai ūkio subjektų (10,4 proc.) teisingai supranta savo atsakomybę už asociacijos priimtus sprendimus, neteisingai vertina savo/kitų ūkio subjektų veiksmus, lemiančius draudžiamo susitarimo viešuosiuose pirkimuose sudarymą, sąlygas (aplinkybes/veiksmus), kurios nepanaikina ūkio subjekto atsakomybės sudarius konkurenciją ribojantį susitarimą ir nėra atsakomybę lengvinančios aplinkybės. Priežastis – ūkio subjektai nesidomi arba retai domisi Konkurencijos tarybos atliktais tyrimais ar priimtais teismų sprendimais. Pateikiami pasiūlymai dėl papildomų nuostatų bei sąvokų įtraukimo ir įtvirtinimo Konkurencijos įstatyme bei kiti pasiūlymai, kurie padėtų atpažinti konkurenciją ribojančių susitarimų požymius, sumažintų pažeidimų tikimybę bei taptų atgrasančia priemone nuo sąmoningų („tyčinių“) pažeidimų sudarant konkurenciją ribojančius susitarimus.

Reikšminiai žodžiai: konkurencijos teisė, konkurenciją ribojantys susitarimai, viešieji pirkimai, antikonkurenciniai veiksmai, pažeidimai.

ANNOTATION

The basis of the research is to disclose and evaluate the qualification problem of the agreements, which restrict the competition in the procurement of the public sector and to determine, if the case law and the legal regulation provide clear assessing (qualifying) criteria of the restrictive agreements. The research aims at examining the key assessment (qualification) criteria of restrictive agreements in terms of theoretical (legal regulation) and practical (case studies and the CC investigations) aspects.

The carried out research concluded that economic operators had rather vague perception on the evaluation (qualification) criteria of the restrictive agreements, and this results in both numerous appeals of the Competition Council decisions in courts and in long procedures of investigation and cases examination. It was also determined that very few operators (10.4%) understand their responsibility for the association decisions taken correctly; they usually assess their/other operators' actions, conditioning the conclusion of a prohibited agreement in the public procurement as well as the conditions (circumstances/actions), which do not eliminate the liability of the operator for a conclusion of the restrictive agreement and which are not mitigating circumstances, incorrectly. The key reason is as follows: the operators are not interested or rarely interested in the investigations of the Competition Council or the decisions of the courts. Proposals for additional provisions and concepts to be included in the Law on Competition are provided; besides, other proposals, enabling the recognition of the features of the agreements restricting the competition and, thus, reducing the probability of the infringements and becoming a deterrent against deliberate ("intentional") infringements by concluding the agreements restricting the competition, are provided.

Key words: competition law, restrictive agreements, public procurement, anti-competitive practices, infringements.

SANTRAUKA

Magistro baigiamojo darbo tema – „Konkurenciją ribojančių susitarimų viešuosiuose pirkimuose kvalifikavimo problematika Lietuvos teisinėje sistemoje: teorija ir praktika“.

Tyrimo tikslas - ištirti pagrindinius konkurenciją ribojančių susitarimų vertinimo (kvalifikavimo) kriterijus teoriniu ir praktiniu aspektu. Siekiant tyrimo tikslo ir siekiant surasti atsakymą į keliamą klausimą ar teismų praktikoje ir teisiniame reguliavime pateikiami aiškūs draudžiamų susitarimų vertinimo (kvalifikavimo) kriterijai sprendžiami uždaviniai, kurie atsispindi tyrimo skyriuose.

Pirmajame skyriuje atskleista konkurenciją ribojančių susitarimų sampratos esmė ir tikslas viešųjų pirkimų kontekste, išnagrinėtas konkurenciją ribojančių susitarimų viešuosiuose pirkimuose teisinis reguliavimas ir priežiūra, išanalizuotos konkurenciją ribojančių susitarimų viešuosiuose pirkimuose rūšys, taip pat Konkurencijos tarybos ir teismų praktika, konkurenciją ribojančių susitarimų ypatumai. Antrajame darbo skyriuje sprendžiami sekantys tyrimo uždaviniai: nustatyti kriterijai, ūkio subjektų veiksmai, aplinkybės, susitarimų požymiai, kurie lemia draudžiamo susitarimo sudarymą, atskleista susitarimų ribojančių konkurenciją pagal tikslą problema, pateikti išaiškinimai, kaip ūkio subjektui išvengti pažeidimo dėl galimai sudaromo draudžiamo susitarimo. Trečiajame skyriuje atlikta darbo autoriaus sudarytos ūkio subjektų, dalyvaujančių viešuosiuose pirkimuose, anketinės apklausos analizė, nustatyta ar ūkio subjektai supranta kada susitarimas riboja/gali riboti konkurenciją. Taip pat pateiktos priemonės/būdai konkurenciją ribojančių susitarimų pažeidimams viešuosiuose pirkimuose mažinti.

Atliktas tyrimas leido daryti išvadą, kad ūkio subjektams nėra aiškūs konkurenciją ribojančių susitarimų vertinimo (kvalifikavimo) kriterijai, tai lemia Konkurencijos tarybos nutarimų apskundimą teismams ir ilgą tyrimų bei bylų nagrinėjimo procesą. Analizuodami Konkurencijos tarybos, teismų praktiką galime aiškiau suprasti kas yra konkurenciją ribojantis susitarimas, kokie ūkio subjektų veiksmai gali turėti (turi) reikšmės draudžiamo susitarimo kvalifikavimui, tačiau su ja susipažįsta tik 10,4 proc. ūkio subjektų. Darbo pabaigoje pateikiami siūlymai: įtraukti į LR konkurencijos įstatymą nuostatą dėl atleidimo nuo atsakomybės ūkio subjektui atsiribojus nuo galimo pažeidimo, įtvirtinti nuostatą dėl būtinybės įrodyti susitarimo šalių tikslą riboti konkurenciją, siūloma Konkurencijos tarybai paruošti išaiškinimą, rekomendaciją dėl konkurenciją ribojančių susitarimų kvalifikavimo kriterijų, siūlomi būdai kaip Konkurencijos tarybai aktyviai įsitraukti į veiklą, kuri laikui bėgant taps atgrasančia priemone nuo konkurenciją ribojančių susitarimų sudarymo dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose.

SUMMARY

The Master's final thesis is "Problems of Qualifying the Agreements Restricting the Competition during the Public Procurement in Lithuanian Law: Theory and Practice".

The research aims at examining the key assessment (qualification) criteria of restrictive agreements in terms of theoretical and practical aspects. In order to fulfill the aim of the research and to answer to the issue, whether clear evaluation (qualification) criteria are provided in the case law and legal regulation, the relevant tasks, which are reflected in the chapters of the research, has been carried out.

The first chapter defines the concept of the agreements restricting the competition and their purpose in the context of public procurement; it also examines legal regulation and enforcement of the agreements restricting the competition in the public procurement; besides, it analyses the types of the agreements restricting the competition in the public procurement as well as the case law of the Competition Council and the courts and the features of the agreements restricting the competition. The second chapter carries out the following tasks of the research: identifying and defining of the criteria, actions of operators, circumstances and features of the agreements, all being the conditions of the conclusion of a prohibited agreement; revealing the problem of the agreements restricting the competition based on the purpose; and providing explanations on how an operator can avoid an infringement due to the conclusion of the agreement possibly restricting the competition. The third section analyses the questionnaire survey created by the author for the operators participating in the public procurement; determines, whether the economic operators have clear understanding on when an agreement restricts/is likely to restrict the competition. The chapter also provides tools/methods aimed at reducing the infringements of the agreements restricting the competition in the public procurement.

The carried out research concluded that economic operators had no clear perception on the evaluation (qualification) criteria of the restrictive agreements, and this results in both numerous appeals of the Competition Council decisions in courts and in long procedures of investigation and cases examination. By analyzing the practice of the Competition Council and courts, we can get more precise understanding of an agreement restricting the competition, operators' actions, that may have or have influence on the qualification of the restrictive agreement; however, only 10.4 per cent of economic operators have knowledge of such practice. The work concludes by providing the following proposals: to include into the Law on Competition of the Republic of Lithuania a provision on exemption of liability of the operator, when it isolates itself from a possible infringement, to establish a provision on the obligation to prove the purpose of the agreement parties to restrict competition; it is also recommended for the

Competition Council to prepare an explanation and recommendation on the qualification criteria of the agreements restricting the competition, and to get actively involved into recommended activities, that eventually will become a deterrent from concluding the agreements restricting the competition when participating in the public procurement.

PRIEDAI

Priedas Nr. 1

Autoriaus sudaryta anketa (klausimai)

1. Darbuotojų skaičius Jūsų įmonėje:

- Iki 9
- Nuo 10 iki 59
- Nuo 60 iki 99
- Nuo 100 iki 499
- Nuo 500 iki 999
- Nuo 1000 ir daugiau

2. Kaip dažnai Jūsų įmonė dalyvauja viešųjų pirkimų konkursuose?

- Rečiau nei kartą per metus
- 1-3 kartus per metus
- 4-10 kartų per metus
- Daugiau nei 10 kartų per metus

3. Ar Jūsų įmonės darbuotojai supažindinami su konkurencijos teise, jos reikalavimais?

- Taip, įmonėje bent kartą per metus vedami mokymai
- Taip, įmonėje rečiau nei kartą per metus vedami mokymai
- Taip, dalyvaujame Konkurencijos tarybos vedamuose mokymuose
- Taip, tačiau įmonės darbuotojai mokosi savarankiškai (pvz., skaito Konkurencijos įstatymą, Konkurencijos tarybos pranešimus ir pan.)
- Ne, tokių mokymų įmonė neturi

4. Ruošdamiesi dalyvauti (ar dalyvaudami) viešuosiuose pirkimuose esate susipažinę su:

- Viešųjų pirkimų įstatymu
- Konkurencijos įstatymu
- Konkurencijos tarybos ar teismų praktika ir išaiškinimais dėl konkurenciją ribojančių susitarimų
- Netinka nei vienas variantas

5. Jūsų nuomone ar viešuosiuose pirkimuose dalyvaujantys ūkio subjektai:

- Sąžiningai konkuruoja tarpusavyje
- Nelabai sąžiningai konkuruoja tarpusavyje (pasitaiko tarpusavio susitarimų)
- Visiškai nesąžiningai konkuruoja tarpusavyje (labai dažnai tarpusavyje susitaria, kas laimės)
- Neturiu nuomonės

6. Įvardinkite tris opiausias problemas su kuriomis tenka susidurti verslui dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose:

- Aiškūs laimėtojas iš anksto
- Nugalėtoju tampa tas, kuris pateikia žemiausią kainą
- Daug neskaidrumo, nesąžiningumo
- Pirkimai organizuojami vienašališkai, t.y. pritaikyti tam tikram kandidatui
- Juntamas išankstinis įmonių tarpusavio susitarimas dėl laimėjimo, pvz. pateikiami kitų įmonių fiktyvūs pasiūlymai („dėl akių“) aukštesne kaina tam, kad laimėtų konkretus ūkio subjektas
- Kitas variantas

7. Iš kur gaunate informaciją apie konkurenciją ribojančius susitarimus viešuosiuose pirkimuose?

- Iš asmeninės (darbo) patirties
- Savarankiškai domiuosi
- Iš spaudos, interneto, TV
- Dalyvauju rengiamuose seminaruose, konferencijose, specialiuose renginiuose ar mokymu
- Tokios informacijos negaunu
- Kitas variantas

8. Ar domitės Konkurencijos tarybos ar/ir teismų praktika apie išaiškintus konkurenciją ribojančius susitarimus ar kitus konkurencijos teisės pažeidimus?

- Domiuosi nuolatos
- Labai retai skaitau ir domiuosi atliktais tyrimais ar bylomis dėl konkurencijos teisės pažeidimų
- Nesidomiu visiškai
- Kitas variantas

9. Ar Jums pakanka informacijos/žinių apie draudžiamus susitarimus (konkurencijos teisės pažeidimus) viešuosiuose pirkimuose?

- Visiškai nepakanka
- Nepakanka
- Pakanka
- Visiškai pakanka
- Neturiu nuomonės

10. Ar Jūs gerai suprantate, kokie susitarimai tarp įmonių riboja konkurenciją ir yra draudžiami dalyvaujant pirkimuose?

- Visiškai nesuprantu
- Nesuprantu
- Labiau nesuprantu nei suprantu
- Suprantu
- Visiškai suprantu

11. Perkančioji organizacija (toliau - PO) susisieki su Jumis (su įmone „X“) ir paprašė, kad dalyvautumėte ir laimėtumėte jų organizuojamą konkursą. Kad „oficialiai“ įvyktų pirkimas, PO prašo jūsų susitarti su keliomis kitomis įmonėmis (įmonėmis „Y“), kad jos dalyvautų pirkime, pateikdamos pasiūlymą aukštesne kaina („dėl akių“). Jūs susitariate ir laimate pirkimą. Tačiau Konkurencijos taryba nustato tarp įmonių sudarytą draudžiamą susitarimą (dalyvavimą „dėl akių“, kad įmonės „Y“ pateikė pasiūlymą aukštesne kaina, kad tokį susitarimą lėmė PO veiksmai (prašymas)). Kadangi tokį susitarimą lėmė PO prašymas (iniciatyva) todėl:

- Įmonės „Y“ bus atleistos nuo padaryto pažeidimo, skiriant baudą įmonei „X“ ir PO
- Įmonė „X“ ir įmonės „Y“ bus atleistos nuo padaryto pažeidimo, skiriant baudą PO
- Įmonėms „X“ ir „Y“ bus skirta bauda už konkurenciją ribojančio susitarimo sudarymą, tačiau atsižvelgiant į tai, kad tokį susitarimą lėmė PO veiksmai (prašymas), todėl skirta bauda joms bus sumažinta. Maksimali bauda bus skirta tik PO
- Visos įmonės („X“ ir „Y“) bus baudžiamos kaip už sunkų pažeidimą. PO nebus skiriama bauda

12. Ar bus laikoma, kad sudarytas draudžiamas susitarimas tarp Jūsų įmonės „X“ ir konkurentų, kurie ketina dalyvauti viešajame pirkime, jei žinosite iš anksto konkurentų pasiūlymo kainas ir atsižvelgiant į tai (įvertinę situaciją) nepateiksite konkursinio pasiūlymo?

- Ne, nes nebuvo jokio susitarimo tarp įmonės „X“ ir kitų dalyvių. Įmonė „X“ kainas sužinojo iš kitų dalyvių, nes palaiko gražius ir draugiškus tarpusavio santykius
- Ne, nes įmonė „X“ kitiems dalyviams neatskleidė savo kainų ir nesudarė tarpusavyje jokio susitarimo
- Taip, nes jei Jūs įmonė „X“ nebūtų žinojusi konkurentų (kitų konkurso dalyvių) kainų, būtų dalyvavusi viešame pirkime

13. Ar kils Jums (ūkio subjektui „A“) atsakomybė, kaip už konkurencijos teisės pažeidimą, jei perkančioji organizacija (toliau – PO) iš anksto derina su Jumis pirkimo sąlygas tuo tikslu, kad laimėtumėte šį pirkimą?

- Taip, ūkio subjektui „A“ kils atsakomybė už konkurenciją ribojančio susitarimo sudarymą, tačiau už konkurencijos teisės pažeidimą Konkurencijos taryba neskirs pinigines bausmes PO
- Ne, ūkio subjektui „A“ nekils atsakomybė. Konkurencijos taryba skirs pinigines bausmes tik PO, kaip iniciatorei
- Atsakomybė kils ir ūkio subjektui „A“ ir PO. Joms abiems bus skirtos pinigines bausmes, už konkurencijos teisės pažeidimą
- Neturiu nuomonės

14. Sąlygos (aplinkybės/veiksmai), kurios panaikina ūkio subjekto, dalyvaujančio viešuosiuose pirkimuose ir sudariusio konkurenciją ribojantį susitarimą, atsakomybę:

- a) Ūkio subjektas pirmasis informavo Konkurencijos tarybą apie sudarytą draudžiamą susitarimą tyrimui neprasidėjęs
- b) Ūkio subjektas aktyviai bendradarbiauja su Konkurencijos taryba prasidėjus tyrimui (pateikia įrodymus ir kitą prašomą informaciją, vykdo visus Konkurencijos tarybos nurodymus)
- c) Ūkio subjektas pripažįsta Konkurencijos tarybos nustatytas aplinkybes
- d) Teisingas atsakymas a, b ir c. Esant bent vienai iš šių sąlygų ūkio subjektas išvengs atsakomybės dėl sudaryto draudžiamo susitarimo
- e) Nėra teisingo atsakymo. Ūkio subjektui bus skirta pinigine bausme už sudarytą konkurenciją ribojantį susitarimą, tačiau minėtos sąlygos (a, b ir c) lems mažesnę bausmę

15. Kaip suprantate, kada yra sudarytas konkurenciją ribojantis (draudžiamas) susitarimas?

- Kada ūkio subjektai tokį draudžiamą susitarimą patvirtina raštu/sutartimi
- Kada yra ūkio subjektų suderinti veiksmai, o susitarimo forma neturi reikšmės (gali būti sudaroma žodžiu, raštu, „nebyliai“ pritariant ir pan.)
- Kada susitarimas yra kažką įpareigojantis (pvz. sumažinti kainas, nedalyvauti pirkimuose ir pan.), o susitarimo forma neturi reikšmės
- Kada susitarimą pavyksta įgyvendinti, o susitarimo forma neturi reikšmės

16. Tam, kad būtų nustatytas pažeidimas, t.y. draudžiamas (konkurenciją ribojantis) susitarimas, Konkurencijos taryba/teismas:

- Privalo nustatant pažeidimą nustatyti subjektyvius ūkio subjekto (-ų) siekius (t.y. ūkio subjektų suvokimą, kad jų atliekami veiksmai prieštarauja konkurencijos teisės reikalavimams)
- Tai reiškia, kad nustatant pažeidimą visiškai nesvarbūs subjektyvūs ūkio subjekto (-ų) siekiai (t.y. ūkio subjekto (-ų) suvokimas, kad jų atliekami veiksmai prieštarauja konkurencijos teisės reikalavimams)
- Neturiu nuomonės

17. Kaip suprantate Konkurencijos įstatymo 5 str. 1 d.: „Visi susitarimai, kuriais siekiama riboti konkurenciją <...> yra draudžiami ir negalioja nuo jų sudarymo momento“:

- Tai reiškia, kad visais atvejais Konkurencijos taryba/teismas, konstatuodamas draudžiamą susitarimą, privalo nustatyti ir įrodyti, kad šiuo susitarimu buvo siekta riboti konkurenciją
- Tai reiškia, kad Konkurencijos tarybai/teismui nereikia nustatyti tokio susitarimo tikslo - riboti konkurenciją. Pakanka nustatyti tokio susitarimo tarp ūkio subjektų (konkurentų) sudarymo faktą ir susitarimo objektą (pvz. kainos nustatymą)
- Neturiu nuomonės

18. Ar vien tai, kad konkurentai apsikeičia informacija, tokie veiksmai gali būti laikomi kaip susitarimas, ribojantis konkurenciją, ir už tai taikoma bauda?

- Taip, nes dėl konkurentų keitimosi informacija gali būti sudaromos palankesnės viešo pasiūlymo įgyvendinimo sąlygos
- Ne, nes informacijos apsikeitimu nėra sudaromas susitarimas ar derinami tarpusavyje kokie nors veiksmai
- Nėra teisingo atsakymo
- Neturiu nuomonės

19. Kurios, Jūsų manymu, sąlygos (aplinkybės) panaikina ūkio subjekto atsakomybę už sudarytą konkurenciją ribojantį susitarimą arba yra atsakomybę lengvinančios aplinkybės?

- Ūkio subjekto veiksmai (sudarytas konkurenciją ribojantis susitarimas) nepadarė jokios žalos
- Ūkio subjektas nebuvo susitarimo organizatorius ar iniciatorius (vaidmuo tik pasyvus)
- Darbuotojai, atsakingi už pažeidimą, atleisti
- Ūkio subjektas bendradarbiavo su Konkurencijos taryba prasidėjus tyrimui (t.y. vykdė Konkurencijos tarybos nurodymus, teikė reikiamą informaciją, prisipažino padaręs pažeidimą)
- Nėra teisingo atsakymo

20. Pagal Konkurencijos įstatymą draudžiami susitarimai, kurie tiesiogiai ar netiesiogiai nustato (fiksuoja) tam tikros prekės kainą. Tai apima susitarimus:

- a) Dėl pačių kainų (dėl minimalių, maksimalių, bazinių ar rekomenduojamų kainų)
- b) Dėl kainų elementų (pvz., nuolaidos, pelno marža) ar kitų kainą apsprendžiančių veiksnių (kaštų skaičiavimo, kainos nustatymo metodikos ir pan.)
- c) Apima netiesioginius susitarimus, kurie daro įtaką sprendimui dėl kainodaros (pvz., nesuteikti nuolaidų)
- d) Visi atsakymai (a, b ir c) teisingi
- e) Neturiu nuomonės

21. Jei ūkio subjektas konkurencijos teisės pažeidimą padaro netyčia, t.y. neturėdamas tikslo ir intencijų riboti konkurenciją:

- Tai bus argumentas, pateisinantis padarytą pažeidimą
- Tai bus laikoma lengvinančia aplinkybe skiriant baudą
- Konstatuojant pažeidimą ir skiriant baudą visiškai nesvarbu, kad ūkio subjektas neturėjo sąmoningo tikslo riboti konkurenciją. Tai nebus atsakomybę naikinanti ar lengvinanti aplinkybė

22. Įmonių asociacija priima konkurenciją ribojantį sprendimą/susitarimą. Vertinant ūkio subjekto „A“, kuris yra asociacijos narys, veiksmus dėl galimo konkurenciją ribojančio susitarimo kvalifikavimo svarbu:

- Ar asociacijos sprendimas yra tik rekomendacinio pobūdžio ar įpareigojantis asociacijos narius
- Ar asociacijos sprendimo laikėsi asociacijos narys ir/ar jį realizavo
- Ar ūkio subjekto „A“ vaidmuo asociacijoje buvo aktyvus ar pasyvus priimant draudžiamą susitarimą
- Ar asociacijos narys „A“ dalyvavo ar nedalyvavo asociacijos susirinkime, priimtame sprendime
- Ar asociacijos narys „A“ įstojo į asociaciją po ar prieš draudžiamo sprendimo priėmimo
- Nėra teisingo atsakymo

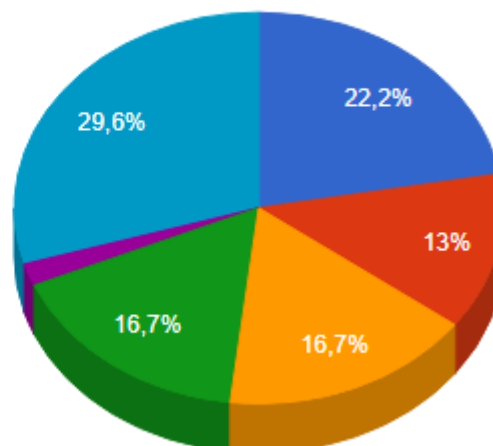
23. Įvardinkite tris, Jūsų nuomone, svarbiausias priemones, padėsiančias sumažinti draudžiamų susitarimų atvejų galimybę pirkimuose:

- Daugiau viešos informacijos apie aiškesnius kriterijus, dalyvių (įmonių) veiksmus, požymius, kurie leistų identifikuoti, kad tai draudžiamas susitarimas
- Įstatyminės bazės tobulinimas, aiškesni, tikslesni įstatymai
- Didesnės baudos ir sankcijos už pažeidimus
- Įmonės darbuotojų kvalifikacijos, kompetencijos kėlimas
- Didesnė, griežtesnė kontrolė
- Dažnesni Konkurencijos tarybos patikrinimai (prieš/per/po pirkimų)
-

Autoriaus sudarytos anketos apklausos rezultatai

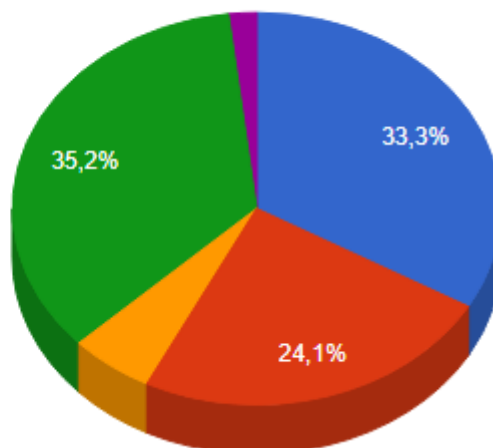
1. Darbuotojų skaičius Jūsų įmonėje:

- Iki 9
- Nuo 10 iki 59
- Nuo 60 iki 99
- Nuo 100 iki 499
- Nuo 500 iki 999
- Nuo 1000 ir daugiau

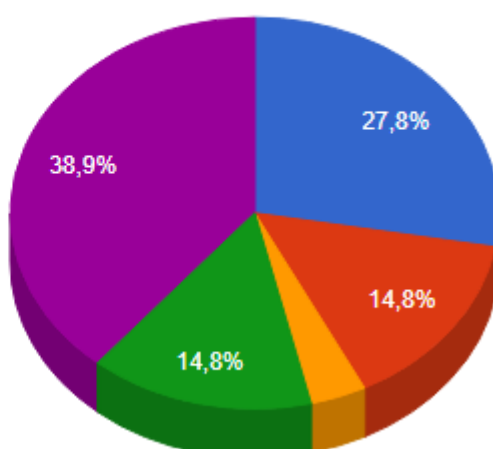
2. Kaip dažnai Jūsų įmonė dalyvauja viešųjų pirkimų konkursuose?

- Rečiau nei kartą per metus
- 1-3 kartus per metus
- 4-10 kartų per metus
- Daugiau nei 10 kartų per metus
- Neatsakė į klausimą

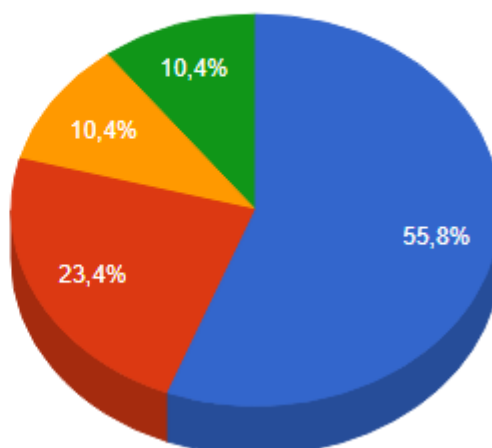
3. Ar Jūsų įmonės darbuotojai supažindinami su konkurencijos teise, jos reikalavimais?

- Taip, įmonėje bent kartą per metus vedami mokymai
- Taip, įmonėje rečiau nei kartą per metus vedami mokymai
- Taip, dalyvaujame Konkurencijos tarybos vedamuose mokymuose
- Taip, tačiau įmonės darbuotojai mokosi savarankiškai (pvz., skaito Konkurencijos įstatymą, Konkurencijos tarybos pranešimus ir pan.)
- Ne, tokių mokymų įmonė neturi

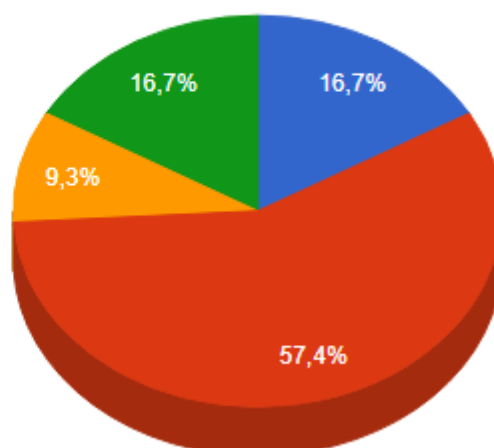
4. Ruošdamiesi dalyvauti (ar dalyvaudami) viešuosiuose pirkimuose esate susipažinę su:

- Viešųjų pirkimų įstatymu
- Konkurencijos įstatymu
- Konkurencijos tarybos ar teismų praktika ir išaiškinimais dėl konkurenciją ribojančių susitarimų
- Netinka nei vienas variantas

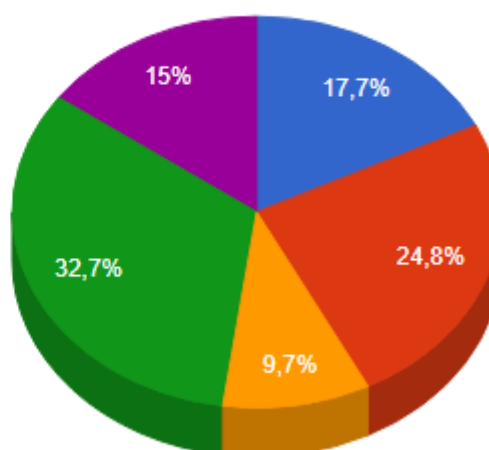
5. Jūsų nuomone ar viešuosiuose pirkimuose dalyvaujantys ūkio subjektai:

- Sąžiningai konkuruoja tarpusavyje
- Nelabai sąžiningai konkuruoja tarpusavyje (pasitaiko tarpusavio susitarimų)
- Visiškai nesąžiningai konkuruoja tarpusavyje (labai dažnai tarpusavyje susitaria, kas laimės)
- Neturiu nuomonės

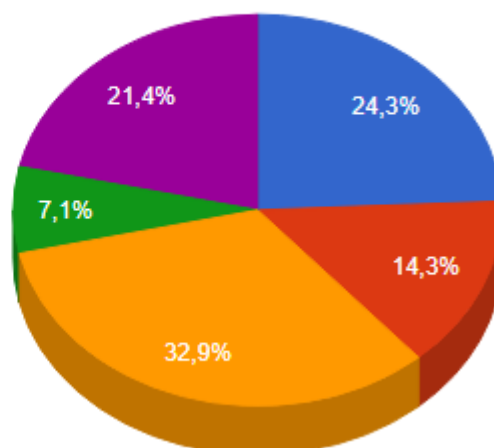
6. Įvardinkite tris opiausias problemas su kuriomis tenka susidurti verslui dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose:

- Aiškus laimėtojas iš anksto
- Nugalėtoju tampa tas, kuris pateikia žemiausią kainą
- Daug neskaidrumo, nesąžiningumo
- Pirkimai organizuojami vienašališkai, t.y. pritaikyti tam tikram kandidatui
- Juntamas išankstinis įmonių tarpusavio susitarimas dėl laimėjimo, pvz. pateikiami kitų įmonių fiktyvūs pasiūlymai („dėl akių“) aukštesne kaina tam,...
- Kitas variantas

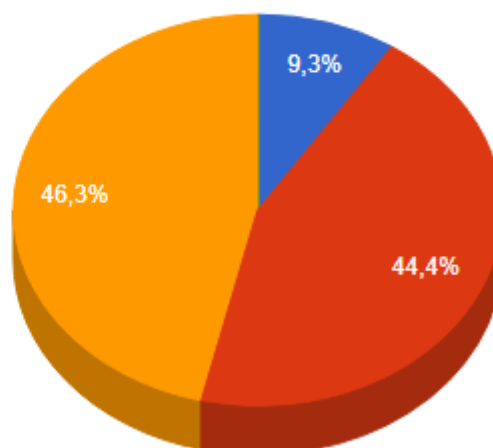
7. Iš kur gaunate informaciją apie konkurenciją ribojančius susitarimus viešuosiuose pirkimuose?

- Iš asmeninės (darbo) patirties
- Savarankiškai domiuosi
- Iš spaudos, interneto, TV
- Dalyvauju rengiamuose seminaruose, konferencijose, specialiuose renginiuose ar mokymu
- Tokios informacijos negaunu
- Kitas variantas

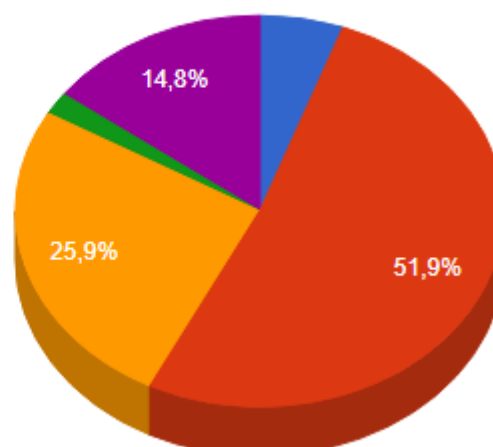
8. Ar domitės Konkurencijos tarybos ar/ir teismų praktika apie išaiškintus konkurenciją ribojančius susitarimus ar kitus konkurencijos teisės pažeidimus?

- Domiuosi nuolatos
- Labai retai skaitau ir domiuosi atliktais tyrimais ar bylomis dėl konkurencijos teisės pažeidimų
- Nesidomiu visiškai
- Kitas variantas

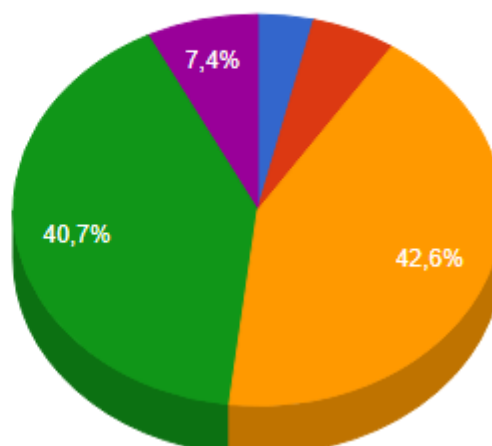
9. Ar Jums pakanka informacijos/žinių apie draudžiamus susitarimus (konkurencijos teisės pažeidimus) viešuosiuose pirkimuose?

- Visiškai nepakanka
- Nepakanka
- Pakanka
- Visiškai pakanka
- Neturiu nuomonės

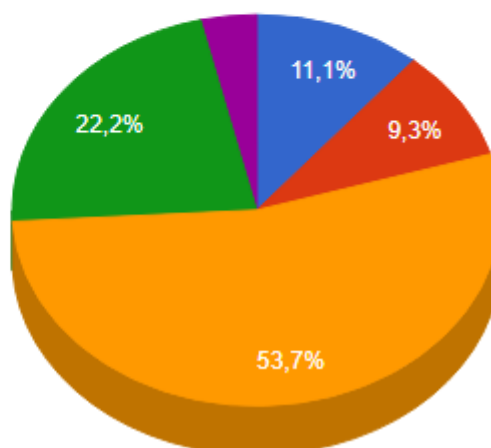
10. Ar Jūs gerai suprantate, kokie susitarimai tarp įmonių riboja konkurenciją ir yra draudžiami dalyvaujant pirkimuose?

- Visiškai nesuprantu
- Nesuprantu
- Labiau nesuprantu nei suprantu
- Suprantu
- Visiškai suprantu

11. Perkančioji organizacija (toliau - PO) susisieikė su Jumis (su įmone „X“) ir paprašė, kad dalyvautumėte ir laimėtumėte jų organizuojamą konkursą. Kad „oficialiai“ įvyktų pirkimas, PO prašo jūsų susitarti su keliomis kitomis įmonėmis (įmonėmis „Y“), kad jos dalyvautų pirkime, pateikdamos pasiūlymą aukštesne kaina („dėl akių“). Jūs susitariate ir laimite pirkimą. Tačiau Konkurencijos taryba nustato tarp įmonių sudarytą draudžiamą susitarimą (dalyvavimą „dėl akių“, kad įmonės „Y“ pateikė pasiūlymą aukštesne kaina, kad tokį susitarimą lėmė PO veiksmai (prašymas)). Kadangi tokį susitarimą lėmė PO prašymas (iniciatyva) todėl:

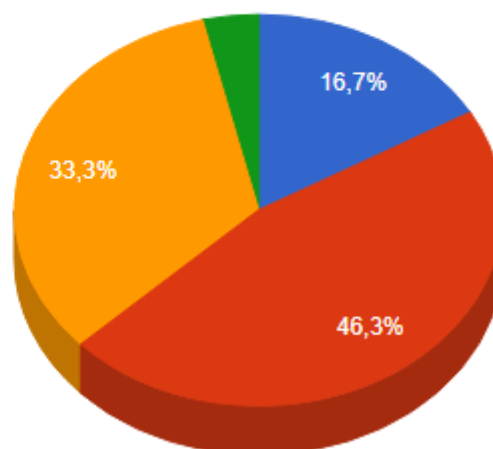
- Įmonės „Y“ bus atleistos nuo padaryto pažeidimo, skiriant baudą įmonei „X“ ir PO
- Įmonė „X“ ir įmonės „Y“ bus atleistos nuo padaryto pažeidimo, skiriant baudą PO
- Įmonėms „X“ ir „Y“ bus skirta bauda už konkurenciją ribojančio susitarimo sudarymą, tačiau atsižvelgia...
- Visos įmonės („X“ ir „Y“) bus baudžiamos kaip už sunkų pažeidimą. PO nebus skiria...
- Neatsakė į klausimą

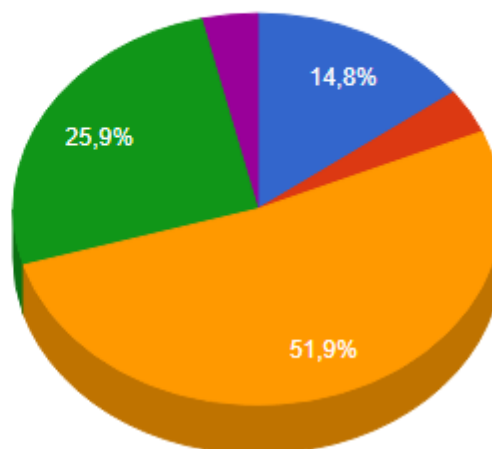
12. Ar bus laikoma, kad sudarytas draudžiamas susitarimas tarp Jūsų įmonės „X“ ir konkurentų, kurie ketina dalyvauti viešajame pirkime, jei žinosite iš anksto konkurentų pasiūlymo kainas ir atsižvelgiant į tai (įvertinę situaciją) nepateiksite konkursinio pasiūlymo?

- Ne, nes nebuvo jokio susitarimo tarp įmonės „X“ ir kitų dalyvių. Įmonė „X“ kainas sužinojo iš kitų dalyvių, nes palaiko gražius ir draugiškus...
- Ne, nes įmonė „X“ kitiems dalyviams neatskleidė savo kainų ir nesudarė tarpusavyje jokio susitarimo
- Taip, nes jei Jūsų įmonė „X“ nebūtų žinojusi konkurentų (kitų konkurso dalyvių) kainų, būtų dalyvavusi viešame pirkime
- Neatsakė į klausimą

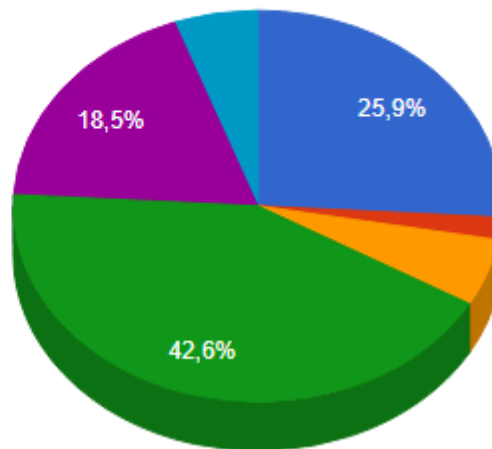
13. Ar kils Jums (ūkio subjektui „A“) atsakomybė, kaip už konkurencijos teisės pažeidimą, jei perkančioji organizacija (toliau – PO) iš anksto derina su Jumis pirkimo sąlygas tuo tikslu, kad laimėtumėte šį pirkimą?

- Taip, ūkio subjektui „A“ kils atsakomybė už konkurenciją ribojančio susitarimo sudarymą, tačiau už konkure...
- Ne, ūkio subjektui „A“ nekils atsakomybė. Konkurencijos taryba skirs piniginę baudą tik PO, kaip iniciatorei
- Atsakomybė kils ir ūkio subjektui „A“ ir PO. Joms abiem bus skirtos piniginės baudos, už konkurencijos te...
- Neturiu nuomonės
- Neatsakė į klausimą

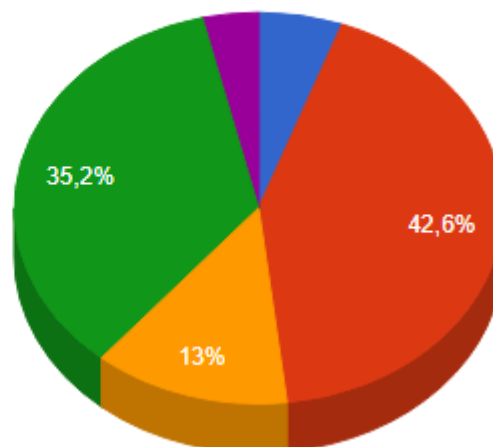
14. Sąlygos (aplinkybės/veiksmai), kurios panaikina ūkio subjekto, dalyvaujančio viešuosiuose pirkimuose ir sudariusio konkurenciją ribojantį susitarimą, atsakomybę:

- a) Ūkio subjektas pirmasis informavo Konkurencijos tarybą apie sudarytą draudži...
- b) Ūkio subjektas aktyviai bendradarbiauja su Konkurencijos taryba prasid...
- c) Ūkio subjektas pripažįsta Konkurencijos tarybos nustatytas aplinkybes
- d) Teisingas atsakymas a, b ir c. Esant bent vienai iš šių sąl...
- e) Nėra teisingo atsakymo. Ūkio subjektui bus skirta pini...
- Neatsakė į klausimą

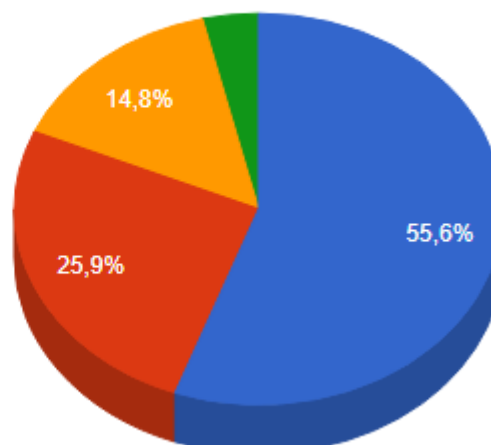
15. Kaip suprantate, kada yra sudarytas konkurenciją ribojantis (draudžiamas) susitarimas?

- Kada ūkio subjektai tokį draudžiamą susitarimą patvirtina raštu/sutartimi
- Kada yra ūkio subjektų suderinti veiksmai, o susitarimo forma neturi reikšmės (gali būti sudaroma...
- Kada susitarimas yra kažką įpareigojantis (pvz. sumažinti kainas, nedalyvauti pirkimuo...
- Kada susitarimą pavyksta įgyvendinti, o susitarimo forma neturi reikšmės
- Neatsakė į klausimą

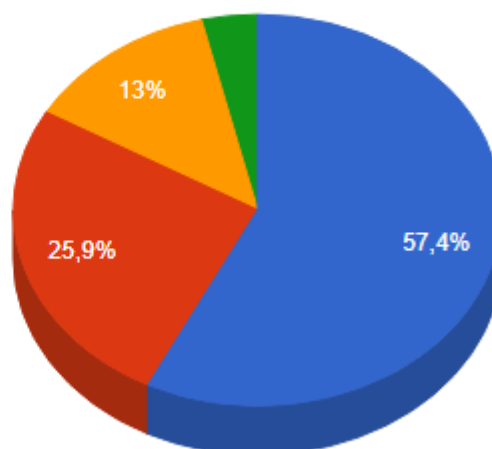
16. Tam, kad būtų nustatytas pažeidimas, t.y. draudžiamas (konkurenciją ribojantis) susitarimas, Konkurencijos taryba/teismas:

- Privalo nustatant pažeidimą nustatyti subjektyvius ūkio subjekto (-ų) siekius (t.y. ūkio subjektų suvokimą, kad jų atliekami veiksmai prieštarauja konkurencijos teisės reikalavimams)
- Tai reiškia, kad nustatant pažeidimą visiškai nesvarbūs subjektyvūs ūkio subjekto (-ų) siekiai (t.y. ūkio subjekto (-ų) suvokimas, kad jų atliekami veiksmai prieštarauja konkur...
- Neturiu nuomonės
- Neatsakė į klausimą

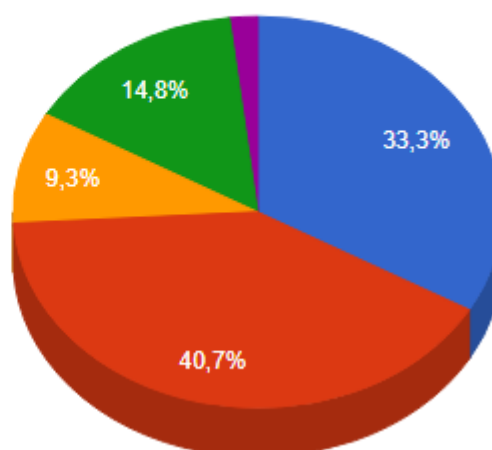
17. Kaip suprantate Konkurencijos įstatymo 5 str. 1 d.: „Visi susitarimai, kuriais siekiama riboti konkurenciją <...> yra draudžiami ir negalioja nuo jų sudarymo momento“:

- Tai reiškia, kad visais atvejais Konkurencijos taryba/teismas, konstatuodamas draudžiamą susitarimą, privalo nustatyti ir įrodyti, kad šiuo susitarimu buvo siekta riboti konkurenciją
- Tai reiškia, kad Konkurencijos tarybai/teismui nereikia nustatyti tokio susitarimo tikslo - riboti konkurenciją. Pakanka nustatyti tokio susitarimo tarp ūkio subjektų (konkurentų) sudarymo faktą ir susitarimo...
- Neturiu nuomonės
- Neatsakė į klausimą

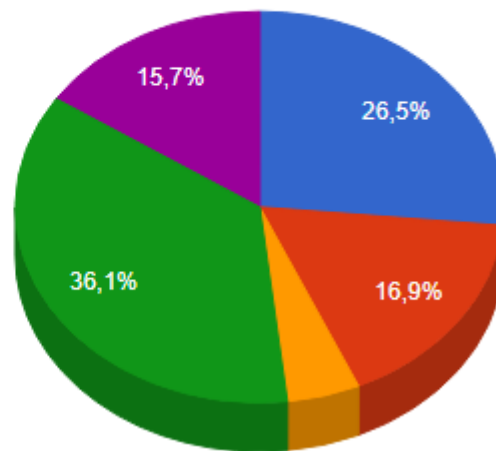
18. Ar vien tai, kad konkurentai apsikeičia informacija, tokie veiksmai gali būti laikomi kaip susitarimas, ribojantis konkurenciją, ir už tai taikoma bauda?

- Taip, nes dėl konkurentų keitimosi informacija gali būti sudaromos palankesnės viešo pasiūlymo įgyvendinimo sąlygos
- Ne, nes informacijos apsikeitimu nėra sudaromas susitarimas ar derinami tarpusavyje kokie nors veiksmai
- Nėra teisingo atsakymo
- Neturiu nuomonės
- Neatsakė į klausimą

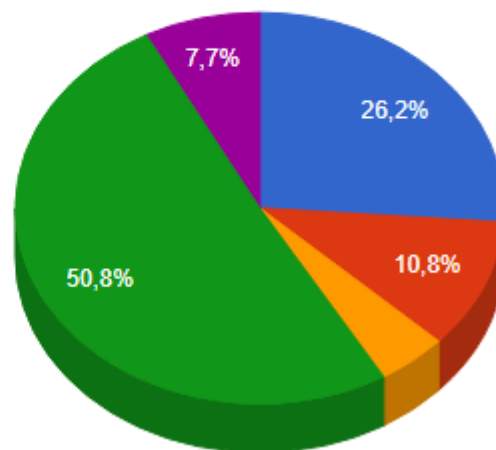
19. Kurios, Jūsų manymu, sąlygos (aplinkybės) panaikina ūkio subjekto atsakomybę už sudarytą konkurenciją ribojantį susitarimą arba yra atsakomybę lengvinančios aplinkybės?

- Ūkio subjekto veiksmai (sudarytas konkurenciją ribojantis susitarimas) nepadarė jokios žalos
- Ūkio subjektas nebuvo susitarimo organizatorius ar iniciatorius (vaidmuo tik pasyvus)
- Darbuotojai, atsakingi už pažeidimą, atleisti
- Ūkio subjektas bendradarbiavo su Konkurencijos taryba prasidėjus tyrimui (t.y. vykdė...)
- Nėra teisingo atsakymo

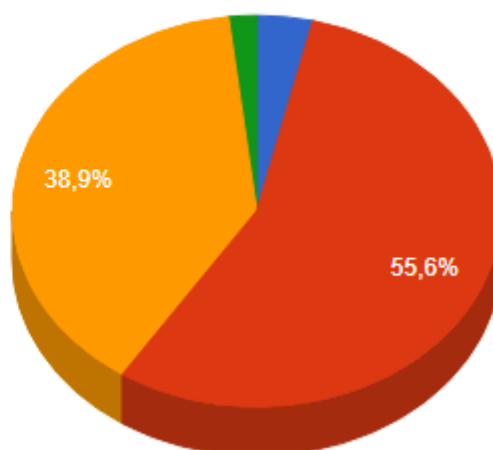
20. Pagal Konkurencijos įstatymą draudžiami susitarimai, kurie tiesiogiai ar netiesiogiai nustato (fiksuoja) tam tikros prekės kainą. Tai apima susitarimus:

- a) Dėl pačių kainų (dėl minimalių, maksimalių, bazinių ar rekomenduojamų kainų)
- b) Dėl kainų elementų (pvz., nuolaidos, pelno marža) ar kitų kainą apsprendžiančių veiksnių (kaštų skaičiavimo, kainos n...)
- c) Apima netiesioginius susitarimus, kurie daro įtaką sprendimui dėl kainodaros (pvz., nesuteikti nuolaidų)
- d) Visi atsakymai (a, b ir c) teisingi
- e) Neturiu nuomonės

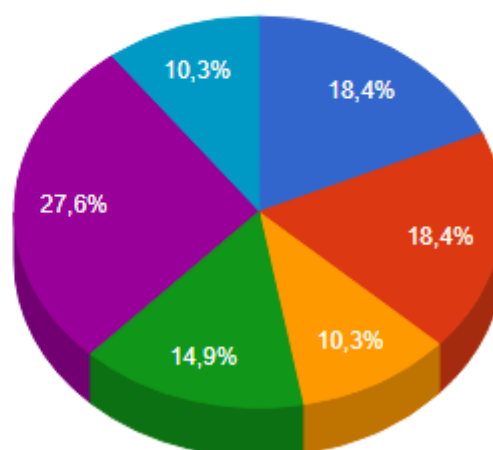
21. Jei ūkio subjektas konkurencijos teisės pažeidimą padaro netyčia, t.y. neturėdamas tikslo ir intencijų riboti konkurenciją:

- Tai bus argumentas, pateisinantis padarytą pažeidimą
- Tai bus laikoma lengvinančia aplinkybe skiriant baudą
- Konstatuojant pažeidimą ir skiriant baudą visiškai nesvarbu, kad ūkio subjektas neturėjo sąmoningo tikslo riboti konkurenciją. Tai nebus atsakomybę naikinanti ar lengvinanti aplinkybė
- Neatsakė į klausimą

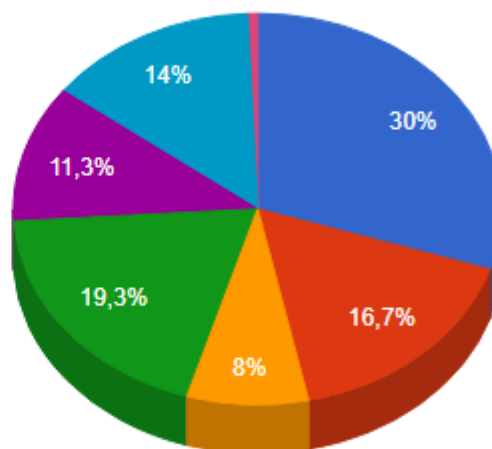
22. Įmonių asociacija priima konkurenciją ribojantį sprendimą/susitarimą. Vertinant ūkio subjekto „A“, kuris yra asociacijos narys, veiksmus dėl galimo konkurenciją ribojančio susitarimo kvalifikavimo svarbu:

- Ar asociacijos sprendimas yra tik rekomendacinio pobūdžio ar įpareigojantis asociacijos nar...
- Ar asociacijos sprendimo laikėsi asociacijos narys ir/ar jį realizavo
- Ar ūkio subjekto „A“ vaidmuo asociacijoje buvo aktyvus ar pasyvus priimant draudžiam...
- Ar asociacijos narys „A“ dalyvavo ar nedalyvavo asoc...
- Ar asociacijos narys „A“ įstojo į asociaciją po ar prieš draudž...
- Nėra teisingo atsakymo

23. Įvardinkite tris, Jūsų nuomone, svarbiausias priemones, padėsiančias sumažinti draudžiamų susitarimų atvejų galimybę pirkimuose:

- Daugiau viešos informacijos apie aiškesnius kriterijus, dalyvių (įmonių) veiksmus, p...
- Įstatyminės bazės tobulinimas, aiškesni, tikslesni įstatymai
- Didesnės baudos ir sankcijos už pažeidimus
- Įmonės darbuotojų kvalifikacijos, kompetencijos kėlimas
- Didesnė, griežtesnė kontrolė
- Dažnesni Konkurencijos tarybos patikrinimai (prieš/pe...
- Kitas variantas

Nešališkas trečiųjų šalių asmenų, konkurso dalyvių pasiūlymų nagrinėjimas, taip priimant sprendimą.